

**Förvaltningsplan
för världsarvet
Höga Kusten/
Kvarkens skärgård**

Texter: Patrik Bylund (Länsstyrelsen Västernorrland), Malin Henriksson
(Forststyrelsens Naturtjänster)

Översättning till finska: Lingsoft

Grafik: Länsstyrelsen Västernorrland

Pärmbilder: Gaviksfjärden, Höga Kusten. Foto: Fabiola de Graaf.

Bergögaddarna, Kvarkens skärgård. Foto: Forststyrelsen Malin Henriksson

Layout: KMG Turku

Forststyrelsen, Vanda, 2023

Diarienummer MH 6634/2023

ISBN 978-952-377-109-3 (pdf)

Producerad av Länsstyrelsen Västernorrland och Forststyrelsens
Naturtjänster år 2023.

Förord

Under den senaste istiden var isen som tjockast här över Höga Kusten och Kvarkens skärgård. Den enorma tyngden tryckte ner jordskorpan och när isen smälte minskade trycket och jordskorpan började höjas tillbaka igen. Tack vare den snabba landhöjningstakten och de många spåren av landhöjningen, är detta område idag utsett till världsarv av Unesco, Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur. Kontrasterna mellan Höga Kusten branta klippor och Kvarkens skärgårds grunda steniga skärgård gör att områdena kompletterar varandra. Tillsammans är världsarvet den bästa platsen i världen för att förstå och uppleva landhöjningen efter den senaste istiden.

Sverige och Finland har ett gemensamt ansvar att förvalta, bevara, visa upp och lära ut om världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård. I Höga Kusten samordnar Länsstyrelsen Västernorrland världsarvsförvaltningen och i Kvarkens skärgård är det Forststyrelsens Naturtjänster som koordinerar verksamheten. Denna förvaltningsplan är den första gemensamma för hela världsarvet. Förvaltningsplanen är resultatet av ett nära samarbete mellan Länsstyrelsen och Forststyrelsen på uppdrag av de övriga organisationerna i samrådsgruppen för Höga Kusten/Kvarkens skärgård. Den är vårt verktyg för att tillsammans säkerställa att världsarvets värden bevaras och att området kan utvecklas på ett hållbart sätt. Höga Kusten/Kvarkens skärgård är inte bara ett unikt geologiskt område, utan också ett viktigt område för många människor och olika verksamheter. Världsarvet är allas vårt arv, hela mänsklighetens arv, oavsett nationsgränser och vem som förvaltar det. Tillsammans kan vi bättre skydda och vårda det för nulevande och kommande generationer.

Daniel Gustafsson
Länsråd
Länsstyrelsen i Västernorrlands län

Henrik Jansson
Naturtjänstdirektör
Forststyrelsens Naturtjänster

Innehåll

Förord	3
A. Inledning	6
A.1 En gemensam förvaltningsplan	7
A.2 Planens syfte och uppbyggnad	9
B. Vad världsarvsstatusen innebär	10
B.1 Världsarvskonventionen och världsarvskommittén	11
B.2 Särskilt stort universellt värde	12
B.3 Unescos riktlinjer för världsarvsförvaltning	13
B.4 Uppföljning av världsarvens tillstånd	14
B.5 Internationella konventioner och överenskommelser	14
B.6 Nationella världsarvsstrategier	16
B.7 Nationell lagstiftning	17
B.7.1 Relevanta lagar i Sverige	18
B.7.2 Relevanta lagar i Finland	22
B.8 Andra relevanta strategier och planer	25
C. Beskrivning av världsarvets värden	28
C.1 Geografisk beskrivning av världsarvet	29
C.1.1 Ägande och näringsliv	29
C.1.2 Personresurser i förvaltningen	32
C.2 Världsarvets särskilt stora universella värde	34
C.3 Nyckelvärden i Höga Kusten/Kvarkens skärgård	35
C.3.1 Istidens spår	38
C.3.2 Landhöjningen och havets påverkan	40
C.3.3 Kontrasterande landskap, högt möter lågt	43
C.3.4 Ekologiska processer kopplade till landhöjningen	45
C.3.5 Samhälleliga interaktioner (med världsarvsvärden)	46
C.3.6 Upptäckten av landhöjningsfenomenet och forskning	47
C.3.7 Bevarande och förvaltning	48
C.4 Skydd av världsarvets värden	51
C.4.1 Områdesskydd i Höga Kusten	51
C.4.2 Områdesskydd i Kvarkens skärgård	52
C.5 Hot mot världsarvets värden	53
C.6 Andra viktiga värden	57
D. Hur världsarvet förvaltas	59
D.1 Samarbete i förvaltningen	59

D.2 Samrådsgruppen	59
D.2.1. Expertpanelen	62
D.3 Länsstyrelsen	63
D.3.1 Världsarvssamordnaren	63
D.4 Forststyrelsen	64
D.4.1 Världsarvskoordinatören	64
D.5 Övriga aktörer i Sverige	65
D.6 Övriga aktörer i Finland	66
D.7 Arbetsgång vid potentiella hot mot världsarvets värden	68
D.8 Samarbete med andra världsarv	69
 E. Fokusområden och åtgärder	 72
E.1 Vision för världsarvet till 2030	73
E.2 Världsarvets fyra fokusområden	74
E.3 Delaktighet och engagemang	76
E.3.1 Nulägesbeskrivning och motivering	76
E.3.2 Målsättningar	77
E.3.3 Uppgifter och åtgärder	77
E.4 Kunskap och kompetensutveckling	79
E.4.1 Nulägesbeskrivning och motivering	79
E.4.2 Målsättningar	80
E.4.3 Uppgifter och åtgärder	80
E.5 Kommunikation och tillgänglighet	83
E.5.1 Nulägesbeskrivning och motivering	83
E.5.2 Målsättningar	84
E.5.3 Uppgifter och åtgärder	84
E.6 Förvaltning och skydd	88
E.6.1 Nulägesbeskrivning och motivering	88
E.6.2 Målsättningar	89
E.6.3 Uppgifter och åtgärder	89
E.7 Uppföljning och revidering av förvaltningsplanen	93
 Referenser	 94
 Bilagor	 95
Bilaga 1. Utlåtande om särskilt stort universellt värde (SOUV)	96
Bilaga 2. Tidigare gemensamma projekt	100
Bilaga 3. Framtagande av förvaltningsplanen	102
Bilaga 4. Sammandrag av utlåtanden	104
Bilaga 5. Kluster av attribut i Höga Kusten	117
Bilaga 6. Kluster av attribut i Kvarkens skärgård	118
Bilaga 7. Attribut i Höga Kusten/Kvarkens skärgård	119
Bilaga 8. Förteckning över skyddade områden i världsarvet	127
Bilaga 9. Agenda 2030 och åtgärderna i förvaltningsplanen	130

A. Inledning

A.1 En gemensam förvaltningsplan

Höga Kusten utsågs till världsarv av Unesco år 2000 och utökades med Kvarkens skärgård år 2006 till ett gemensamt gränsöverskridande världsarv. Motiveringen till världsarvsstatusen är att området utgör ett unikt exempel på landskap präglade av geologiska och biologiska processer, på grund av den landhöjning som inleddes i och med inlandsisens avsmältning. Höga Kusten/Kvarkens skärgård är helt enkelt den bästa platsen i världen att uppleva och förstå landhöjningen efter den senaste istiden.

Världsarvet är gränsöverskridande och delas mellan Sverige och Finland, vilket innebär ett gemensamt åtagande för de två länderna gentemot Unesco och mänskligheten. För att världsarvets värden ska bevaras för framtida generationer ska förvaltningen och utvecklingen ske utan att hota världsarvets särskilt stora universella värde. I uppdraget ingår också att informera och utbilda invånare och besökare om världsarvets värden. Det finns även ett ansvar att öka kunskapen om övriga världsarv i såväl Sverige och Finland som resten av världen. Huvudansvaret för förvaltning och samordning i världsarvet ligger hos Länsstyrelsen Västernorrland i Höga Kusten och hos Forststyrelsens Naturtjänster i Kvarkens skärgård.

Sedan världsarvet utvidgades med Kvarkens skärgård 2006 har det gränsöverskridande samarbetet vuxit och utvecklats. Under de senaste åren har två gemensamma projekt och en forskningsstudie bidragit till utgångsläget för den här förvaltningsplanen och till att identifiera planens fokusområden. Se bilaga 6 för en genomgång av tidigare projekt.

I världsarvskonventionens operationella riktlinjer, *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention* (hädanefter Operational Guidelines) ställer Unesco krav på att varje världsarv ska ha en förvaltningsplan som anger hur världsarvets värden ska bevaras. Det här är den första gemensamma förvaltningsplanen för Höga Kusten och Kvarkens skärgård. Tidigare planer har behandlat Höga Kusten och Kvarkens skärgård separat.

Världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård och områdets geografiska läge.
Bild: Forststyrelsen.

Den här planen fokuserar på förvaltningen av världsarvets värden, och lyfter fram fokusområden och åtgärder som Länsstyrelsen i Västernorrlands län och Forststyrelsens Naturtjänster ansvarar för. Med Höga Kusten avses i denna plan världsarvsområdet och inte området bestående av Kramfors, Örnsköldsviks, Sollefteås och Härnösands kommuner, som marknadsförs under namnet Höga kusten. Samarbete inom frågor som behandlar ekonomisk och social hållbarhet, som till exempel näringslivsutveckling, är viktigt, men dessa frågor hör inte till Länsstyrelsens och Forststyrelsens uppdrag och tas därför inte upp i planen.

Förvaltningsplanen är fastställd av Länsstyrelsen i Västernorrlands län och Forststyrelsens Naturtjänster. Länsstyrelsen och Forststyrelsen har tagit fram planen på uppdrag av världsarvets samrådsgrupp. Processen beskrivs i bilaga 3 och en sammanställning av inkomna utlåtanden och hur de bemötts finns i bilaga 4.

Förvaltningsplanen gäller fram till år 2030. En revidering av planen görs av Länsstyrelsen i Västernorrlands län och Forststyrelsens Naturtjänster under vinterhalvåret 2025–2026. I samband med revideringen uppdateras åtgärdslistan, som i denna första version av planen sträcker sig till 2026.

A.2 Planens syfte och uppbyggnad

Syftet med den här planen är att presentera riktlinjer för förvaltningen av Höga Kusten/Kvarkens skärgård, så att de olika delarna av världsarvet förvaltas på ett ändamålsenligt sätt med sikte mot gemensamma mål. Dokumentet preciserar världsarvets värden, beskriver skyddet av dessa värden, redogör för förvaltningsorganisationen, samt sätter mål och riktning för världsarvsförvaltningen. Den här planen är ett verktyg för alla som är involverade i arbetet med att långsiktigt vårda, förvalta och utveckla världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård. Planen ska bidra till att det unika geologiska landskapet sköts och bevaras för kommande generationer. Kommunikation om världsarvets värden och utveckling av besöksplatser tas upp i *Naturvägledningsplan för världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård – att kommunicera istid och landhöjning*.

Planen är inte juridiskt bindande och ersätter inte de planerings- och styrdokument gällande till exempel mark- och vattenanvändningen i enlighet med lagstiftningen i respektive länder. Planen omfattar inte frågor och åtgärder gällande social och ekonomisk hållbarhet, som andra aktörer har ett större ansvar för.

Hur är förvaltningsplanen uppbyggd?

Planens uppbyggnad.

B.
Vad världsarvs-
statusen
innebär

B.1 Världsarvskonventionen och världsarvskommittén

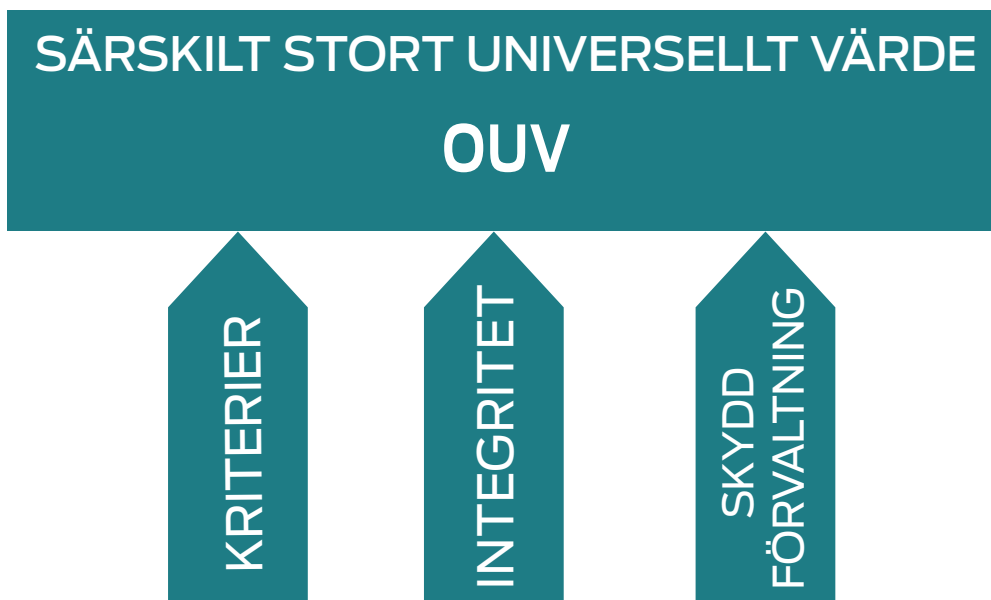
Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco) antog 1972 *Konventionen om skydd för världens kultur- och naturarv*, vanligen kallad världsarvskonventionen. Sverige och Finland undertecknade världsarvskonventionen 1984 respektive 1987 och nu har konventionen ratificerats av nästan alla världens länder. Världsarvskonventionens syfte är att få de undertecknande länderna att frivilligt säkra skyddet för sina natur- och kulturarv. Enligt världsarvskonventionen ska ett lands nationella lagstiftning garantera skyddet av världsarven. De länder som anslutit sig till konventionen förbinder sig att följa dess bestämmelser och rekommendationer. Det innebär skyldigheter för länderna att förvalta världsarven för nutida och framtida generationer samt att informera och utbilda invånare och besökare om världsarvens värden. Länderna ska regelbundet och på uppmaning rapportera till Unesco om världsarvens tillstånd samt se till att det finns tillräckliga ekonomiska resurser för världsarvsarbetet. Dessutom ska länderna se till att skolorna undervisar om världsarv. Det finns även ett ansvar att stödja andra länder i deras ansträngningar att ta hand om sina världsarv.

För att verkställa världsarvskonventionen och för att uppdatera världsarvslistan finns Unescos världsarvskommitté, som består av 21 medlemsländer. Medlemsskapet är tidsbundet. Världsarvskommittén samlas i regel en gång per år. Världsarvskommitténs möten organiseras av Världsarvscentret i Paris, som även har till uppgift att följa världsarvens tillstånd, ge länderna råd inför nomineringar och producera utbildningsmaterial. International Union for Conservation of Nature (IUCN) fungerar som rådgivande expertorgan när det gäller världsarvsfrågor i naturarv. För frågor om kulturarv ansvarar International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) och International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM).

B.2 Särskilt stort universellt värde

Unescos världsarvskommitté har definierat tio kriterier för världsarv. För att en plats ska kunna bli ett världsarv måste det uppfylla ett eller flera av de tio kriterierna. De första sex kriterierna berör kulturarv och kriterium sju till tio gäller naturarv. Höga Kusten/Kvarkens skärgård är utsett till världsarv på basis av kriterium (viii), som ett enastående exempel på pågående geologiska processer. Det finns två huvudorsaker till utnämningen, nämligen landhöjningen efter den senaste istiden och de geologiska formationerna området omfattar.

För att ett område eller objekt ska kunna bli ett världsarv måste det vara av ”särskilt stort universellt värde”, eller på engelska Outstanding Universal Value. Begreppet OUV betecknar ett kultur- eller naturvärde, eller både och, som är så exceptionellt att det anses vara en angelägenhet för hela mänskligheten, både för nu levande och framtida generationer. För varje världsarv finns ett så kallat Utlåtande om särskilt stort universellt värde framtaget. Det engelska uttrycket är Statement of Outstanding Universal Value och förkortas SOUV) Utlåtandet utgör utgångspunkten för skydd och förvaltning. Det sammanfattar områdets särskilt stora universella värde, fastställer vilket eller vilka kriterier som världsarvet uppfyller, beskriver hur området möter Unescos krav på integritet samt anger vad som krävs i form av skydd och förvaltning för att bevara områdets värden. Kulturarv ska dessutom uppfylla krav på autenticitet.

Världsarvets särskilt stora universella värde består av att ett eller flera kriterier uppfylls, av integritet samt av skydd och förvaltning.

Integritet kan beskrivas som fullständighet eller okränkbarhet.

Världsarvskonventionens krav på integritet innebär att området måste vara tillräckligt stort och inkludera alla de element som uttrycker världsarvsvärdena, samtidigt som det inte får påverkas negativt av exploatering eller försummelse. Geologiska världsarv (världsarv som uppfyller kriterium viii) ska omfatta alla eller de flesta av de viktigaste elementen som är kopplade till, eller beroende av, varandra. Det är viktigt att bevara den naturliga relationen mellan dessa element.

B.3 Unescos riktlinjer för världsarvsförvaltning

När Höga Kusten och Kvarkens skärgård utsågs till världsarv gav Unesco Sverige och Finland ett ansvar att dels skydda och bevara området, dels att visa upp och förklara varför området är så viktigt att det är ett världsarv. Världsarvet ska bevaras för all framtid så att även kommande generationer kan ta del av det. De här huvuduppgifterna som Unesco pekar ut i världsarvskonventionen är grunden för hur förvaltningen av världsarvet ska bedrivas. Det finns en inbyggd intressekonflikt i att både visa upp och skydda. Därför är det viktigt med ett helhetsperspektiv och samarbete mellan olika aktörer i förvaltningen av världsarvet.

Utöver konventionen är Operational Guidelines ett viktigt dokument från Unesco när det gäller riktlinjer för hur världsarven bör förvaltas. Där beskrivs också hur nomineringsprocessen går till, vilka verktyg som finns, om världsarvets värden håller på att gå förlorade, samt hur man får använda världsarvsembblemet. Operational Guidelines innehåller också ett krav på medlemsländerna att rapportera till Unesco ifall världsarvsvärden kan gå förlorade. Länderna uppmanas att kontakta Unesco i ett tidigt skede. Medborgare har också möjlighet att lyfta frågor till Unesco ifall de är oroade för ett världsarvs tillstånd.

Som stöd för världsarvsförvaltning publicerar Unesco tillsammans med de rådgivande expertorganen serien World Heritage Resource Manuals. För konsekvensbedömning av åtgärder som kan påverka världsarvsvärden finns riktlinjer i publikationen *Guidance and Toolkit for Impact Assessment in a World Heritage Context* från 2022. För förvaltning av naturvärldsarv finns *Managing Natural World Heritage* från 2012.

B.4 Uppföljning av världsarvens tillstånd

Periodisk rapportering är en regelbunden genomgång av tillstånden hos alla världsarv. Unescos världsarvscenter koordinerar rapporteringen som genomförs med cirka åtta års mellanrum och omfattar en eller flera världsdelar åt gången. Under 2018–2024 pågår den tredje cykeln av periodisk rapportering och för Europa och Nordamerika inleddes processen hösten 2022. De stater som ratificerat Världsarvskonventionen ska rapportera om hur de uppfyller konventionen och rapporteringen omfattar också en egen del för varje världsarv. Gränsöverskridande världsarv uppmanas samarbeta i rapporteringen.

Utöver den periodiska rapporteringen kan Världsarvskommittén begära in så kallade State of conservation (SOC) rapporter från världsarv om kommittén är oroliga för att världsarvet eller dess värden hotas.

För de världsarv vars status grundar sig på naturvärden gör IUCN återkommande en utvärdering av skyddsstatus och världsarvens möjligheter att även i framtiden bevara sina värden. Denna World Heritage Outlook resulterar både i en rapport med slutsatser från alla naturvärldsarv och en utvärdering av de enskilda världsarven.

B.5 Internationella konventioner och överenskommelser

Natura 2000

Natura 2000-områden är ett nätverk av skyddade områden i EU. På den svenska sidan finns 13 Natura 2000-områden på totalt 5849 hektar. Alla utom ett av dessa är skyddat som nationalpark, naturreservat eller biotopskyddsområde.

I Kvarkens skärgård ingår stora delar av världsarvsområdet i Natura 2000-området med samma namn. Natura 2000-området består av flera delområden. Av världsarvsområdet ingår 106 374 hektar, eller 55% i Natura 2000-området. Det finns också ett mindre Natura 2000-område i världsarvsområdet, Ängesholmen i Södra Vallgrund som är 54 hektar.

På områden som ingår i nätverket får de naturvärden som ligger till grund för skyddet av ett Natura 2000-område inte försämrats på ett betydande sätt. När det gäller världsarvsvärden är skyddet av naturtypen "Kustnära laguner", dvs. flador och glosjöar, ett exempel på detta.

En stor del av Kvarkens skärgård ingår i Natura 2000-nätverket. Strandängar är ett exempel på värdefulla naturtyper. Foto: Forststyrelsen Malin Henriksson.

Agenda 2030

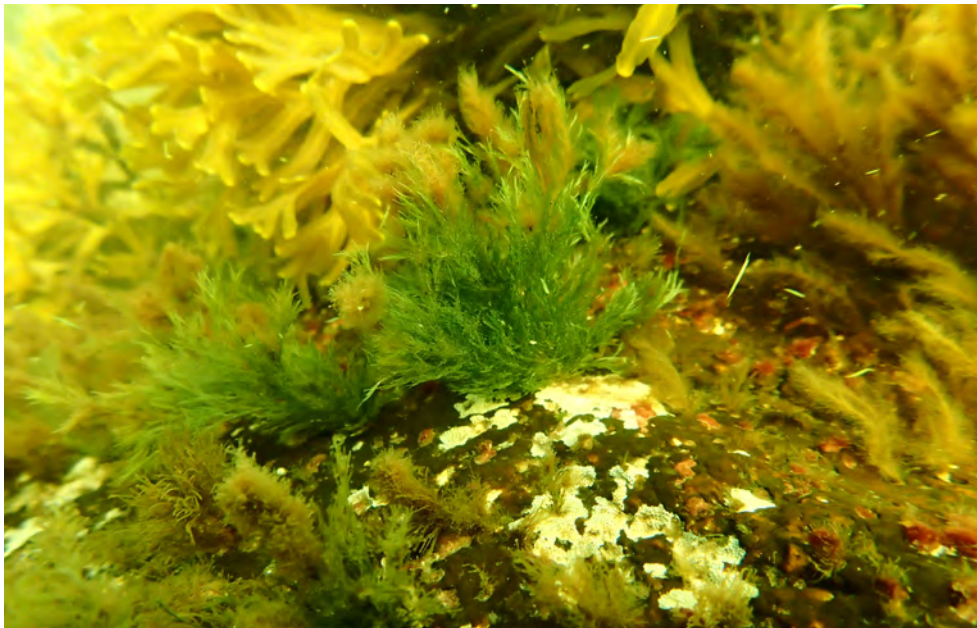
FN antog Agenda 2030 för hållbar utveckling år 2015. Där finns 17 globala mål för en hållbar utveckling som ska uppnås till 2030. Världsarven har ett ansvar att fungera som förebilder när det gäller arbetet med de globala målen. Mål 11.4 handlar specifikt om att bevara världens natur- och kulturarv. Världsarvsförvaltning omfattar även många andra av de globala målen.

HELCOM MPA

Både Kvarkens skärgård och Höga Kusten är även HELCOM MPA-områden. HELCOM betyder Helsingforskommissionen och MPA står för Marine Protected Area, där utpekade områden har höga marina värden. MPA-områden utses med stöd av Helsingforskonventionen (Konventionen om skydd av Östersjöområdets marina miljö), en överenskommelse mellan staterna runt Östersjön. MPA-områden innebär inget egentligt lagstadgat skydd, utan områdena ska ges ett tillräckligt skydd genom en ekosystemanpassad adaptiv förvaltning väl förankrad i lokalsamhället.

Esbo-konventionen

Esbokonventionen (Konventionen om miljökonsekvensbeskrivningar i ett gränsöverskridande sammanhang) behandlar staters ansvar att göra miljökonsekvensbedömningar i ett tidigt skede i planering av olika projekt.

HELCOM MPA-områden är havsmiljöer med höga naturvärden. Bilden är från Rönnskären i Kvarkens skärgård. Foto: Forststyrelsen Jon Ögård.

Dessutom ska staterna informera och konsultera andra stater om projekten riskerar att påverka miljön inom dessa staters territorium. Eftersom Höga Kusten och Kvarkens skärgård är ett gemensamt gränsöverskridande världsarv så kan Esbokonventionen användas som ett instrument för länderna för att involvera varandra vid miljökonsekvensbedömningar som rör världsarvet.

B.6 Nationella världsarvsstrategier

Förutom uppdraget från Unesco finns även nationella riktlinjer och viljeinriktningar när det gäller världsarvets förvaltning. De viktigaste dokumenten här är de nationella världsarvsstrategier med tillhörande planer för genomförande som både Sverige och Finland tagit fram. Sveriges världsarvsstrategi är gjord för perioden 2020–2030 och är framtagen av Riksantikvarieämbetet. Finlands världsarvsstrategi sträcker sig till 2025 och är gjord av Undervisnings- och kulturministeriet.

Visionen för Sveriges världsarvsstrategi är att "Världsarven visar vägen till en hållbar och fredlig värld". Strategin omfattar fyra övergripande mål:

- Agenda 2030-målen genomsyrar allt världsarvsarbete i Sverige
- Arbetet med världsarv i Sverige är förebildligt i fråga om att hållbart bevara,

använda och utveckla natur- och kulturmiljöer

- Sverige är aktiv i det internationella arbetet, verkar för att konventionen är ett effektivt och trovärdigt redskap inom Unesco och lyfter världsarvens betydelse för Agenda 2030-målen
- Världsarvsarbetet präglas av samarbete, samverkan, dialog och lokalt medbestämmande

Finlands världsarvsstrategi lyfter också fram världsarvens roll som en förebild för andra områden. Den finländska världsarvsstrategins vision bygger på tre perspektiv med både nationella och internationella dimensioner:

- Finland - en ansvarsfull världsarvsaktör
- Världsarven - en föregångare i skyddet, skötseln och presentationen
- Livskraftiga miljöer - ett gemensamt världsarv för kommande generationer

För att uppnå de internationella och nationella krav som ställs på världsarvsförvaltningen är en aktuell och relevant förvaltningsplan ett viktigt redskap. Det här är den första gränsöverskridande förvaltningsplanen för Höga Kusten och Kvarkens skärgård och första gången det fastställs gemensamma riktlinjer och mål för förvaltningen av världsarvet i de båda länderna. Lika viktigt som det gränsöverskridande samarbetet är en lokal delaktighet i förvaltningen.

B.7 Nationell lagstiftning

Världsarvskonventionens fjärde artikel anger att det är ländernas eget ansvar att skydda och bevara världsarven för nulevande och framtida generationer. För världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård är det ett delat ansvar mellan Sverige och Finland att se till att världsarvets värden finns kvar i framtiden.

Varken i Sverige eller i Finland finns någon speciell världsarvslag, utan världsarven anses ha tillräckligt skydd genom den befintliga lagstiftningen. Här nedanför listas de lagar i Sverige och Finland som berör Höga Kustens och Kvarkens skärgårds världsarvsvärden.

B.7.1 Relevanta lagar i Sverige

Miljöbalken

Bestämmelserna i miljöbalken (SFS 1998:808) ska främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer får en hälsosam och god miljö. Det bygger på att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och använda naturen kommer med ett ansvar att förvalta den väl för framtida generationer.

Riksintressen enligt tredje och fjärde kapitlet i Miljöbalken

Riksintressen är områden som har pekats ut för att de är av nationell betydelse för olika samhällsintressen. Det kan vara natur- och kulturvärden, men också näringar, försvaret och infrastrukturen. Riksintressena ska skyddas mot åtgärder som påtagligt skadar deras värden eller möjligheterna att använda dem för avsett ändamål. Riksintresse är i sig inget skydd utan ett anspråk i samhällsplaneringsprocessen.

Det finns två typer av riksintressen. Dels områden som pekas ut av vissa myndigheter enligt 3 kap. miljöbalken. Dels större områden som beskrivs i 4 kap. miljöbalken. De beslutas av regeringen. Hela världsarvsområdet Höga Kusten är utpekad som riksintresse för naturvård av Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet enligt 3 kap. 6 § Miljöbalken. Höga Kusten är också utpekad i sin helhet som riksintresse utifrån höga natur- och kulturvärden enligt 4 kap. miljöbalken. Området får inte utsättas för åtgärder som påtagligt skadar dessa värden. Dessutom ska hänsyn tas till turismens och friluftslivets, framför allt det rörliga friluftslivets, intressen. Lagstiftningen innebär ett förbud mot vissa exploateringar, till exempel större vindkraftsanläggningar. När det gäller riksintresse enligt 4 kap. så är gränserna i princip densamma som för världsarvet, förutom att ett område utanför världsarvsgränsen nordväst om Ullånger och Docksta även ingår i riksintresset.

Skydd av naturen enligt sjunde kapitlet i Miljöbalken

I detta kapitel finns bestämmelser om skydd av områden. I Höga Kusten finns en nationalpark och 24 naturreservat på totalt 14 593 hektar. Statusen som nationalpark är den starkaste skyddsformen och beslutas av regeringen. Skuleskogens nationalpark är det viktigaste skyddade området i Höga Kusten, på drygt 3000 hektar.

Skuleskogens nationalpark är ett viktigt och välbesökt skyddat område i Höga Kusten.
Foto: Erik Engstro.

Majoriteten av naturreservaten i världsarvet har som syfte att bevara världsarvssvärden. De syftar också till att bevara skyddsvärd natur och områden som är viktiga för friluftslivet. Naturreservat kan bildas av kommunen eller länsstyrelsen.

Kulturresevat regleras också av miljöbalkens sjunde kapitel. Världsarvet har ett kulturresevat, Sandviken på Norra Ulvön. Det är ett gammalt fiskeläge som man tvingades överge på grund av att landhöjningen höjde upp båthusen långt upp på land.

Strandskydd

Strandskyddet ska trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv utmed stränder och bevara goda livsvillkor för djur och växter som lever i dessa miljöer. Inom Höga Kustens världsarvsområde sträcker sig strandskyddet 100 meter upp på land och 100 meter ut i vattnet. På vissa ställen är det utvidgat till 200 meter. Strandskyddet gäller längs havets stränder och alla sjöar och vattendrag. För små vattendrag och sjöar kan länsstyrelsen besluta om att upphäva strandskyddet om området har liten betydelse för strandskyddets syften. Dispens från strandskyddsbestämmelser hanteras normalt av kommunen. Strandskyddet utgår inget hinder för pågående markanvändning som jordbruk och skogsbruk.

Strandskyddet skyddar många nybildade klapperfält och andra geologiska attribut i världsarvet.

Landskapsbildsskydd

Landskapsbildsskydd är en äldre skyddsform som kunde beslutas om fram till 1975, enligt naturvårdslagens (SFS 1964:822) 19 §. Skyddsformen fanns innan riksintressen beskrevs och var ett enklare sätt än genom naturreservatsbildning kunna skydda stora områden från större påverkan. För varje område med landskapsbildsskydd finns särskilda föreskrifter framtagna. I Höga Kusten finns två områden med landskapsbildsskydd. Dels Strängöarna och Ulvöarna i Örnsköldsviks kommun, dels från Fanön och norrut upp mot södra delen av Skuleskogen i Kramfors kommun.

Skogsvårdslagen

Största delen av Höga Kusten utgörs av skogsmarker där skogsbruk bedrivs. Detta skogsbruk regleras i skogsvårdslagen (SFS 1979:429). Den viktigaste bestämmelsen ur ett världsarvsperspektiv är att det i princip är förbjudet att avverka på impedimentmarker. Ungefär en fjärdedel av skogsmarken i Höga Kusten består av impediment. På dessa marker finns klapperfält och kalspolade hållar som är några av världsarvets viktiga attribut. Trots avverkningsförbud riskerar ändå klapperfält att skadas av körning i samband med avverkning, eftersom ett generellt förbud att köra på klapperfält inte finns.

Plan- och bygglagen

Plan- och bygglagen (SFS 2010:900) reglerar samhällets krav på planering och byggande. Lagen innehåller krav på att kommunerna ska ta fram en översiktsplan. Denna plan ska på ett övergripande sätt visa hur mark- och vattenområden i kommunen ska användas. Översiktsplanen ger också en vägledning för hur kommunen ska tillgodose olika riksintressen och miljö kvalitetsnormer. I översiktsplanen beskriver kommunen hur världsarvets intressen ska tas tillvara. Översiktsplanen är ej juridiskt bindande. Kommunen kan också välja att detaljplanera vissa områden, ofta större tätorter. Dessa detaljplaner är juridiskt bindande.

Kulturmiljölagen

Kulturmiljölagen (SFS 1988:950) anger bestämmelser för att skydda kulturarvet, bland annat hur fornlämningar och värdefulla byggnader ska skyddas. I Höga

Kusten finns över 850 skyddade fornlämningar registrerade. Många av dessa lämningar visar hur människan fått anpassa sig till den ständigt pågående landhöjningen och är därför en viktig del i att berätta om världsarvet. I Höga Kusten finns sex byggnadsminnen, bland annat Ulvö kapell och Barsta kapell.

Miljöbedömningsförordningen

Miljöbedömningsförordningen (SFS 2017:966) är den enda författningstext som nämner världsarv i Sverige. Där anges bland annat att planer och program som påverkar ett världsarvsområde ska antas ha en betydande miljöpåverkan, vilket påverkar omfattningen av bedömningsförfarandet.

Havsmiljöförordningen och Vattenförvaltningsförordningen

Dessa två förordningar reglerar hur havsmiljön och vattnet som resurs ska förvaltas, med utgångspunkt i de två EU-direktiven Havsmiljödirektivet och Vattendirektivet. Höga Kusten/Kvarkens skärgård är ett marint världsarv med många värden direkt kopplade till hav och vatten.

Interiören i Barsta kapell är välbevarad. Foto: Isabell Engelin.

B.7.2 Relevanta lagar i Finland

Markanvändnings- och bygglagen

Markanvändnings- och bygglagen (5.2.1999/132) (som 1.1.2025 delas upp i Lagen om områdesanvändning och Bygglagen) är det viktigaste styrmedlet inom områdesanvändning och därför också den viktigaste lagen när det gäller skydd och utveckling av världsarvsområdet och dess värden.

De riksomfattande målen för områdesanvändning är övergripande för planeringen. Syftet är bland annat att skapa bra livsmiljöer och främja hållbar utveckling. Att bevara naturens mångfald och andra naturvärden samt värna kulturvärden nämns som allmänna mål för områdesplaneringen. De riksomfattande målen för områdesanvändning uppdaterades 2017.

För att de riksomfattande målen för områdesanvändning ska kunna beaktas i planeringen fastställde statsrådet 2021 en inventering av nationellt värdefulla landskapsområden. Inom världsarvsområdet finns Kvarkens skärgårdslandskap och Björköby skärgårds kulturlandskap, som ingår i förteckningen över nationellt värdefulla landskapsområden. En inventering av byggda kulturmiljöer av riksintresse (så kallade RKY-områden) är fastställd av statsrådet 2010 och motsvarar kravet på underlag för de riksomfattande målen för områdesanvändning som nämns i områdesanvändningslagen. I Kvarkens skärgård ingår RKY-områdena Fyr- och lotsöar i Kvarkens skärgård, Bylandskapet på Björkö och Replot by och fiskehamn. Bergö hamnar och skärgårdsby strax utanför världsarvsområdets gräns är också ett RKY-område.

I Finland finns tre juridiskt bindande nivåer i områdesplaneringen, landskapsplanläggningen som görs av landskapsförbund och general- och detaljplaner som görs av kommuner. En landskapsplan avgör principerna för områdesanvändning och styr landskapets utveckling. I Österbottens landskapsplan 2040 ingår gränsen för Kvarkens skärgård och planeringsbestämmelsen för världsarvet anger att landhöjningen och de geologiska formationerna ska beaktas i områdesanvändning och åtgärder. Kvarkens skärgård är också ett utvecklingsområde för turism och rekreation i landskapsplan 2040. Nationellt värdefulla landskapsområden (betecknade Kulturmiljö som är värdefull på landskapsnivå) och byggda kulturmiljöer av riksintresse ingår också i planen. Landskapsplanen styr general- och detaljplaneringen. Eftersom en planeringsbestämmelse för världsarvets två delområden finns med i landskapsplan 2040 är det kommunernas uppgift är att beakta landhöjningen och de geologiska formationerna och andra objektsbeteckningar i landskapsplanen vid noggrannare planering.

Naturvårdslagen

Målet med naturvårdslagen (5.1.2023/9) är bland annat att bevara naturens mångfald, vårda naturens skönhet och landskapets värden. Med stöd av lagen inrättas både statliga och privata naturskyddsområden. På statliga områden inrättas naturskyddsområden i huvudsak genom förordningar och på privat mark genom beslut från Närings-, trafik- och miljöcentralen (NTM-centralen). Stora delar av Kvarkens skärgård ingår i privata skyddsområden. Gällande de statliga områdena förbereder Miljöministeriet med stöd av Forststyrelsen inrättandet av ett naturskyddsområde, som kommer att omfatta områden som staten förvärvat för naturskyddsändamål och som omfattar områden från Natura 2000-nätverket, statsrådets principbeslut om skyddet av Mickelsörarna, strandskyddsprogrammet och programmet för skyddet av fågelvatten. Statsrådet beslutar om förordningen för inrättande av detta område. Det statliga naturskyddsområdet och världsarvsområdet överlappar till stora delar varandra.

Naturvårdslagen listar även ett antal naturtyper som är skyddade då de befinner sig i naturtillstånd. Av dessa förekommer till exempel klibbalskärr, havsstrandängar och sandstränder samt kransalgsängar inom världsarvet, men de finns ofta på platser som ingår i naturskyddsområden. Olika typer av artskydd behandlas också i naturvårdslagen.

Vattenlagen

Vattenlagen (27.5.2011/587) reglerar nyttjande av vatten, som innebär all verksamhet som riktar sig till vattenområden och grundvatten. Broar, farleder och muddring på över 500 m³ kräver alltid tillstånd enligt vattenlagen, liksom åtgärder som har viss inverkan på naturen eller miljön. Regionförvaltningsverket är tillståndsmyndighet. NTM-centralen och kommunen är övervakande myndighet.

Enligt vattenlagens 11§ är det förbjudet att äventyra naturtillståndet hos flador och glon på högst 10 hektar. I praktiken avses att tröskeln ut från fladan är orörd för att fladan ska anses vara i naturtillstånd. Dikning och andra åtgärder högre upp i avrinningsområdet kan förekomma vid en flada eller glo som är i naturtillstånd även om det kan påverka till exempel vattenkvaliteten.

Skogslagen

Skogslagen (12.12.1996/1093) gäller ekonomiskog och listar några biotoper som är särskilt viktiga då de avviker från omgivande skogsnatur och är i naturtillstånd eller påminner om naturtillstånd. Eftersom större delen av Kvarkens skärgård ingår i naturskyddsprogram eller naturskyddsområden, där skogslagen inte gäller, omfattar skogslagen främst områden i ekonomisk användning. Världsarvsattribut kopplade till de biotoper som listas i skogslagen kan vara bäckar i flada-glokedjor och steniga områden som klapperfält.

Marktäktslagen

Marktäktslagen (24.7.1981/555) reglerar hur marksubstanser som sten och grus med mera kan tas, så att naturen, landskapet och andra miljövärden skyddas. Kommunerna beviljar tillstånd enligt marktäktslagen, och fungerar tillsammans med NTM-centralen som övervakningsmyndighet för lagen. I lagen fastslås till exempel att marktäkt inte får göras så att vackra landskapsbilder, naturens skönhetsvärden eller speciella naturförekomster förstörs. De Geer moräner, klapperfält och andra världsarvsattribut kan utgöra sådana värden. Ofta påverkas möjligheterna till marktäkt även av andra lagar och tillståndsförfaranden.

Fornminneslagen

Fornminneslagen (17.6.1963/295) skyddar viktiga kulturminnesmärken och det är förbjudet att ändra, skada eller ta bort fornlämningar. I världsarvet är fornminnen också viktiga för kommunikation om världsarvet och bidrar till förståelse av kulturhistorien i området. Museiverket är den myndighet som ansvarar för skyddet av fornminnen.

Miljökonsekvensbedömningslagen

Lagen (8.4.2005/200) och förordningen om förfarande vid miljökonsekvensbedömning ska tillämpas på projekt som kan ha betydande skadliga miljökonsekvenser. Syftet är att minska eller undvika skadliga konsekvenser för miljön och miljökonsekvensbedömning är ett redskap i planering. NTM-centralen övervakar och styr miljökonsekvensbedömningar.

Förordningarna om vattenvårdsförvaltning och havsvårdsförvaltning

Förordningen om vattenvårdsförvaltning (1040/2006) och förordningen om havsvårdsförvaltning (980/2011) utgår från lagen om vattenvårds- och havsvårdsförvaltning (1299/2004) och sätter ramarna för planer för vattenförvaltningen och havsförvaltningen i Finland. Syftet är att bidra till att uppfylla EU:s ramdirektiv för vatten.

B.8 Andra relevanta strategier och planer

Förutom förvaltningsplanen för världsarvet finns många relevanta planer och strategidokument som har bäring på världsarvets förvaltning. 2019 tog Länsstyrelsen och Forststyrelsen fram en naturvägledningsplan för hela världsarvet. Naturvägledningsplanen beskriver huvudtema och underteman för kommunikation om världsarvet samt målgrupper och besöksmål.

Både Finland och Sverige har nationella världsarvsstrategier som övergripande anger riktningen för världsarvsarbetet i länderna (se B.6). I Sverige finns på regional nivå den regionala utvecklingsstrategin från Region Västernorrland, och Höga Kustens besöksnäringstrategi mot 2030. Under 2022–2023 tog Länsstyrelsen i samverkan med Höga Kusten Destinationsutveckling fram en handlingsplan för arbetet med hållbar platsutveckling i Höga Kusten. Många av åtgärderna i den planen finns med i denna förvaltningsplan. Länsstyrelsens Värna Vårda Visa-dokument, som beskriver inriktningen på arbetet med skyddad natur i länet, förnyades 2023. På lokal nivå är framför allt kommunernas översiktsplaner med tillhörande fördjupningar och tillägg samt detaljplaner viktiga då de styr markanvändningen i världsarvet.

I Finland behandlar Österbottens landskapsstrategi landskapets strategiska riktlinjer och regionutveckling. Landskapsplan 2040 styr områdesplaneringen på regional nivå. På lokal nivå reglerar kommunernas generalplaner, stranddelgeneralplaner och detaljplaner områdesanvändningen i och kring världsarvsområdet. Två strategier för världsarvets utveckling har också tagits fram. År 2016 tog Världsarvsdelegationen för Kvarkens skärgård fram ”Utvecklingsstrategi 2016–2025 för världsarvet i Kvarkens skärgård”. Korsholms kommun har en världsarvsstrategi för 2015–2020 som man nu planerar att uppdatera.

Både Sverige och Finland har gjort upp havsplaner. Området utanför Höga Kusten ingår i den svenska havsplanen för Bottniska viken. Planen omfattar den ekonomiska zonen och områden utanför baslinjen som inte ingår i fastigheter på svenskt territorialvatten, och planområdet sträcker sig därför inte in i världsarvsområdet. I Finlands havsplan 2030 ingår hela havsområdet, från fastlandskusten till den ekonomiska zonens yttre gräns. Både Sveriges och Finlands havsplaner är strategiska dokument och inte bindande planer. Forststyrelsen gör också en naturresursplan för havet. Naturresursplanen är ett strategiskt dokument om hållbart nyttjande av statsägda havsområden. Den första havsnaturresursplanen görs för 2024–2028.

I vattenförvaltningen finns förvaltningsplaner både i Sverige och Finland. Förvaltningsplanen för Kumo älvs-Skärgårdshavets-Bottenhavets vattenförvaltningsområde för åren 2022–2027 omfattar Kvarkens skärgård. Höga Kusten ingår i Bottenhavets Vattendistrikts Förvaltningsplan för Vatten 2022–2027.

Skuleskogens nationalpark, Höga Kusten. Foto: Erik Engelo.

C. Beskrivning av världsarvets värden

C.1 Geografisk beskrivning av världsarvet

Världsarvet Höga kusten/Kvarkens skärgård består av tre delområden, ett i Sverige och två i Finland. Den totala ytan är nästan 3500 km².

I världsarvet bor ungefär 7200 invånare, men den siffran ökar betydligt under sommaren, då det finns många sommarstugor i Höga Kusten och villor i Kvarkens skärgård. Antalet bofasta är betydligt större i Höga Kusten. I Kvarkens skärgård är det enbart Korsholms kommun som har fast befolkning inom världsarvsområdet. Utanför världsarvsområdet ligger flera byar och samhällen med invånare och delägarlag som har land- och vattenområden inom världsarvets gränser.

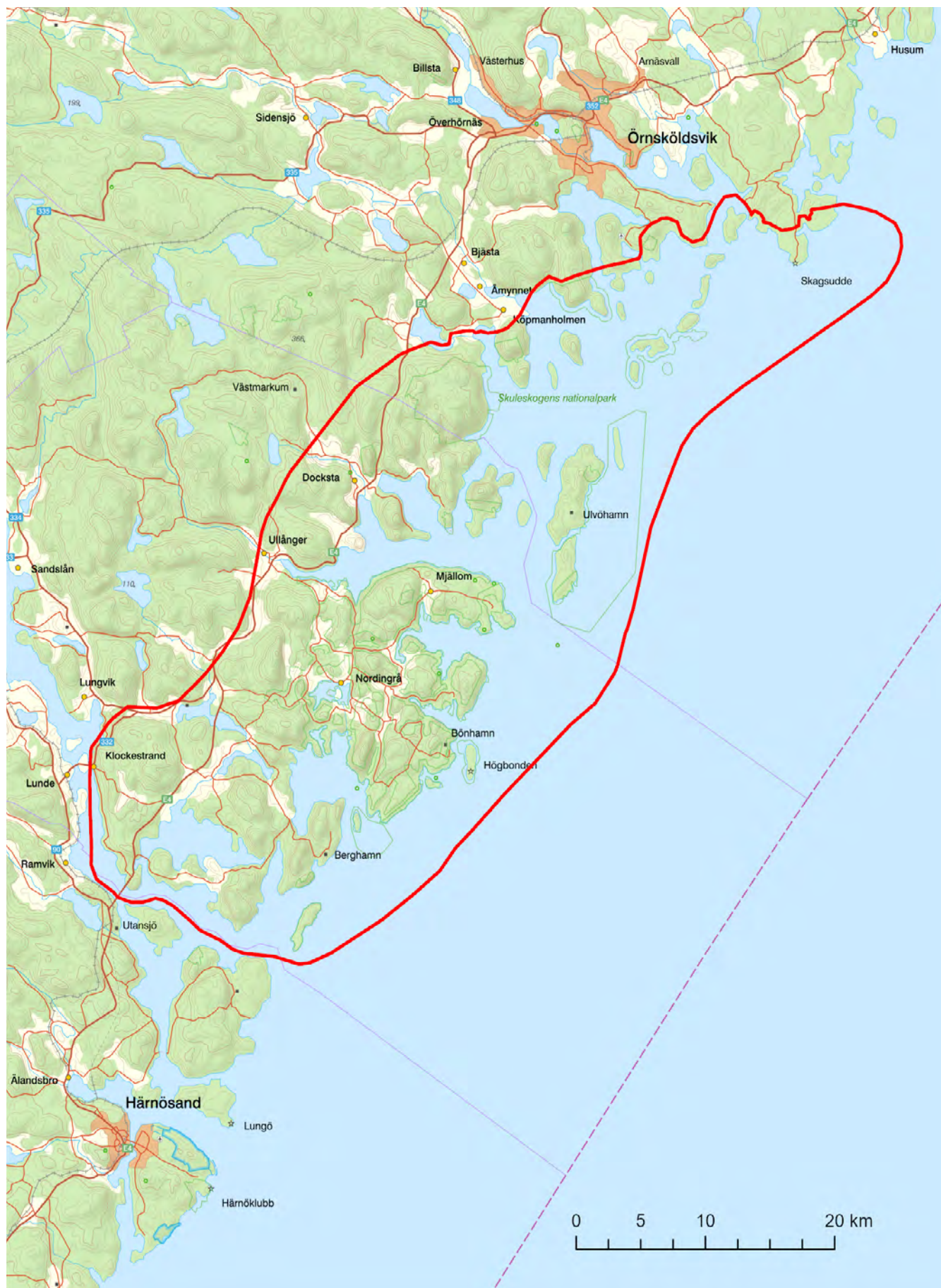
C.1.1 Ägande och näringsliv

Största delen av världsarvet är privatägt och av landområdena är endast en liten del statligt ägt både i Höga Kusten och i Kvarkens skärgård. I Höga Kusten finns många enskilda markägare. I Kvarkens skärgård ägs största delen av privatägda land- och vattenområden av byarnas delägarlag.

Skärgårdskulturen är viktig i Kvarkens skärgård. Foto: Fabiola de Graaf.

BESKRIVNING AV VÄRLDSARVETS VÄRDEN

Karta över världsarvsområdet Höga Kusten.

Karta över världsarvsområdet Kvarkens skärgård.

Jordbrukslandskap i Häggvik, Höga Kusten. Foto: Fabiola de Graaf.

I världsarvet finns ett livskraftigt näringsliv, med ett stort antal företag av varierande storlek från knappt 100 anställda ner till enmansföretag. I övrigt finns ett relativt småskaligt jordbruk, skogsbruk och fiske inom världsarvet. På grund av infrastrukturen och andelen fastland är både invånarantalet och mängden arbetsplatser större i Höga Kusten. Turismen är den näringsgren som är starkast kopplad till världsarvet och viktig i både Höga Kusten och Kvarkens skärgård. På senare år har dess betydelse ökat i takt med stigande mängder besökare, vilket ger tydliga effekter i sysselsättningen. Den ökande besöksnäringen gör att service- och evenemangsutbudet är stort i förhållande till befolkningensmängden.

C.1.2 Personresurser i förvaltningen

Hos Länsstyrelsen Västernorrland arbetar en person heltid med världsarvets förvaltning. Arbetet med friluftslivsplaner, fastigheter och naturvård i Höga Kusten sysselsätter cirka nio årsverken. På besökscentret naturum Höga Kusten, som drivs av länsstyrelsen, jobbar en person året runt och fem säsongsanställda. (Situationen 2023 då planen skrivs.)

På Forststyrelsen jobbar en heltidsanställd världsarvskoordinator med världsarvets förvaltning. Till övriga världsarvsrelaterade uppgifter i Kvarkens skärgård används ca fem årsverken. Uppgifterna fördelar sig mellan rekreation, naturskydd på land och i havet samt projekt. Antalet årsverken varierar från år till år. Föreningen Världsarvet i Kvarken har en person anställd året runt och antalet projektanställda varierar mellan noll och tre personer. På besökscentret Världsarvsporten jobbar sommartid dessutom tre säsongsanställda guider. (Situationen 2023 då planen skrivs.)

INFORMATION OM VÄRLDSARVET

Namn	Höga Kusten/Kvarkens skärgård
Upptogs på världsarvslistan	Höga Kusten 29 november 2000, Kvarkens skärgård 16 juli 2006
Världsarvskriterium	VIII. Särskilt goda exempel som representerar viktiga steg i jordens historia eller betydande områden med tanke på pågående geologiska processer eller geomorfologi.
Län och landskap	Sverige: Västernorrlands län, landskapet Ångermanland Finland: Landskapet Österbotten
Kommuner	Sverige: Kramfors, Örnsköldsvik Finland: Korsholm, Korsnäs, Malax, Vasa, Vörå
Invånarantal	Höga Kusten: 5 500 Kvarkens skärgård: 2 200
Geografisk position	Sverige: 62°45'N–63°13'N, 17°53'E–19°11'E Finland: 62°49'N–63°30'N, 20°36'E–21°51'E
Regional förvaltare	Sverige: Länsstyrelsen i Västernorrlands län Finland: Forststyrelsens Naturtjänster
Areal	Höga Kusten: 152 032 ha varav 69 562 ha land Kvarkens skärgård: 194 400 ha varav 29 300 ha är land Total area: 346 400 ha varav 98 862 ha är land (71% hav)
Markägarförhållanden	Sverige: 90 % privat, 10 % statligt ägande Finland: 50 % privat, 50 % statligt ägande
Formellt skydd	Sverige: Cirka 9,5 % av arealen är skyddad som nationalpark, naturreservat eller biotopskyddsområde. Ungefär 5 % av den totala arealen ingår i Natura 2000-nätverket. Finland: Ungefär 55 % av den totala arealen ingår i Natura 2000-nätverket.

C.2 Världsarvets särskilt stora universella värde

Höga Kustens och Kvarkens skärgårds Utlåtande om särskilt stort universellt värde (SOUV) förklarar varför området är ett världsarv. I bilaga 1 finns SOUV för Höga Kusten/Kvarkens skärgård. Världsarvets särskilt stora universella värde består av de tre delarna kriterier, integritet samt skydd och förvaltning (se B.2). För Höga Kusten och Kvarkens skärgård kan de tre delarna beskrivas på följande sätt.

Höga Kusten/Kvarkens skärgård uppfyller kriterium (viii) som handlar om geologi. Området är av exceptionellt geologiskt värde av två huvudorsaker. Den första orsaken är den stora landhöjningen sedan senaste istiden, samt spåren efter den landhöjningen. Sedan isen smälte bort för 10 500 år sedan har landet höjt sig 290 meter. Landhöjningen pågår fortfarande med ungefär 9 mm/år, vilket gör att nya spår hela tiden skapas. Den andra orsaken är att Kvarkens skärgård har många olika spår som istiden skapat, till exempel isräfflor och olika moränformationer som De Geer-moräner. Landhöjningen gör att också att fler spår av istiden hela tiden kommer upp ur havet.

Integritet innebär för Höga Kusten och Kvarkens skärgård att de olika typerna av spår av landhöjning och istid ska bevaras. För att integritetskravet ska uppfyllas är det också viktigt att de geologiska sammanhangen bevaras. Det handlar om hur olika objekt tillsammans ger en bild av de processer och den utveckling som skett i ett område. För att bevara de geologiska sammanhangen och därmed integriteten i Höga Kusten och Kvarkens skärgård behöver både spåren efter istiden och landhöjningen samt landskapet i stort bevaras. De geologiska sammanhangen är speciellt tydliga på de områden som Sveriges Geologiska Undersökning SGU och Geologiska forskningscentralen GTK i Finland identifierat (se bilaga 5 och 6).

För att ha ett särskilt stort universellt värde krävs också att området tryggas genom skydd och förvaltning. Skyddet av världsarvet garanteras genom nationell lagstiftning, (se B.7). 37% av Höga Kusten och Kvarkens skärgård omfattas av olika typer av naturskydd, som beskrivs närmare i kapitel C.4. Förvaltningen sköts i huvudsak regionalt samt diskuteras i den gemensamma samrådsgruppen för Höga Kusten och Kvarkens skärgård (se D.1).

C.3 Nyckelvärden i Höga Kusten/Kvarkens skärgård

För Höga Kusten/Kvarkens skärgårds del har sju **nyckelvärden** tagits fram, som baserar sig på världsarvets SOUV. Det gjordes för att underlätta prioriteringar i förvaltningen av världsarvet. Detta var en del i en process för att ta fram en bedömning av hur sårbart världsarvet är mot klimatförändringar. Dessa nyckelvärden är inte alla lika viktiga, men tillsammans ger de en bra beskrivning av världsarvet.

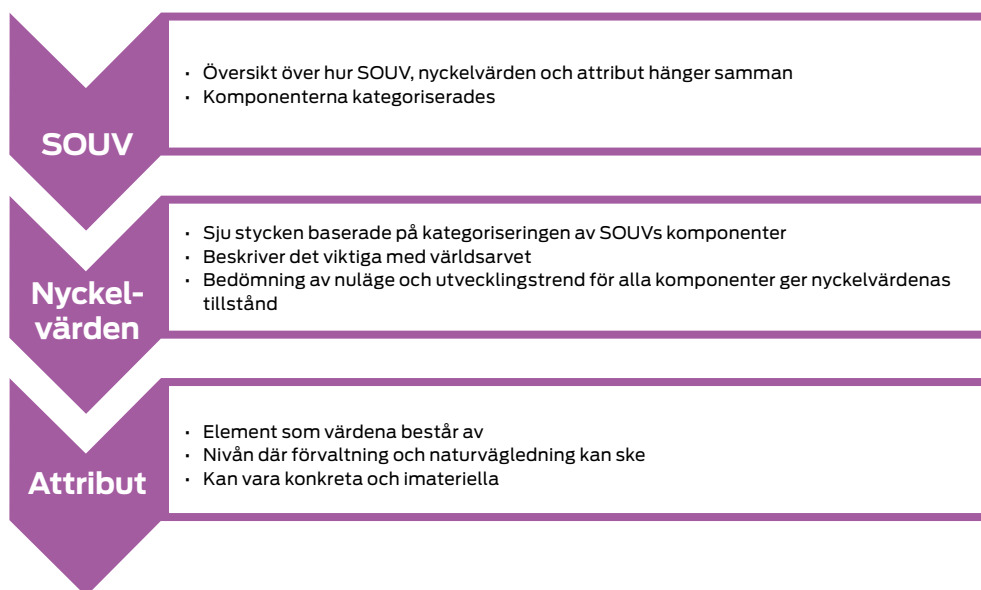
Nyckelvärdena togs fram genom att textdelar som beskriver orsaken till världsarvsstatusen klipptes ut ur SOUV-texten. Textdelarna kallas komponenter och är ordagrant tagna ur SOUV-texten. Komponenterna ordnades tematiskt och indelningen resulterade i sju olika kategorier som beskriver världsarvets nyckelvärden.

I följande steg gjordes en bedömning av nuvarande tillstånd och utvecklingstrend för komponenterna i varje nyckelvärde, jämfört med tillståndet 2006, då världsarvet kompletterades med Kvarkens skärgård. Bedömningen av nuläge och utvecklingstrend gjordes i en workshop 2022 med lokala, regionala och nationella deltagare från både Sverige och Finland. Workshopen ingick i projektet Klimatsårbarhetsindex för världsarvet (CVI). För en mer ingående beskrivning om hur nyckelvärdena togs fram och bedömningen gjordes, se Heron et al. (2022, s 13). De sju nyckelvärdena och bedömningarna bedömdes vara ett användbart redskap i förvaltningen och ger förvaltningsplanen en direkt koppling till världsarvets OUV. De underlättar vid prioriteringar av arbetsinsatser och vid uppföljningen av världsarvets tillstånd.

Nyckelvärdena beskrivs genom olika **attribut**, som förklarar vad nyckelvärdet består av, till exempel isräfflor, klapperfält och vegetationssuccession. Attributen är oftast på en nivå där förvaltningen och naturvägledningen av världsarvet kan ske. De kan vara både materiella och immateriella. Attributen är indelade i tre nivåer. Nivå ett är de attribut som bedömts som de viktigaste att ta med i den periodiska rapporteringen till Unesco. Nivå två är viktiga attribut, men som inte tas med i periodiska rappor-

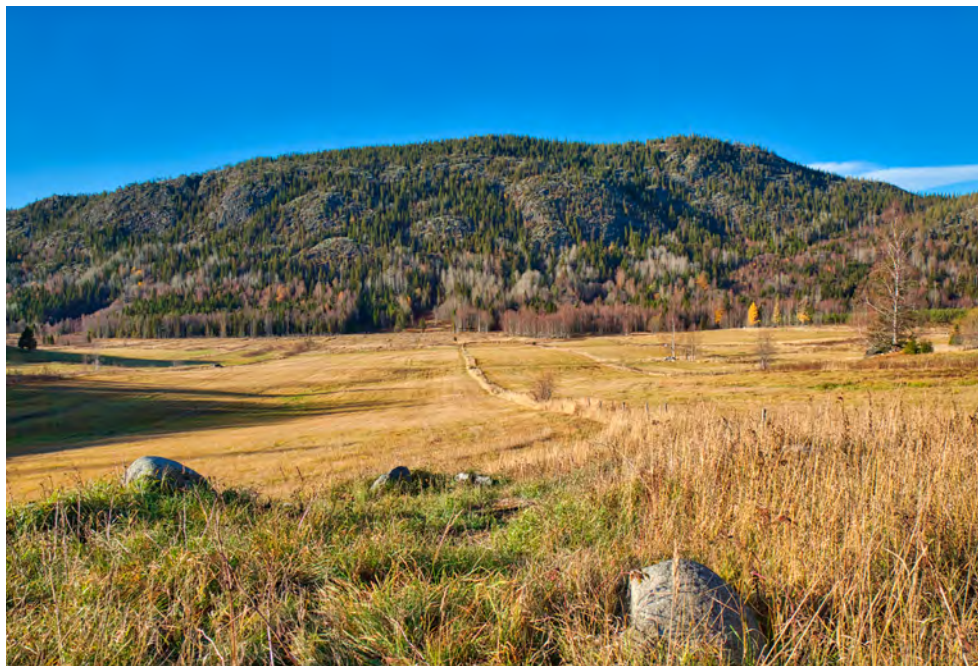
Nyckelvärden::

- Istidens spår
- Landhöjningen och havets påverkan
- Kontrasterande landskap, högt möter lågt
- Ekologiska processer kopplade till landhöjningen
- Samhälleliga interaktioner (med världsarvsvärden)
- Upptäckten av landhöjningsfenomenet och forskningen
- Bevarande och förvaltning

Översikt över hur SOUV, nyckelvärden och attribut hänger samman.

teringen. Nivå tre är antingen attribut på en landskapsnivå där förvaltning inte kan ske, eller sådana attribut som främst är viktiga ur ett naturvågledningssperspektiv, för att förklara världsarvet. Se bilaga 7 för en mer ingående genomgång av hur attributen klassificerats.

Kalottberg är ett av världsarvsattributen i Höga Kusten. På bilden ser man Dalsberget.
Foto: Fabiola de Graaf.

Här nedan kommer en genomgång av världsarvets sju nyckelvärden. För varje nyckelvärde finns en kort beskrivning, en tabell över komponenter ur världsarvets SOUV med tillhörande bedömning och en lista över attribut. Bedömningen visar nuläge och utvecklingstrend för varje komponent jämfört med 2006. I tabellerna är komponenterna ordnade enligt resultat av bedömningen.

Bedömning av nuläge:			
Bra Platsens värden är i bra skick nu och i en överskådlig framtid, förutsatt att nuvarande skyddsnivå upprätthålls	Bra med vissa problem Vissa problem existerar men platsens värden kan i huvudsak bevaras långsiktigt med ytterligare små skyddsåtgärder.	Betydande problem Platsens värden är hotade och/eller visar tecken på försämring. Ytterligare betydande skyddsåtgärder krävs för att upprätthålla och/eller återställa värden på medellång till lång sikt.	Kritiskt Platsens värden är allvarligt hotade och/eller försämras allvarligt. Ytterligare omedelbara omfattande skyddsåtgärder behövs för att upprätthålla och/eller återställa platsens värden på kort till medellång sikt, annars kan värdena gå förlorade.
Utvecklingstrend:			
Förbättrat 	Stabilt 	Försämrat 	Okärt

Förklaring till symbolerna för nuläge och utvecklingstrend, som använts vid bedömningen av komponenterna.

C.3.1 Istidens spår

Istidens spår omfattar spåren efter istiderna som gjort att världsarvsområdet varit täckt av inlandsis flera gånger under de senaste 2–3 årmiljonerna. Främst den senaste istiden har lämnat efter sig många olika geologiska landformationer och andra geologiska spår i världsarvet. Till exempel DeGeer-moräner och rundhällar.

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Istidens spår	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
1. Den här delen av världen har genomgått flera istider under de senaste 2–3 miljoner åren och har legat mitt under inlandsisen ett antal gånger.	→	De här komponenterna beskriver historiska fakta, som inte ändras.
2. Dagens landhöjning fick sin början när inlandsisen började smälta för cirka 18 000 år sedan och trycket på jordskorpan från den tunga isen så småningom lättade.		
3. Dagens landskap i Höga Kusten/Kvarkens skärgård har huvudsakligen formats av den senaste istiden samt havets inverkan och vegetationssuccessionen.		
4. Kvarken utpräglad samling av olika landformer skapade av istida avlagringar som De Geer-moräner, vilka ger mer regional variation till landskapet och havsbilden skapade av inlandsisen.	↘	Landskapsbeskrivningar. Istidens spår är fortfarande tydliga. Sedan 2006 har trycket från markanvändning, infrastruktur och muddring ökat, vilket gör att trenden är nedåtgående.
5. Variation till landskapet och havsbilden skapade av inlandsisen.		
6. Kvarken: de allra mest enastående geologiska landformationerna och formationerna på grunda havsområden ingår, liksom huvuddelen av moränformationerna.		

Attribut som beskriver nyckelvärdet Istidens spår

Nivå 1

- Förekomst av De Geer moräner på land och under vatten
- Förekomst av ribbmoräner på land och under vatten
- Blockterräng
- Förekomst av rundhällar och isräfflor
- Geologiskt sammanhang av istida avlagringar och formationer som uppkommit under olika avsmältningsperioder

Nivå 2

- Förekomst av andra moränformationer på land och under vatten
- Flyttblock

Nivå 3

- Jordarten morän
- Det nötta, nerslipade landskapet

Ribbedmoräner, som bildats långt inne under inlandsisen, är ett av attributen som beskriver nyckelvärdet Istidens spår. Bilden är från Valsörarna, Kvarkens skärgård. Foto: Christoffer Björklund.

C.3.2 Landhöjningen och havets påverkan

Landhöjningen och havets påverkan omfattar de spår som finns från att världsarvet varit nedtryckt 800 meter från sin nuvarande position. När landet sedan höjt sig har nästan hela världsarvsområdet blivit påverkat av havet. Till exempel har klapperfält bildats och nya öar kommer ständigt upp ur havet.

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Landhöjningen och havets påverkan	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
1. Dagens landskap i Höga Kusten/Kvarkens skärgård har huvudsakligen formats av den senaste istiden samt havets inverkan och vegetationssuccessionen.	→	De fyra första komponenterna beskriver fakta som inte ändras. Riksintresset och världsarvsgränsen som lyfts upp i nummer fem finns det inte heller något skäl att ändra på inom en överskådlig framtid.
2. Efter den senaste nedisningen har jordskorpan höjts totalt 800 meter här, vilket är den högsta uppmätta landhöjningen i världen efter den senaste istiden.		
3. För det första är den isostatiska landhöjningen i båda områdena bland de snabbaste i världen, vilket innebär att jordskorpan fortsätter att höjas efter att ha befriats från tyngden av den senaste inlandsisen. Cirka 290 meter landhöjning har noterats under de senaste 10 500 åren.		
4. Landhöjningen är pågående och förknippas med stora förändringar i vattenområdena efter senaste istiden.		
5. Höga Kusten i Sverige omfattar huvuddelen av riksintresset för naturvård och sträcker sig inåt land så att det omfattar hela zoneringen som tillkommit genom landhöjning och en del av den högsta kustlinjen.		
6. Under de senaste 10 500 åren har landhöjningen uppgått till cirka 0,9 m per århundrade*, ett fenomen som kan observeras under en människas livstid och som förväntas fortsätta.	↓	Beskrivningar av landhöjningshastigheten. Hastigheten 9mm/år är stabil under en lång tid framöver, men eftersom havsnivåhöjningen kommer att accelerera och påverka de synliga effekterna av landhöjningen är trenden nedåtgående.
7. Stigande havsnivåer kommer emellertid påverka de synliga resultaten av landhöjningen i kustlandskapet, genom att minska arealen av ny mark som höjs ur havet varje år.		

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Landhöjningen och havets påverkan	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
8. Ett utmärkt exempel på kontinuiteten i denna förändring med pågående dynamiska geologiska processer som formar landskapet och havsbilden, inklusive intressant växelverkan med biologiska processer och utveckling av ekosystem.	→	Både kontinuiteten och växelverkan påverkas negativt av flera olika mänskliga aktiviteter. Havsnivåhöjningen motverkar kontinuiteten hos de geologiska processerna och utvecklingen av ekosystem. Biologiska processer och utveckling av ekosystem påverkas också av näringstillförsel och av faktorer orsakade av klimatförändringarna.
9. Geologiska formationer under vattnet har inte påverkats nämnvärt av erosion, kolonisering av växter eller mänsklig aktivitet.		Geologiska undervattensformationer påverkas främst av muddring.
10. Kontinuerlig landhöjning ger upphov till att nya öar och karakteristiska glaciala landformationer kommer fram, medan vikar kontinuerligt separeras från havet och gradvis avsnörs så att de slutligen förvandlas till sjöar.	↘	Trots att landhöjningshastigheten är den samma som tidigare gör havsnivåhöjningen att landhöjningen inte märks av på samma sätt som tidigare. De geologiska processerna, t.ex. bildandet av nya öar och avsnörning av havsvikar, blir långsammare.

* Faktafelet i komponent 6 kommer från SOUV. Landhöjningen är numera ca 0,9 m/ 100 år, men var betydligt större tidigare.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Landhöjningen och havets påverkan

Nivå 1

- Förekomst av högsta kustlinjen och kalottberg
- Bildning och förekomst av tunnelgrottor
- Bildning och förekomst av klapperfält
- Bildning och förekomst av avsnörda havsvikar, flador och glon
- Bildning och förekomst av svallgrusavlagringar
- Bildning och förekomst av strandvallar
- Geologiskt sammanhang av landhöjningsspår från den högsta kustlinjen till dagens pågående geologiska processer

Nivå 2

- Bildning och förekomst av raviner i sediment
- Bildning och förekomst av kalspolade hållar

Nivå 3

- Landskapets kontinuerliga förändring på grund av landhöjningen
- Den pågående landhöjningen ger upphov till dynamiska geologiska processer
- Bildning av nya öar
- Området har bland de högsta landhöjnings-hastigheterna i världen med 9 mm/år
- Landhöjningsrekord med en landhöjning på 290 m sedan inlandsisen smälte bort för 10 500 år sedan

Tunnelgrottor kan bildas på branta klippstränder med landhöjning. De flesta av världens tunnelgrottor finns i Höga Kusten. Foto: Erik Engelro.

C.3.3 Kontrasterande landskap, högt möter lågt

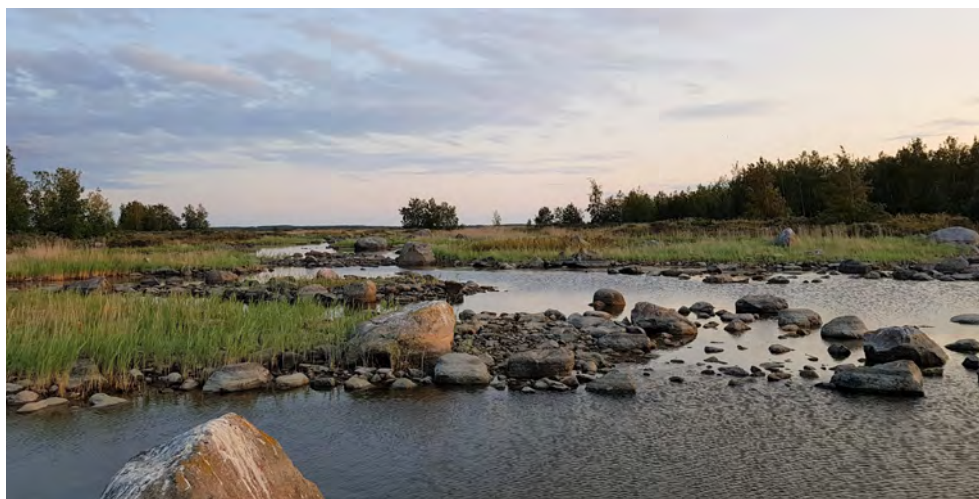
Med detta nyckelvärde avses kontrasten mellan landskapen i Höga Kusten och Kvarkens skärgård, där Höga Kustens kuperade och rundade landskap kompletterar Kvarkens skärgårds flacka och steniga. Där Kvarkens skärgård har serier av flador och glon har Höga Kusten i stället avsnörda havsvikar.

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Kontrasterande landskap, högt möter lågt	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
1. Höglänt möter låglänt i det här vidsträckta området på 346 434 hektar, av vilket cirka 100 700 hektar är land: Höga Kustens klippiga landskap med höglänta öar, branta stränder, släta klippor och djupa vikar utgör en skarp kontrast till Kvarkens skärgård med sina tusentals låglänta holmar, grunda vikar, moränryggar och stora områden med blockterräng.	→	Alla komponenter ur SOUV som beskriver detta nyckelvärde är beskrivningar över hur Höga Kusten och Kvarkens skärgård skiljer sig från och kompletterar varandra och inget som kommer att påverkas inom en överskådlig framtid.
2. Kvarkens skärgård med sina 5 600 öar och omgivande havsområden en utpräglad samling av olika landformer skapade av istida avlagringar.		
3. Höga Kusten och Kvarkens skärgård kompletterar varandra som exempel på postglaciala landhöjningslandskap.		
4. Gränserna för Höga Kusten i Sverige omfattar huvuddelen av riksintresset för naturvård och sträcker sig inåt land så att det omfattar hela zoneringsområdet som tillkommit genom landhöjning och en del av den högsta kustlinjen. Områden där det bedrivs storskaligt skogsbruk är inte inkluderade.		
5. Till havs innesluter gränsen viktiga öar och havsområden som är en logisk fortsättning på den topografiskt sammanhängande enhet som skapats av landhöjningen. På så sätt beaktas också pågående geologiska processer.		
6. Cirka 71 procent av objektet består av havsområden.		
7. Vid Höga Kusten är havet relativt djupt (hela 293 meter), medan havet i Kvarkens skärgård är mycket grunt (genomsnittligt djup mindre än tio meter).		

Attribut som beskriver nyckelvärdet Kontrasterande landskap, högt möter lågt

Nivå 3

- Skillnader i landskapen i Höga Kusten och Kvarkens skärgård, som beror på geologiska utvecklingen i jordskorpan för hundratals miljoner år sedan
- Utmärkande för landskapet i Höga Kusten: höga öar, branta kuster, släta klippor, djupa vikar med avsnörda havsvikar, djupt hav
- Utmärkande för landskapet i Kvarkens skärgård: flacka öar, grunda vikar, moränryggar, blockterräng, flador och glon, grunt hav
- Landhöjningsattribut som kompletterar varandra, vissa finns både i Höga Kusten och i Kvarkens skärgård, andra bara i ett delområde.

Olikheterna i landskapet i Höga Kusten och i Kvarkens skärgård framhäver spåren av istiden och landhöjningen på olika sätt. Foto: Fabiola de Graaf (övre) och Malin Henriksson (nedre).

C.3.4 Ekologiska processer kopplade till landhöjningen

Ekologiska processer kopplade till landhöjningen omfattar till exempel strandsuccession och de biologiska förändringar som sker i omvandling från brackvattensmiljöer till sötvattensmiljöer. På grund av landhöjningen är världsarvet ett landskap i ständig förändring och de organismer som lever här anpassar sig kontinuerligt till detta.

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Ekologiska processer kopplade till landhöjningen	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
1. Östersjön har genomgått dramatiska förändringar sedan den senaste istiden, bland annat en serie övergångar från havsvatten till sötvatten till brackvatten, med tillhörande förändringar i fråga om flora och fauna.	➔	Historisk beskrivning över Östersjöns utveckling med fokus på vattenmiljön. Tillståndet i Östersjön gör att bedömningen ändå är "Bra med vissa problem".
2. Detta gränsöverskridande världsarv med flera delområden (eng: serial transboundary site) är ett utmärkt exempel på kontinuiteten i denna förändring med pågående dynamiska geologiska processer som formar landskapet och havsbilden, inklusive intressant växelverkan med biologiska processer och utveckling av ekosystem.	➡	Människan och klimatförändringarna en allt större inverkan på de ekologiska processerna i både land- och havsbaserade ekosystem.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Ekologiska processer kopplade till landhöjningen

Nivå 1

- Ekologiska processer beroende av avsnörningsprocessen från havsvik till sjö
- Strandsuccession och landhöjningsskogar

Nivå 2

- Mångfald av olika habitat skapat av geologiska processer
- Istidsrelikter
- Svallgrusavlagringar med skalsediment som påverkar floran

Nivå 3

- Växt- och djurliv anpassat till kontinuerliga förändringar i landskapet

C.3.5 Samhälleliga interaktioner (med världsarvsvärden)

Samhälleliga interaktioner (med världsarvsvärden) beskriver den del av mänsklig verksamhet i området som tydligt påverkas av landhöjningen och naturmiljön. Mycket av platsens förutsättningar styrs av faktorer som hänger ihop med geologin och landhöjningen samt den biologiska naturen. Det syns till exempel på hur bosättningarna ligger i landskapet samt var odlingsmarker och viktiga fiskevatten finns. Även i kulturhistorien är landhöjningens påverkan tydlig.

Komponenten ur SOUV som hör ihop med detta nyckelvärde har en ganska lös koppling till de listade attributen, som bättre beskriver viktiga kulturvärden associerade med landhöjningen. Befolkningsmängden som nämns i komponenten speglar situationen 2013, då SOUV skrevs.

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Samhälleliga interaktioner (med världsarvsvärden)	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
1. Den lilla bofasta befolkningen i området (cirka 4 500 i Höga Kusten och 2 500 i Kvarkens skärgård) bedriver traditionellt jordbruk, skogsbruk och fiske i liten skala, aktiviteter som alla har en obetydlig inverkan på de geologiska värdena.	↓	De traditionella näringarna minskar, både om man ser till områdena som omfattas och antalet människor som utövar dem.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Samhälleliga interaktioner (med världsarvsvärden)

Nivå 2

- Kulturhistoria med exempel på hur människor anpassat sig till landhöjning från stenåldern och framåt

Nivå 3

- Äldre bebyggelse placerad utgående från de förutsättningar landhöjningen skapat
- Jordbruksmark på bördiga områden skapade av istiden och landhöjningen
- Förekomsten av goda fiskevatten beroende av geologiska formationer
- Lokalbefolkningen och de sommarboende har en stark koppling till platsen

C.3.6 Upptäckten av landhöjningsfenomenet och forskning

Detta nyckelvärde innefattar både vetenskapshistoria och nutida forskning. Det var i världsarvet man slutligen fastslog att norra Europa har en landhöjning som beror på att jordskorpan fjädrar tillbaka efter att ha blivit nedtryckt av en inlandsis. Den nutida forskningen ökar förståelsen för landhöjning och den senaste nedisningen.

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Upptäckten av landhöjningsfenomenet och forskning	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
1. Av exceptionellt geologiskt värde.	→	Den första och den tredje komponenten är övergripande områdesbeskrivningar som är väldigt robusta. Den andra komponenten beskriver historiska fakta som inte ändras. Därför är nuläget för alla tre komponenter bra och trenden stabil.
2. Fenomenet upptäcktes och studerades först i de här trakterna, vilket gör objektet till nyckelområde för att förstå de processer som är kopplade till jordskorpan respons på inlandsisens avsmältning.		
3. Det är ett globalt unikt och varierande område för forskning i moränskärgårdar.		

Attribut som beskriver Upptäckten av landhöjningsfenomenet och forskning

Nivå 2

- Nyckelområde för att förstå landhöjningsprocesser och hur inlandsisar smälter

Nivå 3

- Nyckelområde för att studera moränformationer
- Viktigt område i vetenskapshistorien tack vare insikten om landhöjning på 1800-talet

C.3.7 Bevarande och förvaltning

Bevarande och förvaltning skiljer sig från de andra nyckelvärdena eftersom det inte beskriver området. Det som ingår här är ändå viktiga komponenter i världsarvet OUV och behövs för att kunna följa upp världsarvsvärdenas tillstånd och ha en ändamålsenlig förvaltning.

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Bevarande och förvaltning	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
1. De relevanta regionala myndigheterna och kommunerna i Sverige och Finland har inrättat ett gränsöverskridande rådgivande organ, huvudsakligen i syfte att säkerställa att alla tre kärnområden inom detta gränsöverskridande världsarv med flera delområden har en gemensam strategi för förvaltning för objektet som helhet.		Det gränsöverskridande samarbetet har kontinuerligt förbättrats och utvecklats sedan 2006. Medvetenheten och kunskapen om världsarvet har ökat och världsarvsfrågor är bättre integrerade i lokal och regional förvaltning nu jämfört med 2006.
2. Alla hot hanteras genom att verkställa nationell lagstiftning, strategiska planer och åtgärder som syftar till att förbättra kunskapen och medvetenheten om objektets värden bland myndigheter, intressenter och lokalbefolkningen.		
3. Gränserna för världsarvets delområden omfattar områdena med de mest enastående geologiska och geomorfologiska attributen.		Världsarvets avgränsning är fortfarande adekvat och det finns inga behov av att ändra på den. Riksintressen i Höga Kusten ger ett indirekt skydd, som hittills varit tillräckligt, för världsarvets svenska del. I Finland finns Kvarkens skärgård med i Österbottens landskapsplan 2040 och världsarvet ska därför beaktas på alla planläggningsnivåer. Däremot finns ingen planbeteckning för zonen mellan kärnområdena kvar. Avgränsningen, riksintressena och landskapsplanen bedömdes som tillräckliga för att upprätthålla världsarvsvärdena då världsarvsansökningen gjordes och är det fortsättningsvis.
4. Gränserna för Höga Kusten i Sverige omfattar huvuddelen av riksintresset för naturvård och sträcker sig inåt land så att det omfattar hela zoneringsområdet som tillkommit genom landhöjning och en del av den högsta kustlinjen. Områden där det bedrivs storskaligt skogsbruk är inte inkluderade.		
5. Höga Kusten är dessutom ett landskap av riksintresse, vilket ger objektets rekreations- och naturskyddsvärden ytterligare rättsligt skydd och utgör en riktlinje för den samhälleliga utvecklingen.		
6. I Kvarkens skärgård skyddar landskapsplanen området enastående universella värde samt uppmärksammar de geologiska värdena i zonen mellan de två kärnområdena på den finska sidan.		

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Bevarande och förvaltning	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
7. Cirka 37 procent av objektet utgörs av naturreservat, naturskyddsområden eller nationalparker, och området hör också till Natura 2000-nätverket av skyddade områden i Europa.	↗	Arealen skyddade områden har ökat sedan 2006, men andelen formellt skyddad natur är fortfarande låg i Höga Kusten. Samordningen mellan världsarvsförvaltningen och andra viktiga verksamheter utvecklas kontinuerligt, och inom vissa områden, framför allt turismen, har man kommit längre än inom andra.
8. Effektiv förvaltning av objektet behövs en ekosystemansats som integrerar förvaltningen av de skyddade områdena med viktig verksamhet inom objektets gränser, såsom utveckling av samhällenas infrastruktur, industri, turism, fiske och sjöfart.		
9. Alla de olika typerna av skyddade områden har bestämmelser som begränsar markanvändningen, vilket ger en bra skyddsnivå för såväl geologiska formationer som flora och fauna.	→	Tillståndet relativt bra. Orsaken till bedömningen av nuläget är framför allt att bara en del av de karterade geologiska värdena ligger i skyddade områden, i Höga Kusten är andelen ca 20%. Möjligheterna att skapa nya skyddade områden för dessa värden utanför befintliga skyddsområden är begränsade.
10. De återstående delarna, cirka 63 procent av objektet har inte samma skyddsnivå, men den nationella lagstiftningen ger möjlighet att garantera objektets integritet.	?	Komponenten kan egentligen inte bedömas, eftersom en rättslig prövning av detta varken gjorts i Sverige eller i Finland.
11. För landområdenas del har däremot flera omfattande utvecklingsprojekt noterats som potentiellt kan påverka objektets integritet.	↘	Bedömningen baserar sig på att inga direkt akuta hot föreligger, men exploateringsprojekt med potentiell negativ inverkan, som en fast förbindelse över Kvarken och havsbaserad vindkraft, finns på idéstadiet. När planen skrivs finns två pågående ärenden som kan påverka världsarvsvärdena negativt. De är Vistanvägen i Korsholm och Korsnäs havsvindkraftpark.
12. Potentiella hot i framtiden är omfattande byggprojekt som kan förstöra någon del av de enastående geologiska formationerna i området eller ha en avsevärd inverkan på viktiga vyer i världsarvet.		

Komponenter ur SOUV som hör ihop med Bevarande och förvaltning	Tillstånd och utvecklingstrend	Motiveringar till bedömningen
13. Ökat besöksstryck (samt utsläpp av olja eller kemikalier i havet) är potentiella hot mot de biologiska och kulturella värdena.	↓	I workshopen där bedömningarna gjordes sågs framför allt att det ökande besöksstrycket skapar växande problem. Lokalt påverkas redan världsarvets OUV och lokalbefolkning bosatt nära eller längs vägar till populära besöksmål negativt. Påverkan ses både i Höga Kusten och Kvarkens skärgård, men antalet besökare är högre i Höga Kusten. Ytterligare konstruktivt samarbete och fler åtgärder behövs för att åtgärda problemen på ett proaktivt sätt.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Bevarande och förvaltning

För dessa attribut har ingen klassificering i nivåer gjorts.

- Samrådsgrupp som diskuterar gränsöverskridande ämnen
- Gemensam förvaltningsstrategi för världsarvet
- Förvaltning i samarbete med andra aktörer i området
- I området ingår skyddsområden som bidrar till att bevara världsarvets OUV
- Nationell lagstiftning samt områdesplanering ska garantera att världsarvet OUV bevaras

I Skuleskogens nationalpark är lederna slitna på utsatta ställen. Foto: Fabiola de Graaf.

C.4 Skydd av världsarvets värden

Både i Sverige och i Finland anses världsarvsvärden och attribut vara tillräckligt skyddade genom områdesskydd i kombination med övrig lagstiftning, även på områden som inte är formellt skyddade. Lagstiftning gällande naturvärden och områdesplanering är de viktigaste, i kombination med vissa andra lagar (se B.7). För att världsarvets värden och attribut ska bevaras är det viktigt att det finns tillräcklig kunskap hos kommuner och andra beslutsfattande myndigheter.

Många av de attribut som världsarvets nyckelvärden består av är skyddade av olika former av områdesskydd. SGU har tagit fram GIS-skikt med några av de viktigare attributen indelade i en geologisk värdeklassificering för Höga Kusten. Ca 20% av de identifierade världsarvsattributen är skyddade av områdesskydd (Schoning & Lundqvist, 2020).

För Kvarkens skärgård har GTK identifierat geologiska nyckelområden. Nyckelområdena baserar sig på förekomsten av olika attribut, men attributen är inte värdeklassificerade. Andelen nyckelområden som ingår i områdesskydd är ännu inte uträknad, men det planerar Forststyrelsen att göra.

Attributens utbredning i både Höga Kusten och Kvarkens skärgård kan ses på kartan <http://map.highcoastkvarken.org>. En förteckning över de skyddade områdena finns i bilaga 8.

Av hela världsarvets yta omfattas ca 37% av någon form av områdesskydd, men skillnaden mellan Höga Kusten och Kvarkens skärgård är stor. Ca 9,5% av Höga Kusten omfattas av skyddsområden och i Kvarkens skärgård är andelen 55%. Största delen av skyddsområdena har tillkommit på grund av biologiska värden. Orsaken till att andelen skyddad natur är högre i Kvarkens skärgård är framför allt den vida och örika skärgården med grunda vatten, vilket ger höga naturvärden på grund av stor mångfald av livsmiljöer och av både stationära och flyttande arter.

C.4.1 Områdesskydd i Höga Kusten

I Höga Kusten finns en nationalpark och 24 naturreservat inom världsarvsområdet. Dessutom finns 13 Natura 2000-områden. Dessa överlappar till stor del med naturreservaten och nationalparken.

Skuleskogens nationalpark är det viktigaste skyddade området i Höga Kusten med den starkaste skyddsformen. Nationalparken är på drygt 3000 hektar och är även en av de mest välbesökta besöksplatserna i världsarvet. Skuleskogen är skyddad på

Under 2023 bildades det drygt 6000 hektar stora naturreservatet Ulvöhavet, det största naturreservatet i Höga Kusten. Foto: Jonas Salmonsson.

grund av sina höga biologiska värden men här finns också många viktiga världsarvsattribut som klapperfält, avsnörningsvikar och kalottberg.

Naturreservaten har som syfte att bevara skyddsvärd natur och områden som är viktiga för friluftslivet. I majoriteten av naturreservaten i världsarvet ingår också i syftet att bevara viktiga världsarvsattribut. Även om det primära syftet är att skydda andra naturvärden ger skyddsbestämmelserna i naturreservat och nationalpark också ett bra skydd för världsarvets.

De formellt skyddade områdena omfattar 14 593 hektar, totalt 9,5% av Höga Kustens yta.

C.4.2 Områdesskydd i Kvarkens skärgård

Stora delar av Kvarkens skärgård ingår i Natura 2000-nätverket, strandskyddsprogrammet, programmet för skydd av fågelvatten samt skyddsbeslutet om Mickelsörarna. På de privatägda områdena har fredningsbeslut gjorts medan de statliga områdena ännu inte är inrättade som naturskyddsområden. Hela området förvaltas ändå som om naturskyddet redan var förverkligat. Syftet med skyddsprogrammen och -besluten är att bevara skyddsvärd natur och även om det primära syftet är att skydda främst biologiska naturvärden ger det också ett bra skydd för världsarvets attribut. I vissa fall är de biologiska värden som skyddas också världsarvsattribut, till exempel gällande flador, glosjöar och landhöjningsskog.

De naturtyper som skyddas direkt genom olika lagar medför också ett skydd för världsarvsattribut, till exempel genom skyddet av flador i naturtillstånd även utanför

naturskyddsområden. Även värdefulla kulturmiljöer och landskapsområden finns utpekade i Kvarkens skärgård och skyddet av dem förverkligas främst genom områdesplanering.

I Kvarkens skärgård omfattar de skyddade områdena som ingår i Natura 2000 nätverket 106 400 hektar, vilket motsvarar 55% av världsarvsområdets yta.

Av hela världsarvets yta omfattas ca 37% av någon form av områdesskydd, men skillnaden mellan Höga Kusten och Kvarkens skärgård är stor. Ca 9,5% av Höga Kusten omfattas av skyddsområden och i Kvarkens skärgård är andelen 55%. Största delen av skyddsområdena har tillkommit på grund av biologiska värden. Orsaken till att andelen skyddad natur är högre i Kvarkens skärgård är framför allt den vida och örika skärgården med grunda vatten, vilket ger höga naturvärden på grund av stor mångfald av livsmiljöer och av både stationära och flyttande arter.

C.5 Hot mot världsarvets värden

Analysen över nuläge och trend för världsarvets värden (C.3) visar att inga akuta hot finns. Bara för en av komponenterna ur SOUV bedömdes det finnas betydande problem i nuläget, medan nuläget för de övriga komponenterna klassades som bra eller bra med vissa problem. Komponenten som bedömdes ha betydande problem handlar om ökat besöksstryck (C.3.7). För nio av de 42 komponenterna bedömdes läget vara sämre 2022 än 2006. Några hot mot världsarvets värden nämns i SOUV. Det finns även andra hot att beakta i förvaltningen.

Ett ökat besöksstryck har identifierats som det mest betydande problemet för världsarvet. Det är också ett hot som nämns i SOUV. Problemet är dock begränsat till ett fåtal platser i hela världsarvet. Ett ökat besöksstryck ger ett slitage och påverkan på naturen och världsarvets värden. Det här syns till exempel i att stigarna blir bredare och slitaget påverkar besökarupplevelsen. Beroende på ledernas dragning kan också världsarvsvärden skadas. Även lokalsamhället kan påverkas negativt av stora besöksströmmar, till exempel ifall trafikmängden på mindre vägar blir för stor. Här finns en uppenbar intressekonflikt mellan uppdragen från Unesco att visa upp världsarvet och att skydda och bevara det.

Utsläpp av olja och kemikalier identifieras i SOUV som ett hot mot världsarvets biologiska och kulturella värden. Till samma typ av hot kan man räkna näringstillförsel från land ut till Östersjön som genom att försämma Östersjöns ekologiska status hotar världsarvets biologiska värden. Även surheten och de skadliga metaller som frigörs från sura sulfatjordar kan lokalt hota bland annat flada- och glosjösystem i området.

Minskande havsisar på grund av klimatförändringarna kommer framför allt att påverka världsarvets biologiska värden. Foto: Forststyrelsen Malin Henriksson.

Inom världsarvet och i närområdet finns många invånare, företag och verksamheter. För att trygga världsarvets värden är goda planeringsunderlag och genomtänkt planering viktiga. På så sätt kan eventuell negativ inverkan på världsarvsvärden undvikas. Det här gäller vid olika typer av mark- och vattenanvändning och infrastrukturprojekt, som till exempel byggande av vägar, avloppsanläggningar och rördragning. Detta gäller även skogsbruk, som kan hota flera olika världsarvsvärden, till exempel kalottberg och klapperfält. Ett annat exempel på småskalig verksamhet med potentiellt stor inverkan är muddring, som kan påverka geologiska formationer, avsnörningsprocesser och biologiska värden. Små exploateringar kan ge ackumulerad påverkan på världsarvsvärden och detta gäller såväl på land som till havs.

Minskning av traditionella näringar som småskaligt jordbruk och kustnära fiske är framför allt ett hot mot de kulturella värdena. Då jordbruken minskar och marker växer igen påverkar det landskapsbilden i världsarvet. Minskning av naturbete påverkar både den biologiska mångfalden och landskapsbilden. Invasiva arter är ett ökande problem generellt sett och även i världsarvet finns det ett potentiellt hot mot världsarvets biologiska värden.

I världsarvets SOUV sägs klimatförändringar inte vara ett hot mot landhöjningsfenomenet i sig och att det inte kommer att påverka geologiska processer. Nyare forskning visar att havsnivåhöjningen i framtiden kan vara snabbare än landhöjningen och kommer då att ha stor inverkan på de geologiska processerna fastän landhöjningen fortsätter i samma takt. Då världsarvets klimatsårbarhetsindex togs fram 2022 bedömdes temperaturtrenden, nederbördstrenden och minskande havsisar ha störst inverkan på världsarvets värden av de 17 klimatfaktorer som studerades (Heron et al 2022). Även vinterstormar, som blir både vanligare och kraftigare, påverkar världsarvet.

Storskaliga byggprojekt nämns också i SOUV som potentiella hot, eftersom de kan förstöra geologiska formationer eller ha allvarliga konsekvenser för viktiga vyer i världsarvet. Exempel på potentiella storskaliga byggprojekt i eller i närheten av världsarvet är vindkraftsparker och en fast förbindelse över Kvarken. I framtiden kan det också uppstå behov av att se på inverkan på världsarvets värden i samband med utvinning av metaller, till exempel i form av manganmoduler från havsbotten eller gruvdrift i närheten av världsarvet.

Andelen formellt skyddade områden är låg i Höga Kusten och det finns begränsade möjligheter att skydda nya områden enbart på grund av geologiska värden. Dessutom är det oklart hur gott skydd den befintliga lagstiftningen ger ifall världsarvets värden ställs mot andra intressen. Därför är det viktigt att världsarvsförvaltningen inte bara fokuserar på skyddad natur utan också inkluderar andra viktiga verksamheter i området. Det här behovet nämns också i världsarvets SOUV.

Unesco betonar vikten av ökad beredskap för olika katastrofer och önskar att världsarven tar fram risk- och katastrofhanteringsplaner. Planerna ska ge en beredskap för att trygga världsarvets värden och blir väldigt olika beroende på vilka värden som ska skyddas. Behovet av en sådan plan för Höga Kusten/Kvarkens skärgård bedöms i nuläget som litet, eftersom världsarvets geologiska värden är robusta, området är förskonat från många typer av naturkatastrofer och det inte finns några orsaker för en större eller annorlunda katastrofberedskap i världsarvsområdet än utanför.

En stor del av de identifierade och potentiella hoten mot världsarvets värden är övergripande hot mot naturen och miljön i stort. Flera olika myndigheter har genom nationell lagstiftning ett större ansvar i att hantera dessa hot än vad världsarvsförvaltningen har, eftersom hoten inte är specifika för världsarvet. Hoten är också sådana att det är svårt att göra avgränsade åtgärder som skulle ge en betydande skillnad inom världsarvet.

Möjligheterna till ett aktivt friluftsliv i världsarvet är viktigt för många. Bilden är från Hummelvik, Höga Kusten. Foto: Erik Engelo.

C.6 Andra viktiga värden

Utöver världsarvets OUV med de framtagna nyckelvärdena, finns många andra viktiga värden i världsarvsområdet. Både Kvarkens skärgård och Höga Kusten har höga kulturvärden och naturvärden som inte är kopplade till världsarvets OUV.

Flera viktiga kulturmiljöer finns identifierade i Kvarkens skärgård, som nationellt värdefulla landskapsområden, byggd kulturmiljö av riksintresse och byggd kulturmiljö som är värdefull på landskapsnivå. Dessa värdefulla kulturmiljöer ska beaktas i alla nivåer av planläggning. I Höga Kusten är flera kulturmiljöer utpekade som riksintressen. Dessutom finns byggnadsminnen och ett kulturresevat för att bevara värdefulla kulturmiljöer. Både i Höga Kusten och Kvarkens skärgård finns fornlämningar som är skyddade enligt lag.

De höga naturvärden som finns i världsarvet bevaras genom flera olika skyddsformer. Inom världsarvet finns en nationalpark, flera naturreservat, fågelskyddsområden och salskyddsområden, Natura 2000-områden och ett stort Ramsarområde. Både Höga Kusten och Kvarkens skärgård är utsedda till Helcom MPA områden och dessutom omfattas Kvarkens skärgård av ett EBSA-område. Förkortningen står för Ecologically or Biologically Significant marine Areas, alltså ett viktigt område för biologisk mångfald i havet enligt FN-konventionen om biologisk mångfald. Inom världsarvsområdet på finska sidan har bland annat Revöfjärden (Korsholm) identifierats som en ekologiskt betydelsefull marin undervattensmiljö, ett så kallat EMMA-område. Flera av skyddsformerna och områdena som utpekats som betydelsefulla överlappar varandra. De flesta av dessa skyddsformer grundar sig på och skyddar andra naturvärden än de som identifierats i världsarvets OUV.

För boende och besökare finns många viktiga värden kopplade till natur, kultur och identitet. I världsarvet är friluftslivsvärden en stor del i områdets attraktivitet. Fritidsfiske, jakt, bär- och svampplockning är populära aktiviteter. I världsarvet finns många fritidsbåtar, då det är ett viktigt sätt att transportera sig i världsarvet. Speciellt i Kvarkens skärgård är det vanligt med sommarhus ute på öarna. Därför är de många farlederna av stort värde.

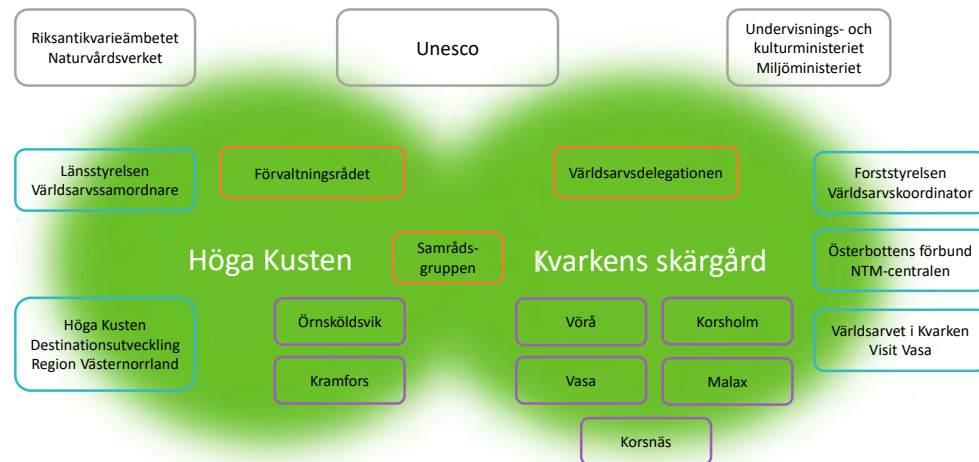
Utöver dessa finns förstås fler värden. Gemensamt för dessa värden är att de inte ryms inom världsarvets OUV-beskrivning. De skyddas i stället genom andra lagar och bestämmelser. Därför tas dessa värden inte upp i denna förvaltningsplan.

A sepia-toned photograph of a rocky beach. The foreground and middle ground are filled with numerous smooth, rounded stones of various sizes. A long, weathered log lies diagonally across the middle of the frame. In the background, a calm body of water meets a distant shoreline with a line of trees under a pale sky.

D. Hur världsarvet förvaltas

Rotsidan, Höga Kusten. Foto: Forststyrelsen Malin Henriksson.

D.1 Samarbete i förvaltningen

Översikt över världsarvets förvaltning i Höga Kusten och Kvarkens skärgård.

Sverige och Finland har ett ansvar för att samordna förvaltningen av det gemensamma världsarvet. I Sverige är det Länsstyrelsen Västernorrland och i Finland är det Forststyrelsens Naturtjänster som har huvudansvaret för förvaltningen och utvecklingen av världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård. I arbetet krävs ett nära samarbete med många aktörer såväl lokalt, regionalt, nationellt som internationellt.

Eftersom tusentals människor bor inom världsarvsområdet, många företag är verksamma där och det till stora delar består av privat mark är lokala aktörer och intressenter viktiga i samarbetet. Kommunerna har en nyckelroll i många frågor, och när det gäller bland annat sociala frågor, utbildning och näringsliv finns huvudansvaret hos dem. Olika regionala myndigheter och destinationsorganisationerna har också viktiga roller i områdets förvaltning och utveckling. Olika aktörers roll i världsarvets helhetsförvaltning beskrivs i det här kapitlet.

D.2 Samrådsgruppen

Samrådsgruppen är det enda organet som är gemensamt för både Höga Kusten och Kvarkens skärgård. Fokus ligger på förvaltningsfrågor och de ordinarie medlemmarna representerar olika delar av världsarvets förvaltning. I samrådsgruppen ingår också adjungerade medlemmar, som är organisationer där det är viktigt att vara informerad om förvaltningsfrågorna.

Enligt Unescos Operational Guidelines är det starkt rekommenderat för transnationella världsarv att bilda en kommitté eller liknande för att följa upp och övervaka förvaltningen av världsarvet i de representerade länderna. Samrådsgruppen är bildad år 2008 för att göra detta för världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård.

I samrådsgruppen ingår Länsstyrelsen, Forststyrelsen, Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten (NTM-centralen) och Österbottens förbund samt världsarvets kommuner. Dessutom skickas möteskallelsen och handlingarna till Naturvårdsverket, Finlands nationella focal point för naturvärldsarv (Forststyrelsen) och Världsarvsdelegationen för Kvarkens skärgård, som alla kan delta som adjungerade i mötena.

Samrådsgruppen träffas minst två gånger per år med ett fysiskt möte på våren och ett virtuellt möte på hösten. Länsstyrelsen och Österbottens förbund fungerar som samrådsgruppens ordförande vartannat år, så att Länsstyrelsen har ordförandeskapet de år då gruppens fysiska möte hålls i Höga Kusten och Österbottens förbund de år då gruppen träffas i Kvarkens skärgård. Som sekreterare för gruppen fungerar Länsstyrelsens världsarvssamordnare och Forststyrelsens världsarvskoordinator, som också förbereder mötena.

Samrådsgruppens uppgifter är att:

- granska rapportering till Unesco. Länsstyrelsen och Forststyrelsen har huvudansvaret för periodisk rapportering till Unesco, som görs med cirka åtta års mellanrum. Samrådsgruppens övriga organisationer hjälper till med att ta fram de uppgifter som behövs. Gruppen får rapporteringen för påseende och kommentarer innan den skickas in. På samma sätt görs med State of Conservation rapporter som Unesco kan uppmana världsarven att göra.

Det viktigt att samrådsgruppen kan träffas fysiskt regelbundet, för att stärka samarbetet och bekanta sig med olika delar av världsarvet. Foto: Forststyrelsen Malin Henriksson.

- granska rapportering för World Heritage Outlook till IUCN.
- delta i framtagandet av, samt följa upp förvaltningsplanen och andra övergripande planer som är gemensamma för både Höga Kusten och Kvarkens skärgård.
- behandla projekt som är gemensamma för Höga Kusten och Kvarkens skärgård. Samrådsgruppen kan också initiera gemensamma projekt.
- diskutera och behandla ärenden som kan falla under § 172 i Unescos Operational Guidelines, där det fastslås att medlemsländerna har ett ansvar att meddela Unesco om det finns något som kan hota världsarvet. Samrådsgruppen gör vanligen inga gemensamma uttalanden, då de olika organisationerna i samrådsgruppen har olika roller i dessa processer. Fördjupande diskussioner bör föras för att belysa dessa ärenden.
- årligen genomföra kompetenshöjande åtgärder för representanterna, till exempel genom att bjuda in experter i aktuella ämnen.
- följa och delta i det internationella världsarvssamarbetet, tex i det marina och i det nordiska världsarvsnätverket.

Samrådsgruppens medlemmar utser sina representanter vart fjärde år. Varje medlem har en ordinarie representant och en suppleant, förutom Länsstyrelsen som har tre ordinarie och tre suppleanter. Mandatperioden följer de kommunala förtroendevaldas mandatperiod, så att representanter från de svenska organisationerna utses efter kommunalval i Sverige och representanter från de finska organisationerna utses efter kommunalval i Finland. På så sätt byts inte hela samrådsgruppens representanter ut samtidigt. Vid behov kan ersättande representanter utses vid andra tidpunkter.

De två kommunerna Kramfors och Örnsköldsvik från Höga Kusten representeras av tjänstepersoner. Kommunerna i Kvarkens skärgård och Österbottens förbund ska gärna representeras av en tjänsteperson, och det viktiga är att personen har god insyn i världsarvets verksamhet. Kommunerna i Kvarkens skärgård har totalt tre platser i samrådsgruppen.

- Korsholm har en ordinarie representant och en ersättare
- Vasa och Malax delar på en plats, så att de turas om att ha ordinarie representant eller suppleant.

- Vörå och Korsnäs delar på en plats, så att de turas om att ha ordinarie representant eller suppleant

Modellen med alla kommuner i Kvarkens skärgård representerade i samrådsgruppen tas i bruk från och med 2024, så att Vasa och Korsnäs har ordinarie representanter 2024–25 och Malax och Vörå har ordinarie representanter 2026–27 och så vidare. Kommunerna utser sina representanter och suppleanter hösten 2023 och nästa gång hösten 2025, efter kommunalvalet.

D.2.1 Expertpanelen

Expertpanelen består av experter från olika ämnesområden och de stöder världsarvssamordnaren och -koordinatören i förvaltningsärenden och i beredningen till samrådsgruppen. Hela panelen träffas en gång per år för att diskutera aktuella ärenden i världsarvet och utöver det väljs sammansättningen utgående från aktuellt ärende. Expertpanelen sammankallas av världsarvssamordnaren och -koordinatören består inledningsvis av experter från följande organisationer: Sveriges Geologiska Undersökning SGU, Geologiska Forskningscentralen GTK, Lantmäteriet, Geodatacentralen (Lantmäteriverket), Naturvårdsverket, Miljöministeriet, Forststyrelsen, Undervisnings- och kulturministeriet, Riksantikvarieämbetet, Museiverket och NTM-centralen.

Geologiska Forskningscentralen GTK från Finland och Sveriges Geologiska Undersökning ingår tillsammans med flera andra organisationer i expertpanelen. Foto: Malin Henriksson.

D.3 Länsstyrelsen

I den svenska delen av världsarvet har Länsstyrelsen Västernorrland huvudansvaret för förvaltningen. Världsarvssamordnaren är anställd av länsstyrelsen. Länsstyrelsen driver också naturum Höga Kusten som är besökscentret för världsarvet, och erbjuder besökare och skolor att lära sig mer om världsarvet. Länsstyrelsen sköter världsarvets besöksplatser och även majoriteten av de skyddade natur- och kulturområdena inom världsarvet. Till länsstyrelsens uppgifter hör också att fungera som tillståndsmyndighet i ärenden som rör bland annat miljöpåverkande verksamhet och exploateringar. Tillsynsansvaret för världsarven i Sverige ligger på länsstyrelserna.

D.3.1 Världsarvssamordnaren

Världsarvssamordnaren samordnar förvaltning och utveckling av världsarvet samt förbereder, initierar och arbetar i projekt för att utveckla världsarvet och sammankallar förvaltningsrådet. En annan viktig uppgift är att ha ett utvecklat samarbete med Kvarkens skärgård. Världsarvssamordnaren ska säkerställa att världsarvsvärdena beaktas i olika plan- och tillståndsprocesser. Till uppgiften hör också ansvar för kontakten med Naturvårdsverket, Svenska Unescorådet och Riksantikvarieämbetet i frågor rörande världsarvet. Lokal förankring, kontakt och utbyte med andra världsarv både nationellt och internationellt sköts också av världsarvssamordnaren.

Länsstyrelsen förvaltar bland annat Skuleskogens nationalpark. Bilden är från Entré Nord.
Foto: Fabiola de Graaf.

D.4 Forststyrelsen

I den finska delen av världsarvet har Forststyrelsens Naturtjänster huvudansvaret för förvaltningen och för att samordna utvecklingen av världsarvet.

Världsarvskoordinatoren är anställd av Forststyrelsen. Forststyrelsen upprätthåller Världsarvsdelegationen och är huvudfinansiär i föreningen Världsarvet i Kvarken. Samarbetet med föreningen är viktigt och en del av det fortlöpande arbetet i Kvarkens skärgård görs tillsammans. Hos Forststyrelsen finns också national focal point för Unescos naturvärldsarv i Finland. Forststyrelsen ansvarar även för skötseln och skyddet av de statliga naturskyddade områdena i världsarvet inklusive deras friluftsanordningar och information till besökare och samarbetar med andra aktörer.

D.4.1 Världsarvskoordinatoren

Världsarvskoordinatoren koordinerar världsarvets verksamhet, förvaltning och utveckling samt deltar i och förbereder projekt. Koordinatoren ansvarar för samarbetet med Höga Kusten och representerar Kvarkens skärgård i föreningen för Finlands världsarv. Koordinatoren representerar Forststyrelsen i Världsarvet i Kvarken rf och Världsarvsdelegationen samt ingår i dess arbetsutskott. Till koordinators uppgift hör också internationellt samarbete med andra världsarv, rapportering till Unesco samt kontakter till olika relevanta partners, såsom högskolor och forskningsinstitut.

Lederna som utgår från Svedjehamn och utsiktstornet Saltkaret hör till de mest populära besöksmålen i Kvarkens skärgård. Foto: Forststyrelsen Pekka Lehtonen.

D.5 Övriga aktörer i Sverige

Kramfors och Örnsköldsviks kommuner: De två kommunerna i Höga Kusten har ett ansvar för att ta fram planer för mark- och vattenanvändningen i världsarvet. Kommunerna är huvudansvariga för skolorna, som är en viktig målgrupp för världsarvsarbetet. De ansvarar för samhällsservice och infrastruktur som räddningstjänst, renhållning, avfallshantering samt vatten och avlopp. Kommunerna har en viktig roll i att skapa förutsättningar för kultur-, idrotts- och föreningslivet samt för friluftslivs- och besöksnäringens utveckling.

Region Västernorrland: Regionen ansvarar för det regionala utvecklingsarbetet där världsarvet är en viktig del. Regionen har också ett övergripande ansvar för turismnäringen samt är huvudman för Höga Kustenleden. Region Västernorrland är en organisation där representanter väljs genom med direkta val. De ansvarar också för vård och hälsa i länet. Till Region Västernorrland hör de sju kommunerna i länet.

Förvaltningsrådet för Höga Kusten: Förvaltningsrådet utgörs av sakkunniga från länsstyrelsen, politiker och ledande tjänstepersoner från kommunerna och regionen samt en ledande företrädare för Höga Kusten Destinationsutveckling. I förvaltningsrådet diskuteras aktuella förvaltningsfrågor i Höga Kusten och medlemmarna informerar varandra om pågående och planerade projekt inom världsarvsområdet. Efter samrådsgruppens förändringsprocess är det lämpligt att göra en översyn av förvaltningsrådet tillsammans med de nuvarande representanterna.

Höga Kusten Destinationsutveckling: Höga Kusten Destinationsutveckling är det kommunägda destinationsbolaget som ansvarar för att skapa goda förutsättningar för en hållbar turismnäring i destinationen och världsarvet. De ansvarar också för turistserVICEN för besökare. Höga Kusten Destinationsutveckling ägs av Örnsköldsvik, Sollefteå, Kramfors och Härnösand kommuner och verkar inom det geografiska området.

Höga Kusten Turism: Höga Kusten Turism ägs av lokala turistaktörer (privata och offentliga) från Kramfors, Örnsköldsvik, Sollefteå och Härnösand och ansvarar för marknadsföring och försäljning av medlemmarnas produkter.

Riksantikvarieämbetet: Riksantikvarieämbetet har det övergripande ansvaret för konventionens tillämpning i Sverige och samordnar det nationella världsarvsarbetet. Riksantikvarieämbetet har ett generellt uppdrag från regeringen att hantera och förbereda frågor utifrån världsarvskonventionen. Riksantikvarieämbetet svarar för världsarvsfrågor som rör kulturarv. Riksantikvarieämbetet är en nationell myndighet

med ansvar för kulturarv.

Naturvårdsverket: Naturvårdsverket har ett generellt uppdrag från Sveriges regering att hantera och förbereda frågor utifrån världsarvskonventionen, till exempel §172-ärenden. Naturvårdsverket svarar för de världsarvsfrågor som rör naturarv. Naturvårdsverket är den nationella myndigheten som har huvudansvar för natur- och miljöfrågor.

Svenska Unescorådet: Svenska Unescorådet är Sveriges nationalkommission till Unesco och utgör en kontaktlänk mellan Unesco och all Unescorelaterad verksamhet i Sverige. Unescorådet tillhör utbildningsdepartementet.

D.6 Övriga aktörer i Finland

Kommunerna Korsholm, Korsnäs, Malax och Vörå samt Vasa stad: De fem kommunerna i Kvarkens skärgård upprätthåller viktig infrastruktur och utvecklar förutsättningarna för företagsverksamhet inom sina områden. Kommunerna styr och planerar områdesanvändningen och stöder direkt och indirekt turismen i världsarvsområdet. Kommunerna är delaktiga i kommunikationen om världsarvet och är ansvariga för skolorna. De ansvarar också för samhällsservice och infrastruktur som renhållning, avfallshantering samt vatten och avlopp. Kommunerna är också en part vad gäller kultur-, idrotts- och föreningslivet. Världsarvsområdets kommuner är delägare i både Vasaregionens Turism Ab och Vasaregionens Utveckling Ab

Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten: NTM-centralen är en statlig regional myndighet som ansvarar för bland annat infrastruktur och styrning av områdesanvändning och byggande, naturvård och uppföljning av miljöns tillstånd samt myndighetsuppgifter enligt naturvårdslagen, vattenlagen, marktäktslagen och miljöskyddslagen. NTM-centralen ansvarar också för instiftande och skötsel av privata naturskyddsområden i samråd med markägarna. Olika regionala NTM-centraler kan ansvara för uppgifter på ett större område än regionen de verkar i och därför behandlas vissa frågor i Kvarkens skärgård av andra NTM-centraler.

Österbottens förbund: Förbundet är en samkommun som arbetar med regional utveckling inom 14 kommuner i Österbotten. Förbundet ansvarar för regionutveckling, områdesplanering på landskapsnivå, regional trafiksystemplanering och för havsplanering tillsammans med övriga kustlandskapsförbund samt ser till att världsarvet beaktas i dessa arbeten. Österbottens förbund arbetar också med

Föreningen Världsarvet i Kvarken driver besökscentret Världsarvsporten. Foto: Piia Orava.

landskapets och kommunernas intressebevakning gentemot statsförvaltningen samt medverkar i förverkligandet av programmet Interreg Aurora. Det högsta beslutande organet är landskapsfullmäktige, som väljs av kommunerna på basis av resultaten i det senaste kommunalvalet.

Världsarvsdelegationen för Kvarkens skärgård: Delegationen är ett samarbetsforum för lokala aktörer som samordnar det konkreta utvecklingsarbetet i världsarvsområdet. I delegationen ingår representanter för markägare, föreningar, organisationer, kommuner och myndigheter. Delegationens främsta verktyg är det tvååriga åtgärdsprogrammet som samlar aktuella, pågående utvecklingsåtgärder och utvecklingsförslag inom området.

Världsarvet i Kvarken: Föreningens uppgift är att informera och sprida kunskap om Kvarkens skärgård. Besökscentret Världsarvsporten drivs av föreningen, som också har en aktiv projektverksamhet. I marknadsföringen av världsarvet samarbetar man med Vasaregionens Turism Ab. Föreningen, som har en anställd verksamhetsledare upprätthålls av medlemmarna Forststyrelsen, Korsholm, Vörå, Malax och Korsnäs

Vasaregionens Turism Ab (Visit Vasa): Vasaregionens Turism Ab är ett kommunalägt bolag med huvudansvar för att marknadsföra och sälja regionen och världsarvet nationellt och internationellt. Marknadsföringsnamnet för bolaget är Visit Vasa. Man riktar sig främst till potentiella besökare. Visit Vasa ägs av de åtta kommunerna Vasa, Korsholm, Vörå, Malax, Korsnäs, Närpes, Laihela och Storkyro. Gällande marknadsföringen av världsarvet samarbetar man med föreningen Världsarvet i Kvarken.

Vasaregionens Utveckling Ab (VASEK): Näringslivs- och utvecklingsbolag som erbjuder omfattande företagstjänster, utvecklar företagens verksamhetsmiljö i Vasaregionen, verkställer och finansierar utvecklingsprojekt samt marknadsför regionen i syfte att locka företag och arbetskraft till området. Gällande besöksnäringen ansvarar VASEK för företagsutvecklingen och genomförandet av utvecklingsprojekt i nära samarbete med Vasaregionens Turism Ab. VASEK ägs av Vasa, Korsholm, Vörå, Malax, Korsnäs, Laihela och Storkyro.

Undervisnings- och kulturministeriet: Undervisnings- och kulturministeriet ansvarar nationellt för frågor gällande utbildning, kultur, sport, ungdomar och kyrkor och de har huvudansvaret för genomförandet av världsarvskonventionen i Finland. Sekretariatet för Finlands Unesco-kommission, ett rådgivande organ för undervisnings- och kulturministeriet och statsrådet, verkar vid undervisnings- och kulturministeriet.

Miljöministeriet: Miljöministeriet ansvarar nationellt för frågor gällande miljö, områdesanvändning och naturvård. De har en nyckelroll i genomförandet av världsarvskonventionen för naturarvens del i Finland.

Museiverket: Museiverket är en myndighet under Undervisnings- och kulturministeriet som ansvarar för skydd av kulturmiljö och -historia, byggnadsarv och fornlämningar. De ansvarar också för att förverkliga världsarvskonventionen i Finland för kulturarvens del. National focal point (kontaktpunkt/expertnod) för Finlands kulturarv på Unescos världsarvslista finns hos Museiverket.

D.7 Arbetsgång vid potentiella hot mot världsarvets värden

Planer och projekt som potentiellt hotar världsarvets värden ska alltid lyftas till Unesco, enligt 172§ i Operational Guidelines. Staterna har en skyldighet att meddela om sådana ärenden, men alla medborgare har också möjlighet att lyfta frågan till Unesco ifall de är oroade över utvecklingen i världsarvet.

När ett potentiellt hot mot världsarvsvärden upptäcks, bör först en intern diskussion genomföras på Länsstyrelsen och Forststyrelsen. Sedan kan frågan diskuteras i samrådsgruppen, expertpanelen och med andra berörda parter. Frågan bör också diskuteras med världsarvens National Focal Points i ett tidigt skede. I Sverige ansvarar National Focal Point för att ta frågan vidare genom att skriva ett brev till Unescos världsarvscenter, medan kommunikationen med Unesco

sker genom miljöministeriet eller undervisnings- och kulturministeriet i Finland. Unesco konsulterar vid behov IUCN. Därefter skickar de tillbaka ett brev med kompletterande frågor eller rekommendationer om till exempel bedömningar av konsekvenser på världsarvets värden och OUV.

Ifall ärendet når Unesco från en tredje part kommer Unescos världsarvscenter att begära en förklaring från landet i fråga. Begäran skickas till landets ambassadör vid Unesco, som i sin tur kontakter Naturvårdsverket eller Miljöministeriet. Därifrån går ärendet vidare och världsarvsförvaltningen kontaktas. Frågan diskuteras i samrådsgruppen, expertpanelen och med andra berörda parter. National focal point ansvarar för att svara Unesco, i Finland i samarbete med miljöministeriet som har huvudansvaret. Unesco konsulterar vid behov IUCN. Liksom vid ärenden som länderna själva meddelat om kommer Unescos världsarvscenter sedan med kompletterande frågor eller rekommendationer.

Eftersom Höga Kusten/Kvarkens skärgård är ett gränsöverskridande världsarv är det viktigt att potentiella hot mot världsarvets värden eller OUV alltid diskuteras gränsöverskridande, dels för att se världsarvet som en helhet, dels för att göra processerna smidigare.

D.8 Samarbete med andra världsarv

Alla världsarv tillhör en global gemenskap. Därför är samarbete med andra världsarv en viktig del i världsarvets förvaltning. Dessutom är Höga Kusten/Kvarkens skärgård det enda världsarvet som Länsstyrelsen och Forststyrelsen förvaltar. Av den anledningen är det ofta enklare att få svar eller hjälp från andra världsarv än inom den egna organisationen, eftersom världsarvsfrågor är annorlunda gentemot de andra ärenden som behandlas av de förvaltande organisationerna.

Det är världsarvssamordnaren och världsarvskoordinatorerna uppgift att upprätthålla och fördjupa samarbetet i de olika nationella och internationella samarbetsforumen som finns.

Det är ofta världsarv utanför Sverige och Finland som kan vara mer relevanta för erfarenhetsutbyte, världsarv som är naturarv och utsedda för sin geologiska värden.

Finlands världsarvsförening: Alla Finlands 7 världsarv är med i världsarvsföreningen. Föreningen har en projektkoordinator anställd och driver projekt som är gemensamma för de finska världsarven. Föreningen arbetar för att öka synligheten för världsarven i Finland och upprätthåller en dialog med världsarvsaktörerna på nationell nivå.

Världsarv i Sverige: 14 av Sveriges 15 världsarv är medlemmar i ViS. Föreningen har en samordnare anställd och ordnar årligen en konferens samt träffar för erfarenhetsutbyte. ViS upprätthåller en dialog med de ansvariga nationella myndigheterna.

Nordiska världsarvsföreningen: Alla nationella världsarvsföreningar och grupper i Norden är samlade i en nordiska världsarvsförening. Den nordiska världsarvsföreningen ordnar en fysisk konferens varje år.

Nätverk för nordiska naturvärldsarv: Sedan hösten 2022 finns ett nätverk för de nordiska naturvärldsarven som en del av världsarvssamarbetet i Norden. Även världsarv som är kulturlandskap ingår i nätverket, som fokuserar på erfarenhetsutbyte.

World Heritage Marine Program: Höga Kusten/Kvarkens skärgård är ett av världens 50 marina världsarv. För dessa har Unesco ett speciellt program som ordnar digitala fortbildningar, samlar kunskapsunderlag till forskningsrapporter och ordnar en konferens vart 4:e år.

Projekt och erfarenhetsutbyten: Utöver dessa forum kan världsarvet verka för kunskaps- och kapacitetssuppleering hos andra världsarv genom erfarenhetsutbyten. Projekt med andra världsarv även utanför dessa nätverk kan också ge mervärde för vårt världsarv.

Höga Kusten/Kvarkens skärgård ingår i Unescos nätverk för marina världsarv, eftersom största delen av ytan är hav. Foto: Malin Henriksson.

E. Fokusområden och åtgärder

E.1 Vision för världsarvet till 2030

Världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård är den bästa platsen i världen att uppleva och förstå landhöjningen efter den senaste istiden.

Världsarvskonventionen slår fast att världsarven, hela mänsklighetens gemensamma arv, både ska bevaras och visas upp. Visionen för förvaltningsarbetet i Höga Kusten och Kvarkens skärgård är att världsarvet är den bästa platsen att uppleva och förstå landhöjningen. Det speglar både orsaken till världsarvsstatusen och såväl invånarnas som besökarnas relation till platsen. Formuleringen är samma som huvudtemat för naturvägledningen i världsarvet och valdes som vision till förvaltningsplanen av den gränsöverskridande samrådsgruppen. Påståendet är redan nu sant, vilket bekräftas av världsarvsstatusen. Förvaltningens uppgift är att sträva efter att göra förståelsen för, upplevelsen och skyddet av världsarvet ännu bättre. Lokalsamhället ska känna att de är en naturlig del av förvaltningen. Att världsarvets värden bevaras och området förvaltas gemensamt är en förutsättning för att man även i framtiden ska ha möjlighet att uppleva och förstå landhöjningen här.

Även i framtiden ska Höga Kusten och Kvarkens skärgård vara den bästa platsen för att uppleva landhöjningen. Bilden är från Höglintan, Höga Kusten. Foto: Fabiola de Graaf.

E.2 Världsarvets fyra fokusområden

För att visionen för världsarvet ska vara möjlig att nå utgår förvaltningsplanen från fyra fokusområden.

Delaktighet och engagemang

Kunskap och kompetensutveckling

Kommunikation och tillgänglighet

Förvaltning och skydd

Alla fyra fokusområden hittas i Unescos världsarvskonvention och de har även en koppling till de globala utvecklingsmålen i Agenda 2030 (se bilaga 9). Fokusområdena är ett sätt att strukturera arbetet med världsarvet nu och viktiga för att världsarvet ska bevaras för kommande generationer. I de följande fyra avsnitten beskrivs fokusområdena närmare och åtgärder för perioden fram till 2026 listas. De åtgärder och fortlöpande arbetsuppgifter som beskrivs ansvarar Länsstyrelsen och Forststyrelsen för, även om det i många fall behövs en nära samverkan med andra aktörer. Åtgärderna förutsätter projektmedel och -anställda eftersom ordinarie resurser och bemanning inte räcker till.

Åtgärder och uppgifter som andra aktörer har ett huvudansvar för tas ej upp i denna förvaltningsplan.

Bland åtgärderna under vissa fokusområden finns även aktiviteter från handlingsplanen för hållbar platsutveckling i världsarvet Höga Kusten med. Den planen är framtagen av Länsstyrelsen i samarbete med Höga Kusten Destinationsutveckling. Länsstyrelsen ansvarar för att dessa åtgärder genomförs.

Delaktighet och engagemang					
Kunskap och kompetensutveckling					
Kommunikation och tillgänglighet					
Skydd och förvaltning					
					

De fyra fokusområdena stödjer arbetet med att uppnå 12 av de 17 globala målen. En utförligare beskrivning finns i bilaga 9.

E.3 Delaktighet och engagemang

Fokusområdet Delaktighet och engagemang är viktigt eftersom världsarvet är en gemensam angelägenhet som berör många människor och olika intressen.

E.3.1 Nulägesbeskrivning och motivering

Unesco säger att en av de viktigaste framgångsfaktorerna för en långsiktigt hållbar förvaltning av skyddade områden, är att det finns en samsyn mellan förvaltande myndigheter och lokalsamhället.

I både Höga Kusten och Kvarkens skärgård finns åretruntboende och fritidshus. Det är många som har en stark koppling till området. Enligt en undersökning är det gemensamt för många att man inte känner sig delaktig i världsarvet. Förtroendet för myndigheter är ganska lågt och man upplever att man inte lyssnas på och att lokal kunskap inte värdesätts eller tas i beaktande. Se Hakkarainen et al. (2022). För att förbättra situationen är det här fokusområdet prioriterat.

Förutom invånarna finns många andra aktörer, som till exempel föreningar och entreprenörer verksamma i och kring världsarvet. Det är viktigt att olika intressenter i världsarvet kan mötas och diskutera världsarvets utveckling och bevarande för att hantera motstående intressen mellan till exempel besöksnäring, markägare och naturskydd. Delaktighet och engagemang var en central del i projektet Hållbar platsutveckling i Höga Kusten och åtgärder från den handlingsplanen finns därför med här.

E.3.2 Målsättningar

I Höga Kusten och Kvarkens skärgård ska invånarnas delaktighet i världsarvsarbetet prioriteras. Målet är att fler invånare och aktörer ska känna stolthet över världsarvet, vara engagerade i frågor som rör utveckling och förvaltning och fungera som ambassadörer för världsarvet. Berörda invånare och aktörer ska involveras i utvecklingsfrågor inom världsarvet och det ska upprätthållas en dialog mellan invånare, aktörer och förvaltning så att alla berörda har möjlighet att vara delaktiga i pågående processer.

Olika intressenter, som till exempel föreningar och företagare verksamma i och kring världsarvet, ska kunna mötas och diskutera världsarvets utveckling och bevarande. Som förvaltande myndigheter ansvarar Länsstyrelsen och Forststyrelsen för att skapa utrymme för detta.

Fokusområdet kräver långsiktigt arbete och har stor utvecklingspotential. För att nå målet behövs en kontinuerlig dialog mellan olika aktörer inom världsarvet.

För att förbättra situationen är det här fokusområdet prioriterat.

E.3.3 Uppgifter och åtgärder

Fortlöpande uppgifter

- Världsarvsförvaltningen ska upprätthålla och vara delaktiga i lokala nätverk.

Åtgärder

- Outreach-aktiviteter riktade till invånarna, tex "Med kaffepannan i världsarvet" eller deltagande i olika evenemang ordnade av andra aktörer, för att skapa dialog.
- Världsarvets jubileumsår 2025 och 2026 uppmärksammas på olika sätt.
- Årliga info- och diskussionsträffar för allmänheten om aktuellt i världsarvet, ordnas av Länsstyrelsen och Forststyrelsen eller genom att delta i motsvarande tillfällen som andra ordnar. Träffarna kan både vara fysiska och digitala, för att

fler ska ha möjlighet att delta.

- Konceptet med världsarvsambassadörer utvecklas genom att en ny världsarvsambassadör utses varje år, en i Höga Kusten och en i Kvarkens skärgård.
- Erfarenhets- och idéutbyte görs med andra nordiska naturvärldsarv om hur man kan stärka delaktighet och engagemang bland invånare och aktörer i världsarv.
- Åtgärder hämtade ur Höga Kustens handlingsplan för hållbar platsutveckling:

Stötta organisering av aktörer kring öppettider under lågsäsong

Testa att arbeta med Case-baserade grupper i utvecklingsprojekt för platser där även lokalbefolkningen har en naturlig plats

Utreda möjligheten att erbjuda lokalbefolkningen volontärmöjligheter för att ge en känsla av delaktighet, rådighet och delägarskap

Fråga skolelever om utveckling av världsarvet

Fånga upp idéer på utvecklingsprojekt som kommer från lokalbefolkningen

Det är viktigt att olika åldersgrupper beaktas i aktiviteter i världsarvet. Bilden är från en bioblitz i Höga Kusten 2023. Foto: Sportfiskarna.

E.4 Kunskap och kompetensutveckling

Fokusområdet Kunskap och kompetensutveckling är viktigt eftersom förståelse för världsarvets värden bidrar till acceptans, engagemang och bättre förvaltning.

E.4.1 Nulägesbeskrivning och motivering

Kunskap om världsarvets värden är avgörande för en ändamålsenlig förvaltning. Dessutom är det viktigt att alla aktörer har goda kunskaper om världsarvets värden. Om allmänheten har en god kunskap om världsarvet kan detta också leda till ett ökat engagemang.

Under de senaste åren har flera kunskapshöjande åtgärder genomförts. Världsarvets nyckelvärden och de viktigaste attributen har tagits fram, och det finns GIS-skikt och klassificering för några av de viktigaste attributen. En klimatsårbarhetsanalys och en naturvägledningsplan har också gjorts för världsarvet (se bilaga 2). För Höga Kusten har en handlingsplan för hållbar platsutveckling tagits fram. Däremot har inte tillräckliga åtgärder gjorts för att förankra kunskapen internt eller i andra organisationer. Myndigheter, kommuner och organisationer behöver ha rätt kunskap och tillgång till relevanta faktaunderlag för att kunna fatta beslut där världsarvet och dess värden beaktas. Detta gäller även regionala och nationella myndigheter och organisationer. Kunskap om världsarvsfrågor är speciellt viktig eftersom det varken i Sverige eller Finland finns lagstiftning om skydd av världsarvsvärden.

Fortfarande saknas också en del nödvändig kunskap om världsarvet, till exempel utbredning och förekomster av vissa viktiga attribut och hur åtgärder som påverkar landskapsbilden inverkar på världsarvet. Det är också relevant med forskning och att

ta fram kunskap inom ämnesområden som inte är direkt kopplade till geologin och naturen, till exempel kring frågor som berör besöksnäring och lokalsamhällena.

Satsningar på att öka kunskap om världsarvet behöver också riktas till invånarna samt de som förmedlar den vidare, som lärare, entreprenörer och guider.

E.4.2 Målsättningar

I Höga Kusten och Kvarkens skärgård ska tillräcklig kunskap om världsarvets värden finnas på alla nivåer hos de förvaltande myndigheterna. Det ska finnas paketerade faktaunderlag som tillgodoser olika målgruppers behov. Dessa faktaunderlag ska vara kända av berörda aktörer.

Fortbildningar hos berörda aktörer ska regelbundet hållas, dels för att förbättra kunskapen om världsarvet inom organisationen, dels för att förankra hur tillståndet för världsarvet utvecklas.

Genom ökad kunskap och förståelse för världsarvets värden uppnås större delaktighet och mer engagemang hos lokalbefolkningen.

E.4.3 Uppgifter och åtgärder

Fortlöpande uppgifter

- Till Länsstyrelsens och Forststyrelsens uppgifter hör att hålla kontakt med nationella myndigheter samt med lokala och regionala aktörer. En viktig del av uppgiften är diskutera planer och frågor som berör världsarvet så att berörda parter är medvetna om hur världsarvet kan beaktas.
- Länsstyrelsen och Forststyrelsen ansvarar också för att ha uppsikt över relevant forskning och kontakt med forskare.
- Besökarundersökningar genomförs regelbundet i hela världsarvet. De bygger vidare på undersökningarna från 2023 i hela världsarvet och 2017 i Kvarkens skärgård och 2018 i Höga Kusten.

- Kunskap om världsarvet sprids genom olika föredrag och evenemang. Till världsarvssamordnarens och världsarvskoordinatorns uppgifter hör att delta i planering och genomförande, ofta i samarbete med världsarvets besökscentra.
- Världsarvskoordinatoren och världsarvssamordnaren ansvarar för att nyanställd personal får tillräckliga kunskaper om världsarvet.
- Forststyrelsen ordnar årligen utbildning och informationstillfällen för guider och företagare inom kommunerna i världsarvet. Tillfällena ordnas i samarbete med Världsarvet i Kvarken och Visit Vasa.

Åtgärder

- Ett forskningsseminarium med aktuell forskning om världsarvet ordnas.
- Möjligheter för studerande att göra examensarbeten och liknande om världsarvet erbjuds aktivt till olika högskolor och universitet. Förslag på aktuella ämnen listas årligen i samband med verksamhetsplaneringen.
- Ta fram en RSS-feed eller liknande för att hitta relevanta artiklar som berör världsarvet.
- Utbildningar om världsarvets värden ordnas åtminstone vartannat år för handläggare på Länsstyrelsen, kommunerna och andra berörda myndigheter samt för politiker.
- Samarbetet och erfarenhetsutbytet mellan naturum Höga Kusten och Världsarvsporten utvecklas. Terranova kan också inkluderas i arbetet.
- Utveckla samarbetet och kunskapsdelningen mellan aktörer som är involverade i världsarvsarbetet på olika sätt, till exempel mellan SGU och GTK.
- Kompetensutveckling för världsarvsförvaltning och besökscentra genom relevanta utbildningar och utbyten och samarbeten med andra världsarv.
- Utred hur formuleringen "important views of the property" i världsarvets SOUV och begreppet "visual integrity" ska tolkas för Höga Kusten och Kvarkens skärgårds del. Kan eventuellt göras som examensarbete av en landskapsarkitektstuderande.

- Komplettera förvaltningsplanen med en förkortad version som fokuserar på de olika organisationernas roller samt fokusområden och åtgärder. Publiceras som tryckt version, som pdf och/eller webbsidor.
- Årliga föredrag för allmänheten om aktuell forskning med världsarvskoppling. Ordnas i huvudsak vid naturum och Världsarvsporten.
- Världsarvskurs eller utbildning för allmänheten. Genomförandet kan vara fysiskt eller digitalt. Ordnas tillsammans med studieförbund, medborgarinstitut eller liknande aktör. Kursen arrangeras både i Höga Kusten och Kvarkens skärgård och utvärderas efteråt.
- Kommunikatörer och informatörer i olika organisationer verksamma i området erbjuds utbildning om världsarvet åtminstone vartannat år och relevant material görs tillgängligt för dem.
- Lärare erbjuds fortbildningsdagar i världsarvspedagogik vartannat år.
- I Höga Kusten utvecklas och testas kunskapsbyggande aktiviteter/kurser för entreprenörer och guider. I Kvarkens skärgård utvecklas de koncept för att hålla företagarna och världsarvsguiderna uppdaterade om världsarvet som redan finns. I hela världsarvet görs relevant material lättillgängligt för entreprenörerna. Utvärdering görs vid revidering av förvaltningsplanen.
- En undersökning om invånarnas attityd till turism görs i Kvarkens skärgård. Som modell används undersökningen som gjordes i Höga Kusten 2023. Uppföljning av attitydundersökningen görs innan revidering av förvaltningsplanen.

E.5 Kommunikation och tillgänglighet

**Fokusområdet
Kommunikation och
tillgänglighet är viktigt
eftersom alla ska ha möjlighet
att utveckla sin relation till
världsarvet.**

E.5.1 Nulägesbeskrivning och motivering

I nuläget finns ett nytt pedagogiskt material som täcker hela grundskolan. En naturvägledningsplan som beskriver målgrupper och teman på olika besöksplatser, samt prioriteringar bland dessa platser publicerades 2020. Världsarvet har två besökscenter, naturum Höga Kusten och Världsarvsporten. Dessutom finns en mängd besöksplatser runt om i världsarvet som har världsarvsinformation. I Höga Kusten finns det flera lokala museer med världsarvsinformation. I Kvarkens skärgård finns infopunkter för världsarvet i varje kommun. Terranova har en nyöppnad utställning som handlar om världsarvet och naturen i landskapet. Världsarvet har en gemensam hemsida, highcoastkvarken.org, samt en egen i respektive land. Kvarkens skärgård har också egna sidor på Forststyrelsens utinaturen.fi. De sociala mediekkanaler som används är främst Instagram och Facebook.

Att kommunicera världsarvet och öka medvetenheten om världsarvet är ett av uppdragen från Unesco. Ökad kunskap om sitt eget arv ger ökad förståelse för annan natur och kultur. Det finns flera anledningar till att detta är ett fokusområde att arbeta med. Men finansieringen av världsarvsarbetet saknar öronmärkta medel i tillräcklig utsträckning, vilket gör det svårt att underhålla och utveckla besöksplatserna. Att producera nytt kommunikations- och naturvägledningsmaterial kräver oftast projektmedel. Dessutom ställs det ständigt högre krav på tillgänglighet i kommunikationen, både digital och fysisk. Ökande antal besökare kräver också mer underhåll och skötsel av besöksplatserna. Projektet Hållbar platsutveckling i Höga Kusten identifierade också kommunikation som ett viktigt område och åtgärder från

den handlingsplanen finns därför med här.

Skolorna är en viktig målgrupp i världsarvsarbetet, där man kan nå alla på ett jämlikt sätt. Unesco och Finlands och Sveriges nationella världsarvsstrategier betonar vikten av satsningar på barn och unga. Världsarvet har ett nytt och uppskattat pedagogiskt material och där ska nu fokus vara på att förankra detta hos skolorna.

E.5.2 Målsättningar

Höga Kusten och Kvarkens skärgård ska vara tillgängligt för alla, både fysiskt och digitalt. Olika behov och typer av tillgänglighet ska beaktas. Arbetet med förvaltningsmålet ska utgå från *Naturvägledning för Höga Kusten/Kvarkens skärgård – att kommunicera istid och landhöjning*, som är ett viktigt redskap för att invånare och besökare ska mötas av relevant och tillgänglig information.

Den fysiska tillgängligheten ska förbättras då besöksmål utvecklas. Olika former av naturvägledning om världsarvets värden ska finnas på besöksmålen och vara anpassad till olika målgrupper. Digital naturvägledning ska också finnas i flera former, vara lättillgänglig och anpassad till olika målgrupper. Samma gäller för information om besöksmål, både fysiskt och digitalt.

Kommunikation om världsarvet och dess värden ska göras på ett genomtänkt och strategiskt sätt. Innehållet i kommunikationen ska utgå från naturvägledningsplanens huvud- och underteman. Olika kanaler ska användas för att nå ut bredare. Användarvänligt och informativt kommunikationsmaterial om världsarvet ska finnas tillgängligt för andra än förvaltningen.

Samarbetet med skolorna i och kring världsarvet ska utvecklas. Lärarna ska ges tillgång till kunskap och material om världsarvet som de kan använda i undervisningen

E.5.3 Uppgifter och åtgärder

Fortlöpande uppgifter

- Highcoastkvarken.org är gemensam hemsida för Höga Kusten och Kvarkens skärgård. På sidan finns information om världsarvets värden och förvaltning,

pedagogiskt material samt en kunskapsbank som samlar relevanta dokument. Sidan upprätthålls och utvecklas av Länsstyrelsen och Forststyrelsen. Sidorna Kvarken.fi och varldsarvethogakusten.se har information om besökscentren och vad man behöver veta inför ett besök. Föreningen Världsarvet i Kvarken ansvarar för kvarken.fi. På utinaturen.fi, skuleskogen.se och Länsstyrelsens sidor om naturreservat finns fördjupad information om besöksmålen.

- På sociala medier används skilda kanaler för Höga Kusten och Kvarkens skärgård. I Höga Kusten är kommunikation på sociala medier ett samarbete mellan världsarvssamordnare och naturum och i specifika frågor Höga Kusten Turistservice. I Kvarkens skärgård samarbetar Forststyrelsen och Världsarvet i Kvarken kring kommunikationen. Världsarvets kanaler i sociala medier ska erbjuda relevant naturvägledning och aktuell information.
- I Kvarkens skärgård ger Forststyrelsen och Världsarvet i Kvarken ut ett nyhetsbrev fyra gånger i året. Brevet riktar sig till olika aktörer i världsarvet.
- Naturvägledningen i världsarvet ska förverkligas enligt Naturvägledningsplan för *Höga Kusten/Kvarkens skärgård*. Med naturvägledning avses både fysisk naturvägledning på givna platser, digital naturvägledning, utställningar och guidningar. Länsstyrelsen och Forststyrelsen har ett huvudansvar för naturvägledningen i världsarvet och världsarvets besökscentra naturum Höga Kusten och Världsarvsporten (Kvarkens skärgård) har en nyckelroll.
- För att underlätta att världsarvet integreras i undervisningen finns ett pedagogiskt material på highcoastkvarken.org. Till världsarvsförvaltningens och världsarvets besökscentras uppgifter hör att förankra materialet bland lärare. Utvärdering och utveckling av materialet är också viktigt.
- Till världsarvssamordnarens och världsarvskoordinatorns uppgifter hör även att kontakta och svara olika medier kring aktuella frågor.

Åtgärder

- En kortversion av naturvägledningsplanen tas fram för entreprenörer och föreningar som bedriver naturvägledning och utvecklar besöksplatser. Kortversionen trycks upp och delas ut till aktörer i både Höga Kusten och Kvarkens skärgård.
- Genomförandeplanering baserad på naturvägledningsplanen görs för de högst prioriterade besöksplatserna i planen. Vid satsningar på fysisk tillgänglighet beaktas möjligheten att ta del av alla sju underteman och olika världsarvsvärden på olika platser.

- Naturvägledning, världsarvsinfo och information om närliggande besöksplatser ska finnas tillgängligt i centralorter/byar i området.
- En avstämning av naturvägledningsplanen görs 2025 och utvärdering av utfallet av planen görs 2030.
- Kommunikationssatsningar genomförs för att lyfta det digitala material som redan finns.
- Genom kommunikationssamarbete med olika organisationer verksamma i området strävar man bland annat efter att utjämna besöksstryck.
- En gemensam presentationsfilm om Höga Kusten och Kvarkens skärgård produceras, i både en längre och en kortare version.
- En gemensam kommunikationsplan för hela världsarvet tas fram. Planen inkluderar även sociala medier. I planen identifieras viktiga aktörer som kan sprida information och kommunikation vidare.
- Hemsidan highcoastkvarken.org utvecklas och kompletteras. Hemsidans tillgänglighet ses över.
- Nya bilder och filmer över världsarvet och dess värden tas fram.
- Olika typer av informationsmaterial tas fram och görs tillgängligt i flera format, så att alla som vill kommunicera världsarvet har tillgång till det, till exempel i form av öppna powerpointpresentationer.
- Samarbete med kommunerna utvecklas för att nå barn och unga med världsarvspedagogik i skolorna. Aktiviteterna sker i samråd med kommunerna.
 - I Höga Kusten erbjuds en årskurs vid skolor i Örnsköldsvik och Kramfors varje år en temadag om världsarvet på naturum.
 - Utgående från resultaten av projektet Världsarvspedagog (2023) fortsätter arbetet med att utveckla världsarvspedagogiken i Kvarkens skärgård.
 - Det pedagogiska materialet förankras bland lärare och feedback samlas in. När planen revideras bedöms behovet av att uppdatera eller förnya materialet, och möjligheterna att erbjuda digitalt undervisningsmaterial undersöks.

- Åtgärder hämtade ur Höga Kustens handlingsplan för hållbar platsutveckling:

Implementera arbetet med Höga Kusten-löftet i världsarvsarbetet

Utveckla kommunikationen kring vad som är rätt och fel i skyddad natur

Förbättra kommunikationen kring tillgängliga besöksmål under lågsäsong

Undersöka möjlighet till vinteranpassning av information

Förutsättningarna för tillgängligt friluftsliv behöver förbättras i världsarvet. Bilden är från Rotsidan i Höga Kusten. Foto: Erik Engelro.

E.6 Förvaltning och skydd

Fokusområdet Förvaltning och skydd är viktigt eftersom världsarvets enastående universella värde inte ska äventyras.

E.6.1 Nulägesbeskrivning och motivering

Bedömningen av nuläge och trend för världsarvets nyckelvärden visar att besökarnas påverkan på framför allt kulturella och biologiska värden är en viktig utmaning att jobba proaktivt med (se C.3).

I den periodiska rapporteringen till Unesco 2023 gjordes en bedömning av de viktigaste attributen. Där framkom att de två biologiska attributen "Strandsuccession och landhöjningsskogar" och "Ekologiska processer beroende av avsnörningsprocessen från havsvik till sjö" är negativt påverkade.

Övervakning och uppföljning har de senaste åren inte varit ett prioriterat arbetsområde. För Kvarkens skärgård så finns ett övervaknings- och uppföljningsprogram, något som saknas för Höga Kusten. I och med den nya kunskapen som tagits fram behöver programmet uppdateras.

Länsstyrelsen och Forststyrelsen samarbetar dels sinsemellan, dels med lokala, regionala och nationella aktörer för att förvalta världsarvet. En samsyn på världsarvet och dess värden samt gemensam kunskap är viktigt för att hela världsarvet ska kunna förvaltas och bevaras på ett likvärdigt sätt. Dessa samarbeten behöver ytterligare utvecklas, särskilt med de lokala aktörerna. Invånarnas delaktighet i världsarvsfrågor behöver också förbättras. Samarbetet med andra världsarv ger insikter i andras erfarenheter och tillämpningar av världsarvsförvaltning.

I projektet ”Hållbar platsutveckling i Höga Kusten” identifierades flera viktiga åtgärder när det gäller infrastruktur och kollektivtrafik, och de finns listade här.

E.6.2 Målsättningar

Förvaltningens övergripande mål ska vara att bevara världsarvets särskilt stora universella värde (OUV), så att nulevande och framtida generationer kan uppleva det unika med Höga Kusten och Kvarkens skärgård. Världsarvet ska skötas så att världsarvets nyckelvärden inte påverkas negativt, och förvaltningen ska sträva efter att beakta andra specifika värden som finns i området. Det är viktigt att områdets alla aktörer känner till världsarvets särskilt stora universella värde så att de kan ta hänsyn till det i sin verksamhet.

Förvaltningen i världsarvet ska även arbeta för att de globala målen i Agenda 2030 ska uppfyllas. Världsarvet ska förvaltas som en gränsöverskridande helhet och samarbeta med andra världsarv. Höga Kusten/Kvarkens skärgård ska fungera som ett gott exempel och bidra till en hållbar förvaltning även i andra världsarv.

Tillståndet för hur världsarvets viktigaste värden och attribut utvecklas ska regelbundet följas upp.

E.6.3 Uppgifter och åtgärder

Fortlöpande uppgifter

- Världsarvssamordnaren och världsarvskoordinatoren gör varje höst en avstämning kring verksamhetsplanering, för att planera de gemensamma aktiviteterna och vara uppdaterade på varandras verksamheter. Samordnaren och koordinatoren har även ett fortlöpande ansvar att planera gemensamma projekt som fångar upp aktuella behov.
- Minst en gång i kvartalet träffas världsarvssamordnaren och världsarvskoordinatoren tillsammans med sina närmaste chefer för att diskutera aktuella frågor i världsarvet.
- Världsarvssamordnaren och världsarvskoordinatoren bereder och deltar i beslut samt ger utlåtanden i ärenden som påverkar världsarvet. Här krävs fungerande interna och externa samarbeten så inte ärenden som påverkar världsarvet missas.

- Att utveckla och upprätthålla nätverk med andra världsarv görs både gemensamt för hela världsarvets del och separat för Höga Kusten och Kvarkens skärgård.
- Världsarvssamordnaren och världsarvskoordinatoren ansvarar för att svara på frågor om världsarvets tillstånd i de uppföljningar som görs. Hit hör rapportering till Unesco (periodic reporting) och IUCN:s World Heritage Outlook (se B.4.). Vid behov svarar samordnaren och koordinatoren också på andra förfrågningar och enkäter som görs om världsarvets tillstånd och hjälper focal points och nationella aktörer med den typen av ärenden.
- Världsarvet är representerat i de nationella världsarvsföreningarna och i det nordiska samarbetet.
- Länsstyrelsen och Forststyrelsen har ett gemensamt ansvar för att sammankalla samrådsgruppen. Samrådsgruppen träffas i regel två gånger per år, varav ett möte är fysiskt. Vid det fysiska mötet genomförs en kompetensutvecklande aktivitet för samrådsgruppen.
- Länsstyrelsens världsarvssamordnare sammankallar förvaltningsrådet för Höga Kusten.
- Länsstyrelsen sammankallar arbetsgruppen för hållbar platsutveckling i Höga Kusten fyra gånger per år
- Kvarkens skärgårds världsarvsdelegation väljer ordförande bland medlemsorganisationerna. Forststyrelsens världsarvskoordinator ingår alltid i delegationens arbetsutskott och deltar i förberedelserna inför möten.
- Föreningen Världsarvet i Kvarken sammankallas av ordförande och verksamhetsledare och Forststyrelsens världsarvskoordinator ingår alltid i styrelsen.

Åtgärder

- Metoden "Limits of acceptable change (LAC)" tas fram för världsarvsvärdena i Kvarkens skärgård i samband med att LAC utarbetas för Kvarkens naturskyddsområde. Möjligheten att använda metoden eller liknande metod för att hitta relevanta indikatorer i Höga Kusten utreds.
- En jämförelse vad gäller utbredning och avgränsning görs mellan Lystras geologiska GIS-lager, befintliga skyddade områden, områdesanvändningsplaner och havsplan för att se hur mycket olika avgränsningar överlappar varandra.

- Utgående från klimatkänslighetsindexprojektets resultat (CVI) planeras och genomförs åtgärder för anpassning till klimatförändringen.
- Övervaknings- och uppföljningsprogrammet för världsarvets värden i Kvarkens skärgård uppdateras och ett motsvarande program utvecklas för Höga Kusten. Indikatorerna i programmen utgår från de nyckelvärden som identifierats i CVI-processen och ska överensstämma med vad som efterfrågas i den periodiska rapporteringen till Unesco.
- Klassificera SPV från CVI-processen i internationella, nationella, regionala och lokala värden.
- Åtgärder för att anpassa infrastrukturen så besöksmål med högt besöksstryck blir hållbara görs i nära samarbete med markägare och andra berörda aktörer. I Kvarkens skärgård är första steget att identifiera möjliga åtgärder.
- Uppföljning av besöksmängder på nyckelplatser i världsarvet görs kontinuerligt och kopplas till undersökningar om lokalbefolkningens upplevelser av besöksstryck och infrastruktur. Utvärdering av effekter av redan gjorda åtgärder görs.
- Informationen om samrådsgruppens arbete ska delas med berörda parter och lämpliga metoder för det här utvecklas.
- Samrådsgruppens funktion och ansvar utvärderas då planen revideras 2025–2026.
- Samarbetet med de andra nordiska naturvärldsarven utvecklas.
- Världsarvets nätverk förstärks genom utbyte med biosfärsområden och geoparker i Sverige och Finland.
- När åtgärderna i förvaltningsplanen revideras 2025–2026 görs en avstämning mot Finlands världsarvsstrategi, som då är uppdaterad.
- En översyn av Höga Kustens förvaltningsråd görs, tillsammans med nuvarande representanter.
- I Höga Kusten utreds behoven av ytterligare skydd av högsta kustlinjelokaler, kalottberg, raviner, klapperfält, svallgrusavlagringar och skalsedimentlokaler. Dialoger förs för att minimera körskador på klapperfält.

- I Höga Kusten ses gränsdragningen mellan Skuleskogens Nationalparks skötselplan och världsarvets förvaltningsplan över då skötselplanen uppdateras
- Åtgärder hämtade ur Höga Kustens handlingsplan för hållbar platsutveckling:

Utred behov och möjligheter kring anropsstyrd kollektivtrafik till besöksmål i världsarvet

Utveckla samarbete medaktörer som Trafikverket, DinTur och Norrtåg

Utveckla möjligheten att åka kollektivt mellan E4 och Skuleskogens nationalpark

Analysera hur vi kan ta emot fler besökare på platser med redan hög kapacitet

Utreda möjligheterna att åka kollektivt till de besöksmål Länsstyrelsen förvaltar

Analysera vilka besöksobjekt som är lämpliga att hålla vinteröppna

Fågelinventering i Rönnskärsområdet i Kvarkens skärgård. Foto: Forststyrelsen Anette Bäck.

E.7 Uppföljning och revidering av förvaltningsplanen

Planen sträcker sig fram till 2030. Varje höst integrerar Länsstyrelsen och Forststyrelsen aktuella åtgärder ur förvaltningsplanen i verksamhetsplaneringarna för följande år. På samrådsgruppens höstmöten följs åtgärderna i förvaltningsplanen upp. Uppföljningen omfattar både förverkligade åtgärder och planerade åtgärder för följande år.

Revidering av förvaltningsplanen sker 2025–2026. Revideringen omfattar de fyra fokusområdena i E-delen, så att nulägesbeskrivningar, motiveringar, målsättningar och fortlöpande uppgifter för varje fokusområde ses över och ändras vid behov. Samtidigt skrivs nya åtgärder in i planen. Åtgärderna ska tas fram i samverkan med lokala aktörer och förankras i samrådsgruppen. Resten av planen kontrolleras om något behöver uppdateras.

2028–2029 påbörjas uppdateringen av förvaltningsplanen som helhet. För arbetet ansvarar Länsstyrelsen och Forststyrelsen och det görs i nära samarbete med samrådsgruppen, lokalsamhället och andra berörda parter.

Norrfällsviken, Höga Kusten. Foto: Fabiola de Graaf.

Referenser

Hakkarainen, V., Soini, K., Dessein, J., & Raymond, C. M. (2022). Place-embedded agency: Exploring knowledge–place connections for enabling plurality in governance of social–ecological systems. *People and Nature*. 4:1141–1158. <https://doi.org/10.1002/pan3.10365>

Heron, SF, Day, JC, Bylund, P, Henriksson, M, Sjödin V, Andersén, E, & Bäck, A. (2022) Application of the Climate Vulnerability Index (CVI) for the High Coast/Kvarken Archipelago World Heritage Property, *County Administrative Board of Västernorrland, Sweden & Metsähallitus, Finland* <https://highcoastkvarken.org/document/cvi-report-high-coast-kvarken-archipelago/>

Högt möter lågt – fakta om världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård
<https://highcoastkvarken.org/sv/document/hogt-moter-lagt-varldsarvsfakta/>

IUCN, IUCN World Heritage Outlook: High Coast / Kvarken Archipelago - 2020 Conservation Outlook Assessment <https://worldheritageoutlook.iucn.org/explore-sites/wdpaid/478642>

Naturvägledningsplan för världsarvet Höga Kusten / Kvarkens skärgård – att kommunicera istid och landhöjning. <https://highcoastkvarken.org/sv/document/naturvagledningsplan-for-varldsarvet-hoga-kusten-kvarkens-skargard/>

Riksantikvarieämbetet (2019) Nationell strategi för världsarvsarbetet: avrapportering av regeringsuppdraget att utarbeta en nationell världsarvsstrategi.
<http://raa.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1591231>

Schoning, Kristian & Lundqvist, Lena (2020). SGU Rapport 2020:39 Förvaltning och klassificering av geologiska naturvärden i världsarvsområdet Höga kusten Sveriges Geologiska Undersökning <https://highcoastkvarken.org/sv/document/forvaltning-och-klassificering-av-geologiska-naturvarden-i-varldsarvsområdet-hoga-kusten/>

Undervisnings- och kulturministeriet (2015) Vårt gemensamma arv, nationell världsarvsstrategi 2015-2025. *Undervisnings- och kulturministeriets publikationer* <https://okm.fi/documents/1410845/4072878/Kansallinen+maailmanperint%C3%B6strategia,+Nationell+v%C3%A4rldsarvsstrategi+2015-2025.pdf/47a34767-5a32-449a-aab4-278612f33d24/Kansallinen+maailmanperint%C3%B6strategia,+Nationell+v%C3%A4rldsarvsstrategi+2015-2025.pdf?t=1486127646000>

UNESCO (1972) Konventionen om skydd för världens kultur- och naturarv (på engelska) <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

UNESCO (2012) Managing Natural World Heritage. <https://whc.unesco.org/en/managing-natural-world-heritage/>

UNESCO (2023) The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

UNESCO, ICCROM, ICOMOS & IUCN (2022) Guidance and Toolkit for Impact Assessments in a World Heritage Context. <https://whc.unesco.org/en/guidance-toolkit-impact-assessments/>

Bilagor

Bilaga 1. Utlåtande om särskilt stort universellt värde (SOUV)

Bilaga 2. Tidigare gemensamma projekt

Bilaga 3. Framtagande av förvaltningsplanen

Bilaga 4. Sammandrag av utlåtanden

Bilaga 5. Kluster av attribut i Höga Kusten

Bilaga 6. Kluster av attribut i Kvarkens skärgård

Bilaga 7. Attribut i Höga Kusten/Kvarkens skärgård

Bilaga 8. Förteckning över skyddade områden i världsarvet

Bilaga 9. Agenda 2030 och åtgärderna i förvaltningsplanen

Bilaga 1: Utlåtande om särskilt stort universellt värde

Statement of Outstanding Universal Value, SOUV. Originaltexten finns på <https://whc.unesco.org/en/list/898>

Höga Kusten/Kvarkens skärgård SVERIGE–FINLAND (Ref. 898 rev)

Kort sammanfattning

Höga Kusten i Sverige och Kvarkens skärgård i Finland ligger på motsatta sidor om Bottniska viken i den norra delen av Östersjön. Höglänt möter låglänt i det här vidsträckta området på 346 434 hektar, av vilket cirka 100 700 hektar är land: Höga Kustens klippiga landskap med höglänta öar, branta stränder, släta klippor och djupa vikar utgör en skarp kontrast till Kvarkens skärgård med sina tusentals låglänta holmar, grunda vikar, moränryggar och stora områden med blockterräng. Den här delen av världen har genomgått flera istider under de senaste 2–3 miljoner åren och har legat mitt under inlandsisen ett antal gånger. Dagens landhöjning fick sin början när inlandsisen började smälta för cirka 18 000 år sedan och trycket på jordskorpan från den tunga isen så småningom lättade. Dagens landskap i Höga Kusten/Kvarkens skärgård har huvudsakligen formats av den senaste istiden samt havets inverkan och vegetationssuccessionen. Efter den senaste nedisningen har jordskorpan höjts totalt 800 meter här, vilket är den högsta uppmätta landhöjningen i världen efter den senaste istiden. Under de senaste 10 500 åren har landhöjningen uppgått till cirka 0,9 m per århundrade, ett fenomen som kan observeras under en människas livstid och som förväntas fortsätta. Kontinuerlig landhöjning ger upphov till att nya öar och karakteristiska glaciala landformationer kommer fram, medan vikar kontinuerligt separeras från havet och gradvis avsnörs så att de slutligen förvandlas till sjöar.

Östersjön har genomgått dramatiska förändringar sedan den senaste istiden, bland annat en serie övergångar från havsvatten till sötvatten till brackvatten, med tillhörande förändringar i fråga om flora och fauna. Detta gränsöverskridande världsarv med flera delområden (eng: serial transboundary site) är ett utmärkt exempel på kontinuiteten i denna förändring med pågående dynamiska geologiska processer som formar landskapet och havsbilden, inklusive intressant växelverkan med biologiska processer och utveckling av ekosystem.

Kriterium (viii): Höga Kusten/Kvarkens skärgård är av exceptionellt geologiskt värde av två huvudsakliga orsaker. För det första är den isostatiska landhöjningen i båda områdena bland de snabbaste i världen, vilket innebär att jordskorpan fortsätter att höjas efter att ha befriats från tyngden av den senaste inlandsisen. Cirka 290 meter landhöjning har noterats under de senaste 10 500 åren. Landhöjningen är pågående och förknippas med stora förändringar i vattenområdena efter senaste istiden. Fenomenet upptäcktes och studerades först i de här trakterna, vilket gör objektet till nyckelområde för att förstå de processer som är kopplade till jordskorpan respons på inlandsisens avsmältning. För det andra har Kvarkens skärgård med sina 5 600 öar och omgivande havsområden en utpräglad samling av olika landformer skapade av istida avlagringar som De Geer-moräner, vilka ger mer regional variation till landskapet och havsbilden skapade av inlandsisen. Det är ett globalt unikt och varierande område för forskning i moränskärgårdar. Höga kusten och Kvarkens skärgård kompletterar varandra som exempel på postglaciala landhöjningslandskap.

Integritet

Gränserna för världsarvets delområden omfattar områdena med de mest enastående geologiska och geomorfologiska särdragen. Gränserna för Höga Kusten i Sverige omfattar huvuddelen av riksintresset för naturvård och sträcker sig inåt land så att det omfattar hela zoneringen som tillkommit genom landhöjning och en del av den högsta kustlinjen. Områden där det bedrivs storskaligt skogsbruk är inte inkluderade. Till havs innesluter gränsen viktiga öar och havsområden som är en logisk fortsättning på den topografiskt sammanhängande enhet som skapats av landhöjningen. På så sätt beaktas också pågående geologiska processer.

Kvarkens skärgård i Finland består av två separata land- och havsområden. De allra mest enastående geologiska landformationerna och formationerna på grunda havsområden ingår, liksom huvuddelen av moränformationerna. Trots att objektets geologiska gränser inte sammanfaller med de rättsliga och administrativa gränserna har avgränsningarna vetenskaplig grund.

Observera att cirka 71 procent av objektet består av havsområden. Vid Höga Kusten är havet relativt djupt (hela 293 meter), medan havet i Kvarkens skärgård är mycket grunt (genomsnittligt djup mindre än tio meter). Geologiska formationer under vattnet har inte tagit någon större skada av erosion, kolonisering av växter eller mänsklig aktivitet. För landområdenas del har däremot flera omfattande

utvecklingsprojekt noterats som potentiellt kan påverka objektets integritet. Den lilla bofasta befolkningen i området (cirka 4 500 i Höga Kusten och 2 500 i Kvarkens skärgård) bedriver traditionellt jordbruk, skogsbruk och fiske i liten skala, aktiviteter som alla har en obetydlig inverkan på de geologiska värdena.

Krav på skydd och förvaltning

I både Sverige och Finland handhas världsarvets förvaltningsfrågor på regional nivå, av tillsatta organ med representanter för myndigheter, kommuner och lokala intressenter. De relevanta regionala myndigheterna och kommunerna i Sverige och Finland har inrättat ett gränsöverskridande rådgivande organ, huvudsakligen i syfte att säkerställa att alla tre kärnområden inom detta gränsöverskridande världsarv med flera delområden har en gemensam strategi för förvaltning för objektet som helhet.

Det finns ingen särskild lagstiftning som direkt skyddar de enastående universella värdena i Höga Kusten/Kvarkens skärgård, men den allmänna nationella miljölagstiftningen garanterar tillräckligt indirekt skydd för hela objektet. Cirka 37 procent av objektet utgörs av naturreservat, naturskyddsområden eller nationalparker, och området hör också till Natura 2000-nätverket av skyddade områden i Europa. Alla de olika typerna av skyddade områden har bestämmelser som begränsar markanvändningen, vilket ger en bra skyddsnivå för såväl geologiska formationer som flora och fauna. De återstående delarna, cirka 63 procent av objektet har inte samma skyddsnivå, men den nationella lagstiftningen ger möjlighet att garantera objektets integritet. Höga Kusten är dessutom ett landskap av riksintresse, vilket ger objektets rekreations- och naturskyddsvärden ytterligare rättsligt skydd och utgör en riktlinje för den samhälleliga utvecklingen. I Kvarkens skärgård skyddar landskapsplanen områdets enastående universella värde samt uppmärksammar de geologiska värdena i zonen mellan de två kärnområden på den finska sidan.

För att uppnå effektiv förvaltning av objektet behövs en ekosystemansats som integrerar förvaltningen av de skyddade områdena med annan viktig verksamhet inom objektets gränser, såsom utveckling av samhällenas infrastruktur, industri, turism, fiske och sjöfart.

Potentiella hot i framtiden är omfattande byggprojekt som kan förstöra någon del av de enastående geologiska formationerna i området eller ha en avsevärd inverkan på viktiga vyer i världsarvet. Ökat besöksstryck samt utsläpp av olja eller kemikalier i havet är potentiella hot mot de biologiska och kulturella värdena. Den globala uppvärmningen utgör inget hot mot själva fenomenet med landhöjning, eftersom den inte påverkar den geologiska processen. Stigande havsnivåer kommer emellertid påverka de synliga resultaten av landhöjningen i kustlandskapet, genom att minska arealen av ny mark som höjs ur havet varje år. Naturkatastrofer, såsom kraftiga jordbävningar eller vulkanutbrott, är osannolika företeelser i Sverige och Finland.

Alla hot hanteras genom att verkställa nationell lagstiftning, strategiska planer och åtgärder som syftar till att förbättra kunskapen och medvetenheten om objektets värden bland myndigheter, intressenter och lokalbefolkningen.

Översatt med hjälp av EU:

Bilaga 2: Tidigare gemensamma projekt

Projektet Lystra hade som mål att få fler besökare till världsarvet utan att äventyra en hållbar utveckling, öka förståelsen för världsarvets värden och skapa ett högklassigt kunskapsunderlag för att både möta naturturismens behov och stöda markanvändningsplanering. Den gemensamma naturvägledningsplanen togs fram i Lystra och det pedagogiska materialet förnyades. Projektet gav erfarenheter kring vidareutveckling av informationsmaterial om världsarvet för olika målgrupper och gemensam gränsöverskridande planering. De behov som identifierades i Lystra men inte rymdes inom ramarna för projektet hittas nu främst bland åtgärderna under fokusområdena *Kunskap och kompetensutveckling och Kommunikation och tillgänglighet*.

Lystra finansierades av Interreg Botnia-Atlantica. Forststyrelsen fungerade som projektägare och som partners deltog förutom Länsstyrelsen även Geologiska forskningscentralen GTK, Sveriges geologiska undersökning SGU, Geodatacentralen FGI och Vasa stad.

Inom projektet RECOMS undersökte forskaren Viola Hakkarainen (Naturresursinstitutet, Finland) invånarnas attityder i världsarvet. Forskningen riktade in sig på världsarvsområdets invånare och hur deras koppling till platsen och syn på lokal kunskap påverkar deras syn på områdets förvaltning och utveckling. Resultaten visar bland annat att både i Höga Kusten och i Kvarkens skärgård har invånarna en stark anknytning till platsen. Forskningen lyfter också fram att möjligheten att se mångsidigt på området påverkas av att diskussioner om världsarvsområdet präglas av gamla konflikter. Därför är också inställningen till naturskydd negativare i Kvarkens skärgård än i Höga Kusten. Studien visade på ett stort behov av förbättrad lokal delaktighet i både Höga Kusten och i Kvarkens skärgård och är en bidragande orsak till att fokusområdet *Delaktighet och engagemang* prioriteras.

RECOMS Resourceful and Resilient communities var ett större europeiskt forskningsprojekt som finansierades av EU-kommissionen.

Projektet Klimatsårbarhet för världsarvet (CVI) undersökte klimatförändringarnas effekter på världsarvet samt hur lokalsamhället påverkas av förändringarna på världsarvet. Resultatet av projektet identifierar inga stora hot mot världsarvsvärdena på grund av klimatförändringarna fram till 2050. De viktigaste klimatfaktorerna ökad nederbörd, ökad temperatur och minskat istäcke på havet påverkar de geologiska värdena i liten omfattning, men inverkar troligen på hur invånarna och besökarna använder området. Projektets resultat visar på behovet av satsningar på hållbar platsutveckling, som förstås ska göras i nära samarbete med berörda invånare och aktörer.

CVI finansierades av Interreg Botnia-Atlantica. Länsstyrelsen fungerade som projektägare och Forststyrelsen som projektpartner.

Bilaga 3: Framtagande av förvaltningsplanen

Det har funnits en önskan om att undersöka möjligheterna att få till stånd en gemensam förvaltningsplan under en längre tid. Fram till denna förvaltningsplan har Höga Kusten och Kvarkens skärgård haft separata förvaltningsplaner. Höga Kustens förra förvaltningsplan för världsarvsområdet gick ut 2020. Förvaltnings- och utvecklingsplanen för Kvarkens skärgård hade inte något bestämt slutdatum, men visionen i den hade också slutdatumet 2020. Tidsmässigt passade det väldigt bra att nu få till stånd den första gemensamma förvaltningsplanen. I Interreg-projektet LYSTRA (2018–2020) togs en naturvägledningsplan fram gemensamt av Forststyrelsen och Länsstyrelsen. Naturvägledningsplanen är den första gemensamma planen som Länsstyrelsen och Forststyrelsen producerat tillsammans. Erfarenheterna och arbetsmetoderna som då utvecklades var en viktig del i att påbörja ett arbete med en gemensam förvaltningsplan.

I november 2019 togs frågan om en gemensam förvaltningsplan upp på samrådsgruppens möte, som ställde sig positiv till förslaget. Gruppen beslutade att världsarvssamordnaren och världsarvskoordinatoren skulle ta fram en tidsplan samt utkast på disposition för förvaltningsplanen till samrådsgruppens nästa möte i maj 2020.

Under 2020 pågick arbetet med förvaltningsplanen främst internt hos Länsstyrelsen och Forststyrelsen. Dels på grund av pandemin, dels för att avslutandet av projektet LYSTRA tog största delen av tidsresurserna i anspråk. Arbetet med framtagandet av förvaltningsplanen skedde med ordinarie personal med ordinarie medel, inte i projektform. Tidigt i arbetet med förvaltningsplanen gjordes en SWOT-analys av hur världsarvets förvaltning fungerar idag. Analysen gjordes av världsarvssamordnaren och världsarvskoordinatoren och förankrades sedan hos samrådsgruppen. SWOT-analysen gav en grund för vilka områden förvaltningen behövde fokusera på. Samtidigt togs också en vision för världsarvet fram. Visionen är densamma som det huvudtema som togs fram i naturvägledningsplanen.

"Världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård är den bästa platsen i världen att uppleva och förstå landhöjningen efter den sedan senaste istiden."

För samrådsgruppen ordnades en workshop med forskaren Viola Hakkarainen från Naturresursinstitutet Luke i Finland på hösten 2020. Workshopen handlade om hur man föreställer sig världsarvets framtid.

Under 2021 hölls enskilda möten med samrådsgruppens organisationer om hur de önskade att begränsningarna i planen skulle vara. Huvudfrågan var om

förvaltningsplanen skulle vara en ”smal” plan, där de aktiviteter och åtgärder som skrivs in enbart skulle vara sådana som Länsstyrelsen och Forststyrelsen råder och ansvarar över, eller om planen skulle göras ”bred” där alla organisationer som är involverade i förvaltningen av världsarvet också skulle ha ansvar för åtgärder i förvaltningsplanen. Dessa diskussioner och diskussioner under samrådsgruppens möten utmynnade i att förvaltningsplanen enbart skulle ha åtgärder som Länsstyrelsen och Forststyrelsen har ansvaret för. I Finland omfattade diskussionerna också genomgång av de åtgärder i den tidigare planen för Kvarken som respektive organisation ansvarat för.

På samrådsgruppens möte i oktober 2021 presenterade Viola Hakkarainen resultaten från sin forskning om invånarnas koppling till världsarvsområdet och hur invånarna upplever förvaltningen.

Under 2021 genomfördes också ett arbete med att utvärdera hur samrådsgruppen fungerar, samt dess roll och sammansättning. Det arbetet fortsatte under 2022 med en heldagsworkshop för samrådsgruppen, som äntligen kunde träffas fysiskt igen. En av slutsatserna var att samrådsgruppen helst bör representeras av tjänstepersoner. Workshopen behandlade också förvaltningsplanens fyra fokusområden och åtgärdsförslag.

Mellan september 2021 och maj 2022 pågick projektet Klimatsårbarhetsindex för världsarvet (CVI). I det projektet hölls en omfattande flerdagarsworkshop med bred representation från nationella, regionala och lokala organisationer och civilsamhället. Ett resultat av den workshopen, som har använts i förvaltningsplanen, är sammanställningen över världsarvets nyckelvärden och nuläges- och trendbedömningar av världsarvets olika värden. Se Scott et al, 2022.

För att förankra förvaltningsplansarbetet lokalt bjöds allmänheten in till sju diskussionsträffar under 2022. Fyra fysiska träffar ordnades i Höga Kusten och tre i Kvarkens skärgård. Ett gemensamt diskussionstillfälle online ordnades också på hösten 2022.

Löpande under 2021 till 2023 har samrådsgruppen tagit del av utkast på olika delar av förvaltningsplanen och utkasterna har diskuterats på gruppens möten. I början av 2023 skickades en förhandsremiss till samrådsgruppens representanter för att ge deras respektive organisationer möjlighet till inspel i en relativt rå version av förvaltningsplanen. Ändringsförslagen som inkom arbetades in i planen och presenterades för samrådsgruppen på dess möte i juni 2023. Under det mötet framkom ytterligare ändringsförslag, som inkorporerades till en version färdig att skickas ut till berörda organisationer för yttranden. Utskicket gjordes i början

av september 2023 och tid för utlåtanden gavs till mitten på oktober. Tiden förlängdes för de organisationer som så önskade till början på november. Från början av september till mitten av oktober fanns utkastet till förvaltningsplanen även tillgänglig för allmänheten. Allmänheten bjöds in att ge synpunkter genom att info om utkastet publicerades på hemsidor, i sociala medier och genom pressmeddelande.

Länsstyrelsen och Forststyrelsen fick in 16 utlåtanden från organisationer och två från privatpersoner. Responsen på förvaltningsplanens utkast arbetades in till samrådsgruppens möte i slutet på november 2023. Med ett förtydligande antog hela samrådsgruppen förvaltningsplanen på novembermötet. Länsstyrelsen och Forststyrelsen slutförde ändringarna och layout av planen, och godkände den slutliga versionen på svenska och finska i slutet av 2023.

Referenser:

Hakkarainen, V., Soini, K., Dessein, J., & Raymond, C. M. (2022). Place-embedded agency: Exploring knowledge–place connections for enabling plurality in governance of social–ecological systems. *People and Nature*. 4:1141–1158.

<https://doi.org/10.1002/pan3.10365>

Heron, SF, Day, JC, Bylund, P, Henriksson, M, Sjödin V, Anderssén, E, & Bäck, A. (2022) Application of the Climate Vulnerability Index (CVI) for the High Coast/Kvarken Archipelago World Heritage Property, *County Administrative Board of Västernorrland, Sweden & Metsähallitus, Finland*. <https://highcoastkvarken.org/document/cvi-report-high-coast-kvarken-archipelago/>

Naturvägledningsplan för världsarvet Höga Kusten / Kvarkens skärgård – att kommunicera istid och landhöjning. <https://highcoastkvarken.org/sv/document/naturvagledningsplan-for-varldsarvet-hoga-kusten-kvarkens-skargard/>

Bilaga 4: Sammandrag av yttranden och utlåtanden

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Höga Kusten Destina- tionsutveckling (Sverige)	HK Dest föreslår att Länsstyrelsen i samband med revideringen av planen 2025-2026 gör en uppföljning av den attitydundersökning som genomfördes 2023 kring medborgarnas attityder till världsarvet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Uppföljningen av attitydun- dersökningen finns med bland åtgärderna under Kunskap och kompe- tensutveckling.
	För tydlighetens skull kan ni redan i inledningen klargöra att "Höga Kusten" i denna plan avser det större området.	Förvaltningsplanens text korrigeras i A.1.
	B 8: Andra skrivningen "Höga Kusten Destinationsutvecklings Vision 2030" till "Höga Kustens besöksnäringstrategi mot 2030".	Förvaltningsplanens text korrigeras i B.8.
	C 3.7.1 p13 står att boende längs vägen påverkas negativt av ett ökande besökstryck. Stämmer detta? I den attitydundersökning som Länsstyrelsen gjorde under 2023 framkom att boende inom världsarvsgränserna är mer positiva till en ökande besöksnäring än den totala befolkningen i de fyra Höga Kusten-kommunerna. Om det enbart är vägen genom käl på väg till Skuleskogens Nationalpark så åsätts bör det frångå.	Texten i förvaltningsplanens tabell kompletteras i C.3.7. Effekterna på bosatta längs vägar till populära besöksmål upplevs både i Höga Kusten och i Kvarkens skärgård.
	D 5: Höga Kusten Turism: ägs av lokala turistaktörer (privata och offentliga) och ansvarar för marknadsföring och försäljning av medlemmarnas produkter.	Förvaltningsplanens text korrigeras i D.5.
Kramfors kommun (Sverige)	E 4.3: Fortlöpande uppgifter p 3. Förtydliga vilka besökarundersökningar som åsätts.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Besökarundersökningarna är en del av Länsstyrelsens och Forststyrelsens fortlopande uppgifter.
	Åtgärder p 13. Ytterligare en aktivitet skulle kunna vara att ta fram en digital utbildning riktad mot företagen i samarbete med Höga Kusten Destinationsutveckling. Den skulle på ett bra sätt komplettera de andra digitala utbildningarna som HK Dest har riktade mot företagen.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. De föreslagna åtgärderna under Kunskap och kompetensutveckling möjliggör även webbkurser. En liknande åtgärd finns redan i världsarvssamordnarens verksamhetsplan för 2023.
	E 5.3. Åtgärder p 15. Komplettera det pedagogiska materialet med en digital utbildning som kan nyttjas av invånare. Kan samproduceras med utbildning på företagande punkt.	Världsarvskurs för allmänheten finns med som åtgärd under Kunskap och kompetensutveckling. Formuleringen i E.4.3 gällande åtgärden ändras för att möjliggöra olika genomföranden.
	Lägg handlingsplanen för Platsutveckling i världsarvet Höga Kusten som bilaga	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Åtgärderna från handlingsplanen finns med som åtgärder i förvaltningsplanen. Handlingsplanen publiceras som separat rapport.
	Kramfors kommun anser att planen är välarbetad och på ett bra sätt beskriver både den finska och svenska sidan av världsarvet. Den är omfångsrik, vilket den också blir för att tillgodose de krav och det ansvar, som det betyder att förvalta och utveckla ett världsarv.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Därför ser Kramfors kommun det som mycket positivt att en förkortad version ska tas fram, som fokuserar på de olika organisationernas roller samt fokusområden och åtgärder. Detta för att fler ska förstå och kunna ta del av den planerade förvaltningen av vårt gemensamma världsarv.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Fokusområdena i förvaltningsplanen är väl utvalda och kommer i rätt ordning.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Kramfors kommun har noterat de synpunkter, som framfördes i mars 2023 på förhandsremiss "Förvaltningsplan Höga Kusten Kvarken skärgård UTKAST februari 2023" har beaktats inför remissversionen av förvaltningsplanen.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Sidan 18 (B.71): I den inledande texten om riksintressen bör det frångå att riksintressen ska skyddas mot åtgärder som påtagligt skadar deras värden.	Förvaltningsplanens text kompletteras i B.71.
	I texten står det att Höga Kusten också är utpekad i sin helhet som riksintresse utifrån sina höga natur- och kulturvärden. Denna formulering hör till riksintresse enligt miljöbalken kapitel 4. Världsarvsområdet Höga Kusten är i sin helhet riksintresse enligt 3 kap. 6 § för naturvård men inte för riksintresse kultur eller friluftsliv. Texten om riksintressen bör förtydligas angående de två typerna av riksintressena.	Förvaltningsplanens text kompletteras i B.71.
	Riksintresset enligt 4 kap. (Särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten för vissa områden) i miljöbalken är ingen gräns som kommunen har definierat.	Förvaltningsplanens text kompletteras i B.71.
	Sista meningen på sidan 24 bör omformuleras till: "På kommunal nivå är översiktsplanen med tillhörande fördjupningar och tillägg samt detaljplanerna viktiga då de styr mark- och vattenanvändningen i världsarvet."	Texten i B.8 i förvaltningsplanen kompletteras.
	Sidan 30: Efter i kommuner i tabellen står det Ruotsi och Suomi. På övriga ställen är det svenska benämningar.	Texten i faktarutan i den svenska versionen av förvaltningsplanen korrigeras.
	Sidan 51 (C.5) I fjärde stycket står det om andra typer av markanvändning och infrastrukturprojekt som kan påverka världsavärden negativt. Bör förtydligas att det rör om mark- och vattenanvändning.	Texten i förvaltningsplanen kompletteras i C.5.

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Kramfors kommun (Sverige)	Kramfors kommun ser positivt de åtgärder som beskrivs i förvaltningsplanen angående kunskap och kompetensutveckling om världsarvet Höga Kusten i Kvarkens skärgård.	Texten i förvaltningsplanen kompletteras i E.4.3.
	Kramfors delar uppfattningen om att kunskap om världsarvets värden är avgörande för en ändamålsenlig förvaltning. För att nå dit ser kommunen fördelar med att höja ambitionsnivån till att utbildning för handläggare, politiker ska ske årligen i likhet med andra målgrupper för världsarvsförvaltningen.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Är också värt att fundera över korta webbkurser som kan visas för t.ex. nyanställda eller vid en arbetsplatsträff.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. De föreslagna åtgärderna under Kunskap och kompetensutveckling möjliggör även webbkurser.
	Kramfors kommun upplever insatserna för ökad delaktighet och kunskapspridning i förvaltningsplanen som positiva och värdefulla. Exempelvis beskrivs i planen årliga info- och diskussionsträffar för allmänheten, samarbetet med skolan i världsarvsarbetet, en förkortad version av planen och att samverkan ska med lokala aktörer vid uppföljningen av förvaltningsplanen.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Kramfors kommun ser stora möjligheter med en gemensam förvaltningsplan för Höga Kusten/Kvarkens skärgård och anser att remissversionen utgör en välbetad grund för bevarande och utveckling av vårt gemensamma världsarv.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
Naturvårdsverket (Sverige)	Naturvårdsverket anser att förvaltningsplanen är mycket grundlig och tar upp relevanta aspekter och åtgärder som påverkar världsarvets framtida utveckling.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Möjligtvis skulle man kunna tydliggöra eventuell koppling mellan hot mot världsarvets värden, som presenteras i kapitel C5 och fokusområden och åtgärder som presenteras i kapitel E. Hot och problem som tas upp i kapitel C5 är i sig mycket övergripande (till exempel besökstryck, utsläpp och klimatförändring) och kräver samhälleliga åtgärder. Eventuellt skulle ändå åtgärder i kapitel E åtminstone delvis kunna adressera dessa problem eller underlätta lokal anpassning till dem. Nu hänger kapitel C5 något i luften när den inte leder till några lösningsförslag eller reflektioner om ifall anpassningsåtgärder skulle vara möjliga.	Förvaltningsplanens text i C.5 kompletteras.
	I texten står "Miljöbedömningsförfordningen 5 § punkt 9." Den bestämmelse som uttryckligen nämner världsarven är dock en annan, nämligen 12 § 3 i) i miljöbedömningsförfordningen.	Förvaltningsplanens text korrigeras i B.7.1.
Riksentikvarieämbetet	Riksentikvarieämbetet har tagit del av remissunderlaget och bedömer att förvaltningsplanens innehåll är av god kvalitet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Utifrån perspektivet världsarv och hållbar utveckling och den avgränsning som görs i avsnittet kan det vara bra med kopplingar till de dokument som hanterar näringslivsfrågor och social hållbarhet	Inga förändringar i förvaltningsplanens text. Oklart vilka dokument som åsyftas.
	Angående världsarvsstatusen (B) är det viktigt att understryka att världsarven ska förvaltas inte enbart för kommande generationer, utan även för nutida generationer (se s.11 samt notera liknande skrivning i annat stycke).	Texten i förvaltningsplanen kompletteras i B och i E.6.
	Världsarvets värdebeskrivning (C) kan möjligtvis placeras innan den geografiska beskrivningen eftersom OUV är utgångspunkten för världsarvet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Eftersom C.2-C.5 är en sammanhängande helhet ändras inte ordningsföljden på C.1 och C.2.
	Hoten mot världsarvsvärdet (C5) utgår huvudsakligen från SOUV texten (Statement of Outstanding Universal Value), eventuellt kan andra hot nämnas utifrån senare omvärldsbevakning.	Förvaltningsplanens avsnitt C.5 kompletteras.
	Avsnittet om världsarvets förvaltning (D) ger en bra beskrivning av samrådsgruppens ansvar. Det är även positivt att en expertpanel finns som komplement till samrådsgruppen. Eventuellt kan det även framgå om panelen stöder samordnarna löpande i arbetet med ärenden, d.v.s. hur funktionen ser ut mellan de årliga mötena.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Expertpanelens medlemmar utformar arbetssätten tillsammans.
	Förvaltningsrådet kan möjligtvis ha en mer framträdande roll eftersom det är ett nyckelforum inom världsarvens förvaltning (s. 61).	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Det är föredömligt att arbetsgången vid potentiella hot mot världsarvets värden beskrivs	Inga förändringar i förvaltningsplanens text.
	Visionen och även fokusområden kan med fördel placeras i inledningen, eller åtminstone tidigare, för att sedan presentera åtgärder och uppföljning i ett avslutande kapitel.	Inga förändringar i förvaltningsplanens text. Under arbetets gång har olika dispositioner i planen prövats, även att inleda med vision och fokusområden. Nuvarande lösning har upplevts som tydligast.
	Vad gäller presentationen kan vissa aspekter förbättras, t.ex. hänvisning till källor, tabellrubriker och copyright symbol för foton.	Förvaltningsplanens presentation förbättras genom att referenslistorna i förvaltningsplanen och i bilaga 3 förbättras. Bild- och tabelltexter ses över i hela planen.
	En del rubriker kan med fördel kortas ner, t.ex. B2 Särskilt stort universellt värde beskriver världsarvet. B5 Relevanta internationella konventioner och överenskomelser	De nämnda rubrikerna kortas ner.
	Namnge bilagorna i listan för att bättre synliggöra dessa.	Förvaltningsplanens innehållsförteckning kompletteras genom att bilagorna listas i innehållsförteckningen.
	A1 s. 7: Skriv ut Operational Guidelines fullständigt första gången de omnämnas. Även "världsarvskonventionens operationella riktlinjer" går bra med engelsk term i parantes.	Texten i förvaltningsplanen kompletteras i A.1.

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Riksantikvarieämbetet	A1 s. 8: "kan ansvara för" eller "ansvarar för".	Inga förändringar i förvaltningsplanens text.
	Eventuellt kan viss information läggas i noter, t.ex. processen beskrivs i bilaga 2 och liknande	Inga förändringar i förvaltningsplanens text.
	A2 s. 9: Vad innebär världsarvsstatus (åter bättre än "att vara ett världsarv" (ruta B	Inga förändringar i förvaltningsplanens text.
	Världsarvskommittén består av 21 roterande stater (lägg till "roterande").	Texten i förvaltningsplanen kompletteras i B.1.
	s. 11. Genom att vända på meningen om IUCN blir den tydligare.	Förvaltningsplanens text korrigeras i B.1.
	s. 12: "faktaruta", numrera och namnge gärna bilder och tabeller.	Förvaltningsplanens text korrigeras på s 12. Bilder och tabeller numereras ej.
	B.2: Kultur- eller naturvärde (eller kombinerat)	Förvaltningsplanens text kompletteras i B.2.
	B.2: "Utlåtande" – i nationella världsarvsstrategin används begreppet "värdebeskrivning" (se även avsnitt C).	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. "Utlåtande om särskilt stort universellt värde" är en etablerad översättning av SOUV.
	B3: Avsnittet repeterar sådant som redan nämnts	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	B4. Unescos världsarvscenter" används i nationella världsarvsstrategin.	Förvaltningsplanens text korrigeras i B.4.
	B4: s. 14: Under 2018-2024	Förvaltningsplanens text korrigeras i B.4.
	B5: Det vore bra med inledande text innan underrubriker listas som beskrives avsnittets innehåll några rader. Här kan ordet relevanta lyftas in.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	B6: s. 16: dela gärna upp meningen om visionen i världsarvsstrategin i två meningar. Lägg eventuellt till "att" framför citatet	Förvaltningsplanens text korrigeras i B.6.
	C: Den geografiska beskrivningen kan eventuellt gynnas av underrubriker, t.ex. ägande och näringsliv. Samordnarna tycks ingå i den geografiska beskrivningen vilket kanske mer berör förvaltning.	C.1 i förvaltningsplanen kompletteras med underrubriker.
	C: Den geografiska beskrivningen kan eventuellt gynnas av underrubriker, t.ex. ägande och näringsliv. Samordnarna tycks ingå i den geografiska beskrivningen vilket kanske mer berör förvaltning.	C.1 i förvaltningsplanen kompletteras med underrubriker.
	C: Alla världsarv har en värdebeskrivning som består av följande tre delar: kriterier, autenticitet/integritet samt skydd och förvaltning (jämför med skrivning på s. 32). Kriterier ska stå i pluralis och begreppet autenticitet för kulturvärldsarv bör nämnas om det handlar om alla världsarv	Förvaltningsplanens text korrigeras och kompletteras i B.1 och C.2.
	I avsnitt C3 och beskrivningen av nyckelvärdena är det lätt att tappa bort vad pilarna och färgerna betyder utan att gå tillbaks till tabellen på s. 35	Tabellen på s 35 i C.3 förtydligas.
	D1 s. 55: Bildtext saknas. Hänvisa till bilden i texten om samrådsgruppen.	Förvaltningsplanen kompletteras med bildtext i D.1.
	D: National focal point för naturarv – gäller det världsarv?	Förvaltningsplanens text kompletteras i D.2.
	E: Enligt nuvarande struktur är det bättre att skriva att förvaltningsplanen utgår från eller fokuserar på fyra fokusområden snarare än att förvaltningsplanen är uppbyggd kring dessa.	Förvaltningsplanens text korrigeras i E.2.
Sveriges geologiska undersökning (Sverige)	E7: avsnittet tycks inte höra ihop med fokusområden och åtgärder utan mer om förvaltningsplanens genomförande.	Förvaltningsplanens text i E.7 kompletteras men flyttas inte.
	Planen är väl genomarbetad och väl strukturerad, belyser på ett bra sätt de geologiska värden och sammanhang som är viktiga för världsarvet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Bra att en regelbunden och återkommande uppföljning samt revidering av förvaltningsplanen är planerad.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Ser behovet för den fortsatta förvaltningen att kunskapen om de geologiska värdena fortsätter utvecklas.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Förvaltningsplanen tar upp viktiga frågor om kunskapsförankring, samarbete och skydd. Åtgärderna ser ut att möta bland annat dessa frågeställningar på ett konstruktivt sätt.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Ser mycket positivt på att ett övervaknings- och uppföljningsprogram för Höga Kustens värden ska utvecklas, samt positivt att ytterligare skydd av kalottberg och skalsedimentokaler ska utredas, liksom dialog för att minimera körsador på klapperfält.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Även andra attribut, som till exempel högsta kustlinjen, raviner och svalgrusavlagringar, är känsliga för bland annat skogsbruk och byggande och bör därför beaktas vid utredning av ytterligare skydd.	Förvaltningsplanens text kompletteras i E.6.3
	Lyfter ett tydligt strandhak i moränen vid Östmarkum strax utanför världsarvet, platsen borde ingå i förvaltningsplan och övervakningsprogram.	Ingen ändringar i planen eftersom platsen är utanför världsarvets gräns. Länsstyrelsen upprättar dialog med SGU om hur platsen kan förvaltas.
	Utmärkt att världsarvets nätverk planeras förstärkas genom utbyte med bland annat geoparker.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Byt ut "ribbed morän" till ribbmorän.	Förvaltningsplanens text korrigeras i den svenska versionen i C.3.1 och i Bilaga 3. Inget behov av ändringar i den finska texten.

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Örnsköldsviks kommun (Sverige)	Förvaltningsplanen är på det hela taget väl strukturerad med en intressant och samlad information om världsarvets värden, vilket ansvar som råder kring att förvalta ett världsarv samt hur man föreslår att gemensamt förvalta området vidare. Ambitionsnivån är hög och planen lyfter på flera ställen på ett insiktsfullt sätt civilsamhälle och lokalbefolkning som en viktig resurs för bevarande och utveckling av världsarvet, tillsammans med entreprenörer och offentlig verksamhet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Det bör tydligt framgå att det är Länsstyrelsen och Forststyrelsen som fastställer planen.	Förvaltningsplanens text korrigeras i A.1 med "Förvaltningsplanen är fastställd av Länsstyrelsen i Västerbottens län och Forststyrelsen Kustens Naturlandskap. Länsstyrelsen och Forststyrelsen har tagit fram planen på uppdrag av samrådsgruppen för världsarvet."
	Det bör förtydligas i inledningen om att utförare av åtgärderna är Länsstyrelsen och Forststyrelsen	Förvaltningsplanens text korrigeras i A.1 med "Den här planen fokuserar på förvaltningen av världsarvets värden, och lyfter fram fokusområden och åtgärder som Länsstyrelsen i Västerbottens län och Forststyrelsen Kustens Naturlandskap ansvarar för".
	Kommunen anser att en gemensam förvaltningsplan med hög ambition skulle också ha en tillhörande konsekvensbeskrivning. Det är exempelvis en stor otydlighet kring arbetsprocessen kring utarbetandet av förvaltningsplanen, delaktighet hos berörda aktörer samt samrådsgruppens syfte.	Bilaga om hur framtagandet av förvaltningsplanen gått till läggs till förvaltningsplanens bilaga 2. Den hanns inte färdigställas innan remissen skickades ut. Samrådsgruppens roll och syfte var en av de inledande diskussionerna som hölls när arbetet med ny förvaltningsplan inleddes. Det har förankrats genom workshop och diskussioner under samrådsgruppens möten, samt genom att ta in skriftliga synpunkter från samrådsgruppens organisationer.
	Kommunen har ingen kännedom om att handlingsplanen för hållbar platsutveckling förankrats på något sätt med berörda aktörer inom kommunen.	Inga förändringar i förvaltningsplanens text. Handlingsplanen för hållbar platsutveckling läggs ej med som bilaga. Handlingsplanen arbetades fram av Länsstyrelsen i nära samverkan med Högå Kusten Destinationsutveckling. Länsstyrelsen ansvarar för genomförandet. Utskicket om förhandsremiss fanns ett utkast av handlingsplanen och en kortfattad beskrivning av vad den gällde.
	Även processen kring föreslagna åtgärder i samverkan med skolan bör ha redovisats i detta dokument då dessa åtgärder medför stora konsekvenser för Örnsköldsviks Bildningsförvaltning samt de fristående skolor som finns.	Förvaltningsplanens åtgärder ansvarar Länsstyrelsen och Forststyrelsen för. Åtgärderna gällande världsarvspedagogik förtydligas. Alla åtgärder som riktar sig till skolan bygger på frivillighet och genomförs i samråd med kommunerna. Planens text i E.5.3 ändras: "Samarbete med kommunerna utvecklas för att nå barn och unga med världsarvspedagogik i skolorna. Aktiviteterna sker i samråd med kommunerna."
	För tydlighetens skull föreslår kommunen att i inledningen klargöra att "Högå Kusten" i denna plan avser det område som ligger inom världsarvsområdet och inget annat. I andra sammanhang är Högå Kusten ett större geografiskt område.	Förvaltningsplanens text kompletteras i A.1.
	A.1. Kommunen ser positivt på en gemensam förvaltningsplan då den är viktig för samverkan och samsyn kring förvaltningen av vårt gemensamma världsarv. Kommunen förstår också önskemålet att avgränsa förvaltningen av världsarvet från andra intressen/värden.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	A.1. En ofrånkomlig realitet i förvaltningen av världsarvet är generella målkonflikter med andra intressen. Dessa bör synliggöras tydligare i förvaltningsplanen för att visa på de avvägningar som gjorts. För att lyckas med att bevara världsarvets värden är det därför viktigt att tillåta att förvaltningen av världsarvet kopplar till övrig förvaltning av vårt geografiska område. Där även näringslivsutveckling, exempelvis besöksnäringen och fysisk planering är viktiga utgångspunkter.	Texten i B.3 kompletteras med intressekonflikten som finns i uppdraget från Unesco. Texten i C.5 kompletteras på liknande sätt gällande besöksnäring.
	A.1 Kommunen saknar en övergripande beskrivning av människans vistelse i området över tid. Människan har följt landhöjningen och utvecklingen av det geografiska området. Trots att världsarvet baseras på kriterierna för ett natur arv så skulle det ändå passat väl in att beskriva att människan länge har levt i området. Till exempel urfolket samer har levt och lever i området och det finns spår efter vikingar.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. En sådan beskrivning finns i Naturvårdensplanen och Högå Kusten - fakta om världsarvet Högå Kusten/Kvarkens skärgård.
	A.2 Den sista meningen känns lite konstig i formuleringen då bilaga 8 redovisar kopplingen mellan förvaltningen av världsarvet och Agenda 2030. Den kopplingen kan med stor fördel kompletteras med lite större tydlighet tidigare i dokumentet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Förtydligandet om varför planen inte omfattar vissa frågor lades till efter att samrådsgruppen fått kommentera ett tidigare utkast på planen under våren 2023. Flera av medlemmarna i samrådsgruppen kommenterade saken då.
	A.2 Om de geologiska värdena anses vara hela grunden för en gemensam förvaltning så känns den plattformen för kommunen tyvärr väldigt smal. Detta då Högå Kusten har status som riksintresse för naturvård och friluftsliv, en lång rad naturreservat med ett nyligen bildat marint reservat. Dessa skyddade områden kopplar mycket tydligt till värdefulla ekosystem som definitivt bidrar i stor utsträckning också till de upplevelser som världsarven ger såväl besökare som invånare	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Begränsningen är gjord så att förvaltningsplanen för världsarvet ska ta upp det som krävs för att förvalta världsarvet, utöver den förvaltning som redan görs av områdets alla andra värden. Detta för att det är den första gränsöverskridande förvaltningsplanen och meningen är att planen ska vara arbetsdokument för världsarvssamordnaren och världsarvsordnatorn att planera sin verksamhet efter.
	A.2 Kommunen förstår att man velat skilja på områdets stora universella värde (OUV) från andra värden men området har genererat ett specifikt naturområde som också behöver förvaltas med en ekosystemansats för att helheten för området och världsarvet ska kunna förbli hållbart. Att de biologiska värdena är stora utgår ifrån beskrivningen av Natura 2000 och HELCOM MPA. Utöver ovan nämnda områdeskydd så förväntas vi alla även arbeta med såväl vattenförvaltning som havsmiljöförvaltning men dessa statliga förvaltningar är inte omnämnda.	Texten i B.8 i förvaltningsplanen kompletteras med förvaltningsplan för vatten. Texten i B.7 i kompletteras med Vattenförvaltningsförordningen och Havsmiljöförordningen.

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Örnsköldsviks kommun (Sverige)	B.1 Världsarvskonventionen och världsarvskommittén: Avsnittet redovisar vilka skyldigheter som länderna har att förvalta världsarven. Där anges bland annat att "Dessutom ska länderna se till att skolorna undervisar om världsarv." Det står inte på vilket sätt som undervisningen ska ske på eller på vilket sätt kommunerna kan stödjas för denna undervisning då föreslagna åtgärder ger stora konsekvenser för kommunens Bildningsförvaltning och fristående skolor.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Avsnittet redovisar vad som uttrycks i världsarvskonventionen. I världsarvskonventionen som både Sverige och Finland ratificerat står att medlemsländerna har ett ansvar för att undervisa om världsarv i skolor. Detta har inte preciserats hur det ska gå till (av Sverige). Så texten är ett konstaterande att Sverige har tagit på sig ett ansvar att göra det. Åtgärdsbeskrivningar om skolan under E.5 har förtydligats så det tydligare framkommer att det är Länsstyrelsen och Forststyrelsen som ansvarar för åtgärderna.
	B.7 Kommunen saknar en hänvisning till det lagstadgade arbetet för miljö kvalitetsnormer för vatten (såväl vattenförvaltningen som havsmiljöförvaltningen). Konventionen BSAP (Baltic Sea Action Plan där MPA, Marine Protected Area, ingår) behandlar också övergödning som en central fråga för den marina förvaltningen, vilket är likvärdigt med vatten- och havsmiljöförvaltningen.	Texten i B.8 i förvaltningsplanen kompletteras med förvaltningsplan för vatten. Texten i B.7.1 kompletteras med Vattenförvaltningsförordningen och Havsmiljöförordningen.
	Området får inte utsättas för exploatering som påtagligt skadar värden. Hur ska denna formulering tolkas när omfattningen av exploatering i området – för att inte skada värdet – inte utvecklas i planen?	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Detta avgörs från fall till fall när exploateringsärenden prövas.
	Inte heller belyses kopplingen mellan exploatering och vattenförvaltningen i förvaltningsplanen. Vattenförvaltningen utgår från en rad kvalitetsfaktorer där till exempel andelen exploaterad strandlinje är en faktor. Med fortsatt exploatering av fjärdar och vikar så kommer per automatik behovet av muddring över tid att kvarstå. Dessutom minskas även möjligheten att nå miljö kvalitetsnormerna för vatten och i en förlängning även för havsmiljöförvaltningen.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Det finns inga annorlunda krav på vattenförvaltningen för att Höga Kusten är ett världsarv. Vid tillståndsändringen görs en helhetsbedömning utifrån världsarvsvården och miljökrav.
	B.8 Ändra skrivningen "Höga Kusten Destinationsutvecklings Vision 2030" till "Höga Kustens besöksnäringstrategi mot 2030".	Förvaltningsplanens text i B.8 korrigeras.
	På sidan 30 beskrivs det gemensamma världsarvet med siffror kring olika aspekter. Kommunen undrar om siffran för formellt skydd inkluderar Ulvö djupet som blev marint reservat under våren 2023? Det reservatet är omfattande och bör påverka siffrorna om det inte redan är inkluderat.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Naturreservatet Ulvöhavet är inkluderat i siffrorna för formellt skyddad natur.
	"C.2.""För att integritetskravet ska uppfyllas är det också viktigt att de geologiska sammanhangen bevaras. Det handlar om hur olika objekt tillsammans ger en bild av de processer och den utveckling som skett i ett område."" Var går gränsen för omfattningen av exploatering inom världsarvsområdet för att kunna uppleva och tolka spåren och landskapet tillsammans? Detta anger inte förvaltningsplanen"	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Detta avgörs från fall till fall när exploateringsärenden prövas. Ett stort fokus i förarbetet inför denna förvaltningsplan var att identifiera och klassificera världsarvsvårderna. I åtgärderna i planen går vi vidare och ska utveckla övervakningsmetoder för dessa värden, vilket borde underlätta att svara frågan.
	C.3.7 Punkt 13 Det är ett komplext problem med en tydlig inbyggd målkonflikt utifrån uppdraget att utveckla besöksmål samtidigt som omistliga värden ska bevaras. Länsstyrelsen bedömer att fler åtgärder behövs för att komma till rätta med detta problem. Försök som gjorts med hänvisning till områden som har ett mindre besöksstryck bör utvärderas för att se om de haft avsedd effekt.	Planens text i E.6.3 kompletteras och en mening om utvärdering av tidigare gjorda åtgärder läggs till.
	C.3.7 punkt 13 står att boende längs vägen påverkas negativt av ett ökande besöksstryck. Stämmer detta? I den attitydundersökning som Länsstyrelsen gjorde under 2023 framkom att boende inom världsarvsgården är mer positiva till en ökande besöksnäring än den totala befolkningen i de fyra Höga Kusten kommunerna. Om det enbart är vägen genom Käl på väg till Skuleskogens Nationalpark som åsyftas bör det framgå.	Texten i förvaltningsplanens tabell i C.3.7 kompletteras. Effekterna på bosatta längs vägar till populära besöksmål upplevs både i Höga Kusten och i Kvarkens skärgård.
	C.5 Ett ökat besöksstryck har identifierats som det mest betydande problemet för världsarvet. Då denna fråga har uppmärksamats under senare år och även nu konstaterats utgöra en risk för världsarvets värden anser kommunen att frågan behöver adresseras såväl kort- som långsiktigt.	Texten i C.5 har kompletterats så att hotbeskrivningen nyanseras. Inga ytterligare ändringar i förvaltningsplanens text i kapitel E. Det finns flera åtgärder i förvaltningsplanen som beror detta, samt åtgärdsförslag i Höga Kustens handlingsplan för hållbar platsutveckling.
	C.5. "Till samma typ av hot kan man räkna näringsstillförsel från land ut till Östersjön som genom att försämra Östersjöns ekologiska status hotar världsarvets biologiska värden." Här redovisas problematiken kring näringsstillförsel från inlandet till kust och hav. Såväl kommunen som länsstyrelsen ska arbeta med att verka för att MKN (miljö kvalitetsnormer) vatten ska nås och vattenförvaltningen och havsmiljöförvaltningen bör därför omnämnas som viktiga lagkrav, speciellt som hotbilden för världsarvet ser ut som den gör.	Texten i C.5 kompletteras med en allmän skrivning om att ansvaret för att åtgärda många av hoten är ett brett ansvar hos många myndigheter
	C.5 Då både kommunen och länsstyrelsen har roller i samband med fysisk planering så bör frågan om lämplig lokalisering för exploatering samt muddring i vikar och fjärdar adresseras i samband med såväl översiktlig planering, detaljplanering samt bygglov.	Texten i C.5 kompletteras med vikten av genomtänkt planering och goda planeringsunderlag.
	C.5 För världsarvets utgör kustnära fiske en traditionell näring som även har viktig kulturell bakgrund kopplad till områdets identitet. Detta kustnära fiske hotas idag av storskaligt trålfiske, vilket inte ligger inom ramen för en ekosystemansats inom Sveriges havsmiljöförvaltning, skyddade områden eller världsarvets generellt höga naturvärden. Med världsarvets kombination av geologiska, biologiska och kulturella värden bör förvaltningsplanen också beskriva hur världsarvet kan och behöver skyddas de naturvärden som finns där hotet mot det kustnära fisket ingår.	Texten i C.5 kompletteras med kustnära fiske och en skrivning om att en stor del av hoten mot värden i världsarvet hanteras av andra myndigheter och genom annan lagstiftning.
	D.2 Samrådsgruppen anges ha bildats 2008 men hur den representerats och resurssatts för samtliga berörda fram till nu framgår inte.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Kallelse och bilagor skickas ut inför varje möte. Minnesanteckningar skickas ut till samrådsgruppens representanter efter varje möte. Där framkommer vem som representerat kommunen under respektive möte. De fysiska mötena bekostas även fortsättningsvis av Länsstyrelsen och Forststyrelsen. Hur organisationerna finansierar sin egen medverkan i gruppen avgör varje organisation.

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Örnsköldsviks kommun (Sverige)	D.2 Under avsnitt D.5 övriga aktörer anges att förvaltningsrådet också utgörs av representanter från kommunerna. Kommunen önskar en tydligare beskrivning av skillnaden mellan dessa två forum när det gäller syfte och uppdrag.	Förvaltningsplanens text kompletteras i D.5 med "Efter samrådsgruppens förändringsprocess är det lämpligt att göra en översyn av förvaltningsrådet tillsammans med de nuvarande representanterna." E.6.3 kompletteras också med denna nya åtgärd. Samrådsgruppen och förvaltningsrådet överlappar till viss del, där skillnaden främst utgörs av vilka organisationer som representeras och hur de representeras. Förvaltningsrådet diskuterar aktuella ärenden i Höga Kusten och samrådsgruppen är det enda gränsöverskridande organet som fokuserar på följande upp förvaltningsplanens text. Samrådsgruppen har ägnat omfattande diskussioner, möten och en workshop åt samrådsgruppens roll och uppdrag. Samrådsgruppens medlemmar har även frågats om separata kommentarer på just denna text.
	D.2 Kommunen önskar också en tydligare redovisning av vad man föreslår att samrådsgruppen uppdrag bör vara då föreslagna uppgifter i planen inte är så tydliga.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Samrådsgruppen har ägnat omfattande diskussioner, möten och en workshop åt samrådsgruppens roll och uppdrag. Samrådsgruppens medlemmar har även frågats om separata kommentarer på just denna text.
	D.2 Samrådsgruppen föreslås bland annat ha uppgifter som att delta i framtagandet av, samt följa upp förvaltningsplanen och andra övergripande planer som är gemensamma för både Höga Kusten och Kvarkens skärgård. Kommunen ställer sig frågan om vilka de övriga gemensamma planerna är? Dessa behöver redovisas då det kommer att påverka antalet timmar som dessa representanter ska medfinansiera arbetet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Den enda andra gemensamma planen i nuläget är Naturvårdsplanen för världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård, som också sträcker sig till 2030. I förvaltningsplanen finns en åtgärd för att ta fram en gemensam kommunikationsplan inskriven, för åtgärden ansvarar Länsstyrelsen och Forststyrelsen.
	D.2 behandla projekt som är gemensamma för Höga Kusten och Kvarkens skärgård. Samrådsgruppen kan också initiera gemensamma projekt. Vem står för medfinansiering i dessa projekt – såväl via ekonomiska medel som mantimmar.	Inga förändringar i förvaltningsplanens text. Hur projekt läggs upp och finansieras avgörs från fall till fall. Gemensamma projekt diskuteras och förankras i respektive organisation.
	D.2. Ärligen genomföra kompetenshöjande åtgärder för representanterna, till exempel genom att bjuda in experter i aktuella ämnen. Är detta samma kompetenshöjande åtgärd som omnämns i avsnitt E.4.2 där utbildningar hos berörda aktörer ska regelbundet hållas för att förbättra kunskapen?	Förvaltningsplanen kompletteras med ett förtydligande i E.6.3. På förslag från samrådsgruppens representanter skrevs denna texten i D.2 om kompetenshöjande åtgärder in, då de önskade att de fysiska mötena också bör innehålla någon kompetensutvecklande aktivitet, som till exempel en kortare ekskursion eller guidning. Åtgärden i E.4.2 är riktad till en bredare grupp aktörer och är alltså inte samma åtgärd.
	Vad är det för skillnad mellan målsättningen i E.4.2 kring fortbildning och åtgärden "Utbildningar om världsarvets värden ordnas åtminstone vart annat år för handläggare på Länsstyrelsen, kommunerna och andra berörda myndigheter."	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Åtgärden finns med för att specificera det som står i målsättningen.
	D.2 följa och delta i det internationella världsarvssamarbetet, text i det marina och i det nordiska världsarvsnätverket. Vad och i vilken omfattning kräver denna punkt resurser av samrådsgruppen?	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Deltagande i dessa konferenser är frivilligt och kräver inte mer resurser än tidigare. Samrådsgruppens representanter och andra i organisationen bjuds in till konferenser, men det handlar främst om att ta del av avrapportering av världsarvssamordnare och världsarvskoordinatorer på samrådsgruppens möten.
	Utifrån samrådsgruppen föreslagna uppdrag anser kommunen att ett omtag ska ske och en bättre dialog ska hållas kring vad föreslagna uppdragspunkter förväntas kräva av representanten (roll, kompetens, timmar med mera) och därmed kommunen. Detta ger ett möjligt beslutsunderlag kring vem/var representationen behöver ligga inom kommunen. Detta beslutsunderlag saknas idag.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Under arbetet med förvaltningsplanen har ett omfattande arbete lagts ned på rollbeskrivning och sammansättning hos samrådsgruppen. Frågan har diskuterats på samrådsgruppens möten under två års tid, dessutom har en workshop hållits för samrådsgruppens representanter. Örnsköldsvik har deltagit i dessa möten och workshop.
	D.4.1 Rubriken förefaller vara fel då texten talar om Forststyrelsens världsarvskoordinator	Rubrik D.4.1 korrigeras i den svenska versionen av förvaltningsplanen.
	D.5 Kommunen föreslår att ändra beskrivningen av Höga Kusten Turism enligt följande: ägs av lokala turistaktörer (privata och offentliga) och ansvarar för marknadsföring och försäljning av medlemmarnas produkter	Texten i D.5 i förvaltningsplanen korrigeras
	D.5. En förtydligande bild av den kommunala rollen behövs. En funktion som har bäring på förvaltningen av världsarvets OUV är det kommunala planmonopolet. Kommunerna har en sam behövenhet att besluta om detaljplanläggning och antagande av detaljplan. Till detta kommer ansvaret att ta fram en översiktsplan som anger de långsiktiga huvuddragen i mark- och vattenanvändningen. Utöver det hanteras C-anläggningar, som anses ha en relativt liten miljöpåverkan, av kommunen. Tillsammans med planmonopolet och handläggning av enskilda ärenden finns alltså ett kommunalt ansvar i flera nivåer. Det kan i sammanhanget vara lätt att förbise effekterna av till synes små exploateringar och tillståndsgivningar som kan ha stor ackumulerad påverkan på världsarvets värden. Detta kan även gälla vid tillståndsgivning och exploatering i områden som ligger nära men inte inom det geografiskt utpekade världsarvet.	Förvaltningsplanens text i C.5 kompletteras med: Små exploateringar kan ge ackumulerad påverkan på världsarvsvärden och detta gäller såväl på land som till havs. Text i B.8 angående vikten av kommunala planer kompletteras. Inga ändringar i rollbeskrivningarna i D.5.
	E.2 "De åtgärder och fortlöpande arbetsuppgifter som beskrivs ansvarar Länsstyrelsen och Forststyrelsen för, även om det i många fall behövs en nära samverkan med andra aktörer. Åtgärderna förutsätter projektmedel och -anställda efter som ordinarie resurser och bemanning inte räcker till." Det är oklart för kommunen hur formuleringen ovan angående resurser ska tolkas. Här tolkar kommunen det som att det är länsstyrelsens behov av egna anställda och egna resurser. Som ovan redovisats så är förväntningarna på samrådsgruppen höga och en ökad tydlighet som beslutsunderlag behöver ges för att identifiera konsekvenserna för kommunerna.	Förvaltningsplanens text förtydligas i A.1. Det som avses i texten är Länsstyrelsens och Forststyrelsens egna personal och resurser. Det är viktigt att den som representerar organisationen i samrådsgruppen förankrar samrådsgruppens ärenden tillbaka i sin egen organisation.

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Örnsköldsviks kommun (Sverige)	I avdelning E.4.1, andra stycket lyfts vikten av rätt kunskap och tillgång till relevant faktaunderlag om världsarvet i myndigheter, kommuner och organisationer. Kommunen delar analysen att det behövs åtgärder för att förankra kunskapen. Planens åtgärder under avdelningen E.6.3 svarar väl mot detta behov.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text
	"E.4.3 Under punkt 3 - förtydliga vilka besöksundersökningar som åsätts."	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Besöksundersökningarna är en del av Länsstyrelsens och Forststyrelsens fortlöpande uppgifter. De föreslagna åtgärderna under Kunskap och kompetensutveckling möjliggör även webbkurser.
	E.4.3. Ytterligare en aktivitet skulle kunna vara att ta fram en digital utbildning riktad mot företagen i samarbete med Höga Kusten Destinationutveckling. Den skulle på ett bra sätt komplettera de andra digitala utbildningarna som HK Dest har riktade mot företagen.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. En sådan åtgärd finns redan i världsarvsamordnarens verksamhetsplanering för 2023 och de föreslagna åtgärderna under Kunskap och kompetensutveckling möjliggör även webbkurser.
	Kommunen ser som sagt positivt på att det utarbetas en gemensam förvaltningsplan över världsarvet. Som kommunen nämnt tidigare så är det otvetydigt hur processen gått till kring tillframttagandet av förvaltningsplanen. Detta avsnitt föreslår åtgärder kring de delar som rör skolan, skolan ses som en viktig aktör. Generellt så kan kommunen inte stå bakom de skrivningar i planen som omfattar en roll och ansvar från skolan där ordet "ska" återfinns. Undervisningen i grundskolan utgår från aktuell läroplan och undervisningen grundar sig från den.	Texten i E.5.2 förtydligas. De framtagna världsarvsövningarna är anpassade till Läroplan (Lgr 22). Förvaltningsplanens åtgärder och åtaganden i E-delen handlar om vad Länsstyrelsen och Forststyrelsen ska göra. Denna avgränsning beslutades i samrådsgruppen i ett tidigt skede i förvaltningsplanarbetet. Texten i BI beskriver vad Sverige förbundit sig för och innebär inget åtagande för kommunerna.
	Om följande punkter nedan ska finnas med måste det till en dialog med kommunens Bildningsförvaltning för att se hur det är möjligt utifrån den verksamhet som redan pågår och ska hanteras. Den kontakten behöver ske med bildningskontoret centralt för att en eventuell insats från verksamheten ska vara aktuell och möjlig att genomföra. Observera att det även finns fristående skolor. Under stycke E.5.3 återfinns följande planerade uppgifter och åtgärder: "För att underlätta att världsarvet integreras i undervisningen finns ett pedagogiskt material på highcoastivarken.org. Till världsarvsförvaltningens och världsarvets besökscentras uppgifter hör att förankra materialet bland lärare. Utvärdering och utveckling av materialet är också viktigt. Samarbete med kommunerna utvecklas för att nå barn och unga med världsarvspedagogik i skolorna. I Höga Kusten erbjuds en årskurs vid skolor i Örnsköldsvik och Kramfors varje år en temadag om världsarvet på naturum, och Länsstyrelsen står för kostnaderna. Utgående från resultaten av projektet Världsarvspedagog (2023) fortsätter arbetet med att utveckla världsarvspedagogiken i kvarkens skärgård. Det pedagogiska materialet förankras bland lärarna och feedback samlas in. När planen revideras bedöms behovet av att uppdatera eller förnya materialet, och möjligheterna att erbjuda digitalt undervisningsmaterial undersöks." Dessa åtgärder behöver arbetas om utifrån en delaktighet och kommunikation med centrala bildningskontoret.	Åtgärderna gällande världsarvspedagogik i E.5.3 förtydligas. Förvaltningsplanens åtgärder ansvarar Länsstyrelsen och Forststyrelsen för. Alla åtgärder som riktar sig till skolan bygger på frivillighet och genomförs i samråd med kommunerna.
	E.5 Planen anger att "Den fysiska tillgängligheten ska förbättras då besöksmål utvecklas." Kommunen ser positivt på detta och föreslår då att kompetens kring behov för individer med olika typer av funktionsnedsättning involveras i det arbetet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	E.5.3 Punkt 15. Komplettera det pedagogiska materialet med en digital utbildning som kan nyttjas av invånare. Kan samproduceras med utbildning på föregående punkt.	Världsarvskurs för allmänheten finns med som åtgärd under Kunskap och kompetensutveckling i avsnitt E.4.3. Formuleringen gällande åtgärden ändras för att möjliggöra olika genomföranden.
	E.6.3 Under åtgärder som hämtats ur Höga Kustens handlingsplan för hållbar platsutveckling behandlas kollektivtrafiken och möjligheterna att nå besöksmål inom världsarvet. Då en stor del av världsarvet omfattar vatten skulle båttrafiken här kunna lyftas. Men då handlingsplanen inte förankrats inom berörda kommunala verksamheter bör detta göras innan planen kan antas.	Handlingsplanen behandlar åtgärder som Länsstyrelsen och Höga Kusten Destinationutveckling ansvarar för. Åtgärdens syfte är mer att öka kapaciteten på platser med många besökare, än att sprida ut besökare, så båttrafik är troligen inte aktuellt.
	E.6.3 Åtgärder för att hantera negativa effekter av ett högt besökstryck saknas. En utvärdering av redan gjorda åtgärder kring problematiken skulle vara lämplig.	Förvaltningsplanens text i E.6.3 kompletteras.
	Lägg handlingsplanen för Platsutveckling i världsarvet Höga Kusten som bilaga.	Handlingsplanen publiceras som en separat rapport

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Örnsköldsviks kommun (Sverige)	Örnsköldsviks kommun är positiv till en gemensam förvaltningsplan men kan inte ställa sig bakom detta förslag då föreslagna åtgärder inte utarbetats i samverkan med berörda verksamheter samtidigt som det inte heller presenteras en konsekvensanalys för förvaltningsplanen. Kommunen föreslår ett omtag i arbetsprocessen genom att: de åtgärder som berör kommunens bildningsförvaltning arbetas om utifrån delaktighet och kommunikation med centrala bildningskontoret; tydligare underlag angående föreslagna uppdrag för samrådsgruppen; utarbeta en konsekvensanalys kring vad åtgärderna och uppdragen i samrådsgruppen kommer att ha för konsekvenser för berörda aktörer.	Åtgärderna gällande världsarvspedagogik förtydligas. Förvaltningsplanens åtgärder ansvarar Länsstyrelsen och Forststyrelsen för. Alla åtgärder som riktar sig till skolan bygger på frivillighet och genomförs i samråd med kommunerna. Planens text i E.5.2 och E.5.3 ändras: "Samarbete med kommunerna utvecklas för att nå barn och unga med världsarvspedagogik i skolorna. Aktiviteterna sker i samråd med kommunerna." Åtgärderna har förklarats i samrådsgruppen, dels separat i möten, dels har representanterna fått komma med förslag på åtgärder. Slutligen skickades en förhandsremiss ut till alla representanter i Samrådsgruppen 16 februari 2023, med önskan att boka möten för de som ville det. Konsekvensanalys saknas då planen inte är juridiskt bindande samt då det är Länsstyrelsen och Forststyrelsen som utför åtgärderna. Samrådsgruppens roll, sammansättning och uppdrag har diskuterats under två års tid på samrådsgruppens möten, med fördjupande fysisk workshop. Skrivningarna om samrådsgruppen har skickats ut för påseende av samrådsgruppen. 15/4 2021 fick medlemmarna i uppdrag att kommentera planens omfattning och omfattningen av sin roll i förvaltningsplanen. Diskuterades sedan under följande möten och det beslutades om en smal plan, där åtgärderna som skrivs in endast är sådana som Forststyrelsen och Länsstyrelsen ansvarar för.
Andreas Gustavsson (Sverige)	de nyckelvården som Världens högst belägna klapperfält (Hamningberget utanför Ullånger på 280-285moh) och Sveriges största tunnelgrotta (Räckeberget) ligger utanför världsarvet! Sedan borde världsarvet utökas ifrån Nolbykullen i Njurunda till Salusand i norra Örnsköldsvik! Inlandsgränsen borde gå cirka 10km in och innehålla de klapperfält och tunnelgrottor som är unika för högsta kustlinjen	Inga ändringar i planen. I den periodiska rapporteringen till Unesco 2023 konstaterades att inget behov av att ändra gränsen finns.
	delar av Timrå- och Sundsvalls kommun också innefattas och att Sollefteå kommun tas helt bort ifrån begreppet Höga kusten!	Inga ändringar i planen. Begreppet Höga Kusten ägs inte av Länsstyrelsen utan används för marknadsföring av ett större område än världsarvet.
Finlands viltcentral Kust-Österbotten (Finland)	Anser att planen är ändamålsenlig och gränsoverskridande med Sverige och även lokalt förankrad.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Förtryggande av och främjande av förutsättningarna för näringar som baserar sig på naturen och naturresurserna i området vore det lämpligt att man i planen nämner och sedan vid den praktiska tillämpningen tillämpar en adaptiv flerartsförvaltningsprincip. Flerartsförvaltnings tänkande vid förvaltningen av området bör även tillämpas vid vården av flora och fauna på världsarvsområdet, detta då en arts gynnsamma tillväxt helt kan slå ut en hotad naturtyp eller art med lägre potential.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Förvaltningsplanen fokuserar på världsarvets nyckelvården, förvaltning och utveckling, och behandlar därför inte varken jakt eller invasiva arter. I Kvarkens skärgård behandlas skötsel av olika naturtyper, bekämpning av invasiva arter och jakt med mera i till exempel skyddsbestämmelser och skötsel- och användningsplaner.
Geologiska forskningscentralen GTK (Finland)	Planen kunde för Finlands del konkret ta ställning till mer samarbete mellan Forststyrelsens naturtjänster och avdelningen för jakt- och fisketjänster. Ett aktivt samarbete inom Forststyrelsens avdelningar skulle möjliggöra en bättre möjlighet till adaptiv förvaltning av talrika arter på planeområdet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Jakt- och fisketjänster vid Forststyrelsen är inte direkt involverade i världsarvsförvaltningen. Naturtjänster och jakt- och fisketjänster samarbetar kring bland annat naturresursplaner, skötsel- och användningsplaner samt på andra konkreta sätt.
	De geologiska kriterierna samt planerna och målsättningarna för att bevara dem har definierats i utkastets nyckelvården, i attributen som omfattas av dem och i fokusområdena inklusive åtgärder på ett mångsidigt och ändamålsenligt sätt.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Hoten mot de geologiska värdena har lyfts fram på ett bra sätt. I en tid då intresset för och verksamhet i havsområdet växer allt mer är det bra att man även fäster uppmärksamhet på att bevara geologiska värden.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Som tillägg till hoten mot världsarvets värden vill GTK också lyfta fram att sulfidsediment har höjts och fortfarande höjs ur havet i Kvarkenområdet. Ifall markanvändningstryck riktas mot dem kan de i framtiden bilda aktiva sura sulfatjordar. Surheten och de skadliga metaller som frigörs från sura sulfatjordar kan lokalt hota bland annat flada- och glosjösystem i området.	Texten i avsnitt C.5. i förvaltningsplanen kompletteras.
	I tabellen i C.3.2 Landhöjningen och havets påverkan står det felaktigt att landet har höjt sig ca 0,9 m per århundrade under de senaste 10 500 åren. I början av tidsperioden har landhöjningen i området varit märkbart snabbare och landhöjningshastigheten på 0,9m per århundrade motsvarar den nuvarande hastigheten som landet höjer sig.	Faktafelet finns i utlåtandet om världsarvets särskilt stora universella värde (SOUV) och är ett direkt citat av den texten. Därför har felet inte korrigerats, men tabellen i C.3.2 kompletteras med ett påpekande om felet.
	GTK anser att utkastet på förvaltningsplan för världsarvet Höga Kusten och Kvarkens skärgård är en väl förberedd helhet, som på ett tydligt sätt beaktar de geologiska värden som ligger till grund för världsarvet. Kopplingen av de geologiska värdena till relevanta aktörer och styrmekanismer inom förvaltning och skydd gynnar skötseln och bevarandet av världsarvet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Korsholms kommun (Finland)	I förvaltningsplanen beskrivs utförligt olika bevarandeprogram som överlappar varandra och säkerställer att landskapet förblir i stort sett orört. Förvaltningsplanen visar att 37 % av det gemensamma världsarvet är skyddat på olika sätt genom myndighetsbeslut. Av planen framgår att andelen skyddad mark och hav är betydligt högre i Finland än i Sverige. Det skulle vara värdefullt att belysa fördelningen mellan länderna mer och orsakerna till denna stora skillnad.	Förvaltningsplanens text i avsnitt C.4 kompletteras med siffror på andelen skyddad natur, samt beskrivning av orsakerna av skillnaden.
	I planen anges att lokalsamhället skall vara en naturlig del av förvaltningen. Detta är en bra målsättning.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Det konstateras att människor har en negativ inverkan på världsarvet. Ökande besöksstryck, muddring och Vistanvägen nämns som exempel på negativ påverkan. Världsarvskonventionen slår dock fast att världsarvet ska visas upp (sid 69). Detta uppmärksammas av både kommunen och Vasaregionens Turism Ab, som båda arbetar för att öka turismen och de inkomster och tjänster som den genererar.	Texten i förvaltningsplanen kompletteras med några av besöksnäringens positiva effekter i C.1 samt om intressekonflikten i avsnitt B.3.
	Det vore bra att ge en mer nyanserad bild av ökningen av antalet besökare och att beskriva dess för- och nackdelar. Målet bör vara att presentera världsarvet i enlighet med de uttyckliga anvisningarna i världsarvskonventionen. Det innebär att man investerar i infrastruktur så att världsarvet blir lättillgängligt och lätt att röra sig i. Samtidigt kan man också diskutera hur man kan motverka eventuella negativa effekter.	Texten i förvaltningsplanen kompletteras i C.1 och C.5. Fokusområdet Kommunikation och tillgänglighet (E.5) svarar på världsarvskonventionens intentioner att visa upp, sprida kunskap och levandegöra världsarv.
	I förvaltningsplanen nämns inverkan av klimatförändringar och andra hot på världsarvsområdets framtid. Oljeutsläpp ses som en potentiell risk, liksom tillförsel av näringsämnen till havet. Även här kan det vara lämpligt att diskutera förebyggande åtgärder och beredskap för eventuella miljökatastrofer. I detta sammanhang skulle man också kunna nämna invasiva arter, som utgör ett hot mot både fauna och flora i världsarvet.	Texten i förvaltningsplanen kompletteras med text om invasiva arter och riskberedskap i avsnitt C.5.
	Korsholms kommun godkänner de fokusområden för vidareutveckling som lyfts fram i planen och stöder särskilt att man tar hänsyn till lokalbefolkningens deltagande och undersöker hur lokalbefolkningen upplever effekterna av besöksstrycket i området.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
Malax kommun (Finland)	Utkastet till förvaltningsplan är väl skrivet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Som en helhet utgör planen ett mycket väl genomarbetat verktyg för den fortsatta förvaltningen av världsarvet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten (Finland)	Den förvaltningsplan som tagits fram under ledning av Forststyrelsen Naturtjänster och Västerorrlands länsstyrelse är väl och kompetent utförd. I arbetet har man använt sig av befintlig kunskap och expertis och man har också involverat intressenter i området under processen.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Förvaltningsplanen för världsarvet är väl skriven, lättläst och innehåller relevant information. Planen ger en tydlig bild av de instrument som kan användas för att skydda världsarvet (B), de värden och centrala attribut som ska skyddas (C), hur förvaltningen av världsarvet är organiserad, inklusive de olika aktörernas roller (D) och prioriteringarna för verksamheten (E).	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Att identifiera värdena hos ett världsarv är nyckeln till att skydda dem, och detta har lyckats. Det är lika viktigt att alla aktörer som är involverade i skyddet är medvetna om dem och kan tillämpa det på rätt sätt när de fattar beslut om området.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	NTM-centralen fäster största vikt vid att satsa på lokalbefolkningens delaktighet och engagemang och anser att de föreslagna åtgärderna är effektiva.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Att utveckla kompetensen och kunskapsbasen är avgörande för att skydda världsarvsvärdena. Det är hög personalmålsättning inom de offentliga myndigheterna och materialet och kunskapen om världsarvsvärden måste ständigt påminnas om och förstärkas.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Förslagen till åtgärder i avsnitt E var mångsidiga och talrika. I ett läge med begränsade resurser är det viktigt att prioritera dessa åtgärder och att utarbeta årliga handlingsplaner.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	I avsnitt B.6 kan man gärna nämna, vem som har tagit fram de nationella världsarvsstrategierna.	Förvaltningsplanens text i avsnitt B.6 kompletteras.
	Texten om naturvårdslagen är av förståelig skal mycket begränsad. Det vore dock önskvärt att åtminstone inkludera en hänvisning till Natura-bestämmelserna. De naturvärden som ligger till grund för skyddet av ett Natura 2000-område får inte försämras på ett betydande sätt. När det gäller världsarvsvärden är skyddet av naturtypen "kustnära laguner", dvs. flador och glosjor, ett exempel på detta.	Förvaltningsplanens text om Natura 2000 i avsnitt B.5 kompletteras.

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten (Finland)	Följande mening föreslås få följande formulering: "Gällande de statsägda områden håller miljöministeriet och Forststyrelsen på att inrätta ett naturskyddsområde, som kommer att omfatta områden som staten förvärvat för naturskyddsändamål och som ingår i nätverket Natura 2000, statsrådets principbeslut om skydd av Mickelsöarna, strandskyddsprogrammet och skyddsprogrammet för fågelvatten."	Förvaltningsplanens text korrigeras i avsnitt B.7.2, under rubriken Naturvårdslagen.
	Ändringsförslag: Skogslagen (12:12.1996/1093) gäller för ekonomiskogar och listar ett antal livsmiljöer som är särskilt viktiga eftersom de skiljer sig från det omgivande skogslandskapet och eftersom de är naturliga eller liknar naturliga livsmiljöer. Eftersom större delen av Kvarkens skärgård ingår i naturskyddsprogram eller naturskyddsområden, där skogslagen inte gäller, omfattar skogslagen främst områden i ekonomisk användning.	Förvaltningsplanens text korrigeras i avsnitt B.7.2, under rubriken Skogslagen.
	Förvaltningsplanen för vattenförvaltningsområdet saknas i avsnitt B.8. Den förvaltningsplanen omfattar även kustvatten och är därför giltig i världsarvsområdet. Det vore önskvärt att hänvisa till lagen om förvaltning av vatten och hav https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20041299 och motsvarande svensk lag.	Förvaltningsplanens text kompletteras i B.7.1 med svensk förordning och i B.8 om svensk och finländsk vattenförvaltning
	Avsnitt C.1 innehåller mer än en geografisk beskrivning och rubriksättningen kan ses över.	Förvaltningsplanens text i C.1 kompletteras med underrubriker.
	I avsnitt C.5 skulle man eventuellt kunna nämna planerade havsbaserade vindkraftsparkar. De kan ha en negativ inverkan på landskapet och kan också orsaka hydrografiska och ekologiska förändringar, som kan påverka världsarvsvärdena. Österbottens förbund har gjort en sylvighetsanalys där en del av världsarvsområdet ingår.	Förvaltningsplanens text kompletteras i C.5.
	I figuren i början av avsnitt D.1 saknas expertpanelen. I diagrammet är förvaltningsrådet och världsarvsdelegationen inringade och beskrivningarna av dem skulle kunna flyttas upp i stället för att de beskrivas tillsammans med de andra aktörerna.	Inga ändringar i förvaltningsplanen. Synpunkterna beaktas om läget ändrats vid revideringen av planen.
	E.3: en åtgärd skulle kunna vara att ordna en Kvarkendag/vecka eller Världsarvsdag/vecka för att fira områdets unika karaktär. Lokala aktörer skulle kunna fungera som arrangörer för att stärka delaktigheten.	Förvaltningsplanen kompletteras med en åtgärd i E.3.3 för att uppmärksamma världsarvets jubileumsår 2025 och 2026.
Vasa stad (Finland)	Dokumentet är långt men väl strukturerat.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Bedömningen av det aktuella tillståndet för de sju centrala världsarvsvärdena ges ganska stort utrymme och skulle kunna kompletteras med ett omnämnande av året för bedömningen och hur bedömningen utfördes/godkändes. Man skulle också kunna nämna de pågående korrigerande åtgärderna.	Texten i förvaltningsplanen, avsnitt C.3 kompletteras med årtal och omnämnande om projektet där bedömningen gjordes. En hänvisning till projektrapporten finns i texten.
	På sidan 48 och senare på sidan 51 kan man läsa hur det ökande besöksstrycket orsakar ökande problem och hur det har identifierats som ett stort problem. Detta ger intrycket att besökarnas intresse för världsarvet enbart är negativt. Visionen är att vårt världsarv är den bästa platsen för att uppleva landhöjningen. Invånarnas och besökarnas intresse för vårt världsarv är både en positiv och pedagogiskt viktig sak. När det gäller världsarvet som helhet rör sig besökarna inom ett mycket begränsat område vilket koncentrerar sitaget. Samtidigt kan åtgärder som busssturer till besöksplatserna, cykeluthyrning och cykelvruttr ses som förebyggande åtgärder som också minimerar slitage.	Texten i förvaltningsplanen kompletteras i B.3, C.1 och C.5.
	Världsarvet Kvarkens betydelse för företagare i regionen och dess inverkan på sysselsättningen bör beaktas.	Förvaltningsplanens text om turism som näringsgren i avsnitt C.1 kompletteras.
	Vasa stad anser att det är bra att förvaltningsplanen också är kopplad till FN:s mål för hållbar utveckling.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Vasa stad ser en klar förbättring i att alla världsarvskommuner på den finska sidan får antingen en ordinarie plats eller en suppleantplats i samrådsgruppen. Det är också en förbättring att samarbetsgruppens arbete kommer att kommuniceras till de berörda parterna.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	I avsnitt D.6, i texten om världsarvskommunerna på den finska sidan, skulle man kunna nämna att de också spelar en nyckelroll för att upprätthålla verksamheten i de företag som nämns senare i texten, Visit Vaasa och VASEK.	Förvaltningsplanens text korrigeras.
	Enligt punkt E.3.1 är det "gemensamt för många att man inte känner sig delaktig i världsarvet" och "förtröendet för myndigheterna är ganska lågt och man upplever att man inte lyssnas på och att lokal kunskap inte värdesätts eller tas i beaktande". I texten kan man nämna vilken undersökning som dessa erfarenheter baseras på.	Förvaltningsplanens text i avsnitt E.3.1 korrigeras med referens för påståendet.
	Att utveckla samarbetet med kommuner för att nå ut till barn och ungdomar om världsarvsutbildning i skolor stöder Vasa stads pågående pedagogiska arbete inom utbildningen.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.

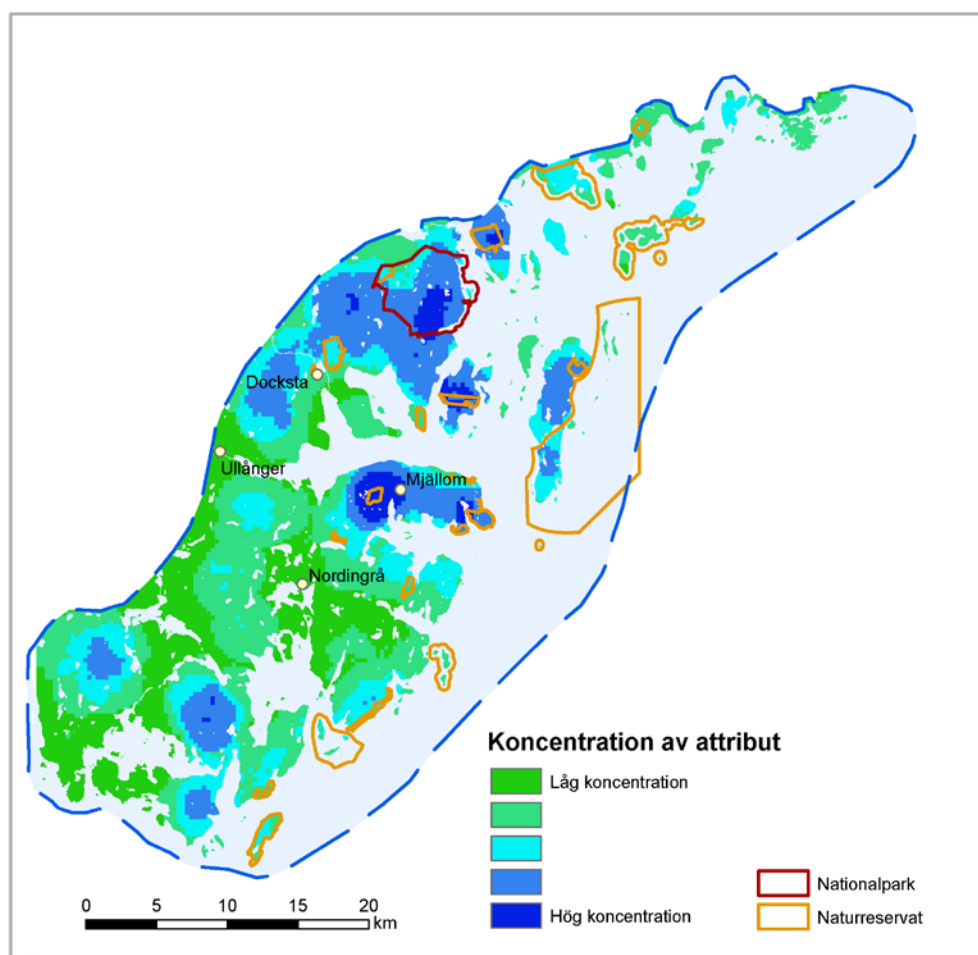
Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Vasa stad (Finland)	Fokusområden och åtgärder skulle mycket väl kunna formuleras på ett sådant sätt att en separat revidering inte skulle vara nödvändig.	Förvaltningsplanens text i avsnitt E.7 förtydligas med att revideringen gäller kapitel E. Tidtabellen för revidering är överenskommen i samrådsgruppen.
	På sidan 30 i den svenska versionen finns ett litet fel under rubriken "Län och landskap".	Texten i faktarutan i avsnitt C.1 korrigeras i den svenska versionen av förvaltningsplanen.
	I faktarutan är texten under "Kommuner" på finska i den svenska versionen.	Texten i faktarutan i den svenska versionen av förvaltningsplanen korrigeras.
	Det officiella namnet för VASEK, Vasaregionens Utveckling Ab, bör läggas till i texten.	Förvaltningsplanens text i avsnitt D.6 korrigeras.
Vasaregionens Turism Ab (Finland)	Världsarvsstatusen för Kvarkens naturvärdsarv är av yttersta vikt och bör så hållas. Ser man rent marknadsföringsmässigt på UNESCO som brand har den en betydlig ekonomisk verkan för hela området.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Området skall också framöver gynna ortsborna samt besökarna. Man bör ge möjlighet att röra sig med restriktioner som är humana.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	I förvaltningsplanen kunde mer kring turism och tillgänglighet lyftas. Av yttersta vikt att människan även i framtiden får uppleva denna unika natur i positiv bemärkelse. ... Tillgängligheten skall utvecklas så att företagare också överlever. För mången regel gör det svårt för företagsamhet.	Förvaltningsplanens text om turism som näringsgren i avsnitt C.1.1 kompletteras. Fokusområdet Kommunikation och tillgänglighet, samt världsarvets vägledningsplan behandlar olika former av tillgänglighet.
	Människan är inte en negativ sak vilket såhär från businessfront kan antydvas emellanåt i texten. Detta blir knappast massturismområde vilket man ofta sas. vill föra fram.	Texten i förvaltningsplanen kompletteras i C.1.1 och C.5.
	Kunskapen om området kan aldrig för ofta tas upp. Alltför många vet för lite om vårt unika område. Här har alla ett ansvar.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Ändra gärna Visit Vasa till det officiella namnet Vasaregionens Turism Ab vid alla ställen i texten. Visit Vasa är marknadsföringsnamnet för bolaget.	Förvaltningsplanens text korrigeras i D.6.
	Gällande världsarvsområdet som helhet, rör sig besökarna på ett förhållandevis begränsat område, vilket koncentrerar siltaget och samtidigt minimeras / görs förebyggande åtgärder bl.a. genom de bussturer till besöksmål och cykeluthyrning och cykelrutter som skapats.	Texten i förvaltningsplanen kompletteras i C.5.
	Bör även beaktas Kvarken världsarvs betydelse för regionens företagare samt dess sysselsättande effekt	Förvaltningsplanens text om turism som näringsgren i avsnitt C.1.1 kompletteras.
Vasaregionens Utveckling Ab (Finland)	Sid 30, kommuner är uppräknade under både "Län o Landskap" och "Kommuner".	Texten i faktarutan i avsnitt C.1 i den svenska versionen av förvaltningsplanen korrigeras.
	Sid 63. Då VASEK nämns för första gången, skriv Vasaregionens Utveckling Ab VASEK. Eter det räcker det med VASEK endast. Samma sak gäller för den finska versionen, Vaasanseudun Kehitys Oy VASEK.	Förvaltningsplanens text korrigeras i kapitel D.6.
Världsarvet i Kvarken (Finland)	Förvaltningsplanen ger en bra och överskådlig presentation av världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård, världsarvsstatusens innebörd, världsarvets värden och förvaltning.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Uppgifterna och utvecklingsåtgärderna är väl valda och vi får hoppas att de är möjliga att genomföra med de ekonomiska och personella resurser som står till buds.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
Österbottens förbund (Finland)	Ändamålsenligt och mycket tydligt att dela in världsarvets OUV i sju nyckelvärden som beskrivs genom attribut. Det underlättar bedömningen av världsarvets tillstånd och utvecklingstrend.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Fokusområden med målsättningar och åtgärder strukturerar arbetet med världsarvet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Bra att det tydligt framkommer att åtgärderna kräver tilläggsresurser.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Välkomnar regelbundna presentationer om världsarvet, dess värden och hur det bör utvecklas.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Bra att en förkortad version av förvaltningsplanen ska göras, men man förhåller sig frågande till i fall det behövs en tryckt version.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Behovet av en tryckt version bedöms när den förkortade versionen görs.
	Välkomnar öppna powerpointpresentationer.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Föreslår att revideringen av planen påbörjas tidigare så att den är godkänd i början av 2026 eller att den nuvarande åtgärdslistan sträcker sig till 2026.	Förvaltningsplanens text i E.7 förtydligad att revideringen gäller kapitel E. Tidtabellen för revidering är överenskommen i samrådsgruppen.
	Markanvändnings- och bygglagen delas upp i två lagar i stället för att namnet bara ändras.	Förvaltningsplanens text korrigeras i B.7.2.
	I landskapsplanutkastet har ordet markanvändning konsekvent ändrats till områdesanvändning.	Begreppet markanvändning ersätts med områdesanvändning på vissa ställen i texten. Det görs främst i avsnitt som handlar om Finland, eftersom begreppet markanvändning istället för områdesanvändning används i Sverige.
	Önskar att målar används för landskapsplaner och havsplaner så att det är tydligt vilken plan det syftas på.	Förvaltningsplanens text korrigeras.
	Välkomnar ett tätare samarbete vid revidering av planer som uppgörs av förbundet.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.

Organisation	Sammandrag	Bemötande eller åtgärd
Marcus Laaksoharju (Finland)	Förvaltningsplanen är välskriven och lättläst med en tydlig rapportstruktur.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text.
	Att ha en gemensam förvaltningsplan som beskrivs i kapitel A och D tillsammans med Höga Kusten/Kvarkens skärgård är smidigt. Men samtidigt finns det risk för att en såhär omfattande och bred beskrivning kan bli otidlig gällande genomförandet och uppföljningen.	En gemensam förvaltningsplan för gränsoverskridande världsarv är ett önskemål från Unesco, och viktigt för att världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård förvaltas på ett ändamålsenligt sätt. Texten i förvaltningsplanens avsnitt E.7 Uppföljning och revidering av förvaltningsplanen kompletterades.
	Ledningsstrukturen för förvaltningen av Världsnaturarvet är mycket komplex och inkluderar många intressenter och aktörer (med upp till 10 organisationer i Finland) med egna budgetar och egna prioriteringar. Man bedriver arbetet genom att lyssna in många olika aktörer. Samtidigt saknar de kanske rätt kompetens gällande substansen i världsnaturarvet. Detta leder till ett svårstyrt och långsamt arbetssätt där åtgärdslistan och önskemålen växer medan förverkligandet försämrats och man tappar fokus.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Eftersom världsarvsområdet är stort och omfattar många olika verksamheter och intressen krävs ett brett samarbete med många organisationer. Det avspeglas också i förvaltningsplanens fokusområden. Expertpanelen (D.2.1) är ett nytt sätt att förbättra kompetensen i världsarvsförvaltningen.
	Man skulle gärna se en uppdelning där gemensamma och enskilda åtgärds punkter som beskrivs i kapitel E för de olika världsnaturarven åskådliggjordes bättre.	Den inbördes ordningen på fortlöbade uppgifter och åtgärder ändrades under respektive fokusområde i kapitel E, så att gemensamma aktiviteter kommer först och de som är specifika för Höga Kusten eller Kvarkens skärgård står senare.
	Nu smälter allt samman i en gemensam stor tämligen svåröverskådlig plan vilket riskerar att förvaltningen och utvecklingen harmoniseras och görs ineffektiv för det enskilda naturvärldsarvet. Risken är stor att förvaltning och möten prioriteras på bekostnad av utvecklingen av världsnaturarven.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Planens omfattning beror på behovet av att samla kunskap om världsarvets värden och förvaltning på ett ställe, och för att förtydliga roller och ansvarsfördelning. Samarbete är av yttersta vikt för hållbar förvaltning och hållbar utveckling av världsarvet.
	Enklare och tydligare fokusområden i kapitel E2 för världsnaturarven skulle göra arbetet effektivare. Man kunde högprioritera följande områden: 1) skydda naturvärldsarvet, 2) förbättra informationen, 3) förbättra tillgängligheten och 4) öka den ekonomiska nyttan. Den sistnämnda punkten är inte inkluderad i förvaltningsplanen eftersom den inte är listad av UNESCO som ett fokusområde. Detta gör att den ekonomiska utvecklingen och nyttan av att ha ett världsarv inte synliggörs eller prioriteras.	Förslaget med högprioriterade områden överensstämmer med förvaltningsplanens fokusområden, förutom "öka den ekonomiska nyttan" som ersätter förvaltningsplanens Delaktighet och engagemang. Lokalsamhällets roll i världsarvsförvaltning betonas kraftigt av Unesco, och kan inte utelämnas. Samarbete inom frågor som behandling ekonomisk och social hållbarhet, som till exempel näringslivsutveckling, är viktigt, men dessa frågor hör inte till Länsstyrelsens och Förvaltningsplanens uppgifter och tas därför inte upp i planen. Att öka kompetensen kring och synliggöra den ekonomiska nyttan av världsarvet kan Länsstyrelsen och Förvaltningsplanen jobba med inom de åtgärder som finns i planen, till exempel genom besöksundersökningar.
	Informationen om världsnaturarvet på den finländska sidan borde tydliggöras.	Laaksoharju bifogade utvecklingsförslag för Världsarvsporten har getts vidare till Världsarvet i Kvarken rf.
	Min slutkommentar är att man har en förvaltning av världsnaturarven som säkert uppfyller UNESCO's krav, men på bekostnad av utveckling och användarperspektiv, dvs. besökarens upplevelse. Här är tillgängligheten (tex. bra vägar), begriplig och intressant information på besöksplatsen (animationer, filmer) och upplevelser (bra guidade turer, fiskrestaurang, inköp av lokala produkter etc.) viktigare för utvecklingen än att handlingsplanen uppfyller de administrativa kraven. Den långsamma utvecklingen för världsnaturarvet riskerar att man tappar intressenter och den ekonomiska nyttan med att ha ett världsarv.	Inga ändringar i förvaltningsplanens text. Förvaltningsplanen fokuserar på det som Länsstyrelsen och Förvaltningsplanen kan svara för och mer information om kommunikation och tillgänglighet finns i Naturvårdningsplan för världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård – att kommunicera istid och landhöjning.

Bilaga 5: Kluster av attribut i Höga Kusten

Kartan baserar sig på SGU:s karteringar av världsarvsattribut i Höga Kusten. Den visar hur koncentrationen av attributen är fördelad över världsarvsområdet och i förhållande till skyddad natur.

Modifierad efter: Schoning, Kristian & Lundqvist, Lena (2020). SGU Rapport 2020:39 Förvaltning och klassificering av geologiska naturvärden i världsarvsområdet Höga kusten *Sveriges Geologiska Undersökning*
<https://highcoastkvarken.org/sv/document/forvaltning-och-klassificering-av-geologiska-naturvarden-i-varldsarvsområdet-hoga-kusten/>

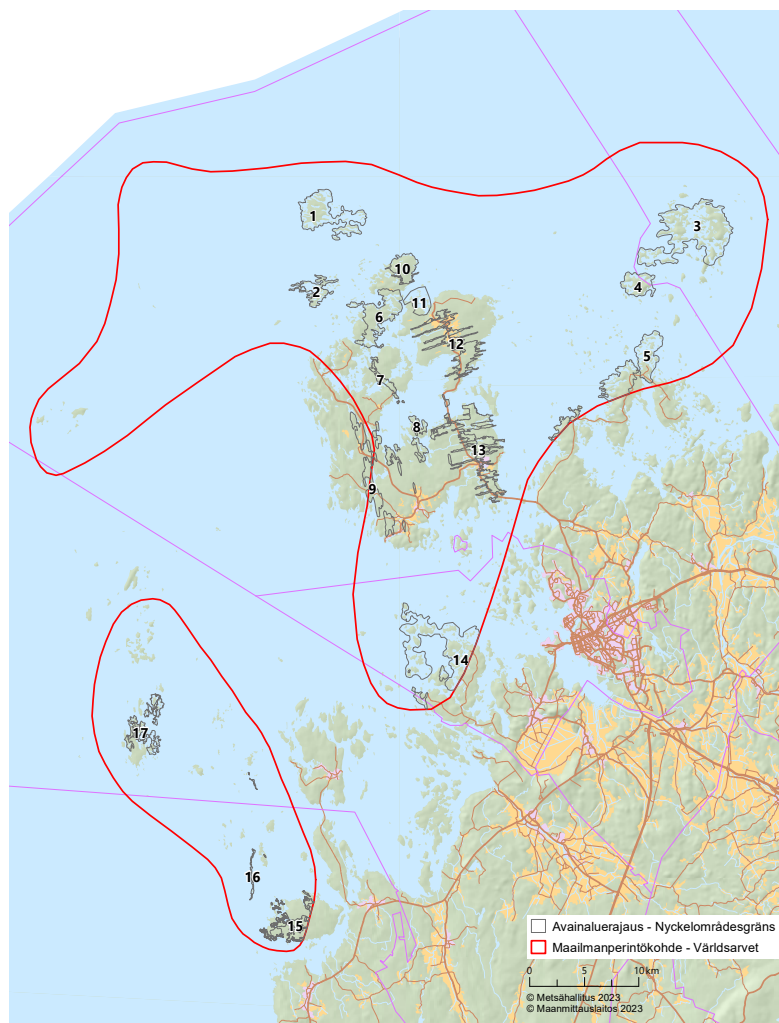

Bilaga 6: Kluster av attribut i Kvarkens skärgård

Kartan baserar sig på GTK:s karteringar av geologiska världsarvsattribut i Kvarkens skärgård. Områden med hög förekomst av geologiska formationer bildar nyckelområden.

Nyckelområden:

1. Valsörarna
2. Björkögrunden
3. Mickelsörarna
4. Rödgrynnorna
5. Köklot
6. Slåttskäret
7. Börsskäret
8. Haggisgrund
9. Degerverkan
10. Lappören
11. Svedjehamn
12. Björkö
13. Replot
14. Fårskäret
15. Halsön
16. Molpeåsen
17. Bergögaddarna

Bilaga 7: Attribut i Höga Kusten/Kvarkens skärgård

Alla världsarv har ett Utlåtande om särskilt stort universellt värde (Statement of Outstanding Universal Value, SOUV). För Höga Kusten/Kvarkens skärgårds del har sju nyckelvärden tagits fram, som baserar sig på världsarvets SOUV. Varje nyckelvärde är beskrivet genom ett antal attribut. I den här bilagan görs en kategorisering av attributen. Det är gjort för att underlätta prioriteringar i förvaltningen av världsarvet.

Nyckelvärden

För att förbättra och underlätta förvaltningen av världsarvet har ett arbete gjorts där världsarvets *Statement of Outstanding Universal Value* bröts ned i sju olika **nyckelvärden**. Detta var en del i en process för att ta fram en värdering på hur sårbart världsarvet är mot klimatförändringar. Dessa nyckelvärden är inte alla lika viktiga, men tillsammans ger de en bra beskrivning av världsarvet. Nyckelvärdena stämmer också väl överens med de olika underteman som finns i världsarvets naturvägledningsplan. I arbetet med klimatsårbarhet ordnades nyckelvärdena inte i någon speciell ordning, men i naturvägledningsplanen är ordningsföljden på underteman genomtänkt. Därför ordnas nyckelvärdena i förvaltningsplanen i motsvarande ordning som underteman i naturvägledningsplanen. Det sjunde nyckelvärdet, *Bevarande och förvaltning*, är inte direkt överensstämmande med det sjunde underteman, Världsarvstanken, men båda handlar på olika sätt om att världsarvet ska finnas kvar för kommande generationer.

Nyckelvärden:

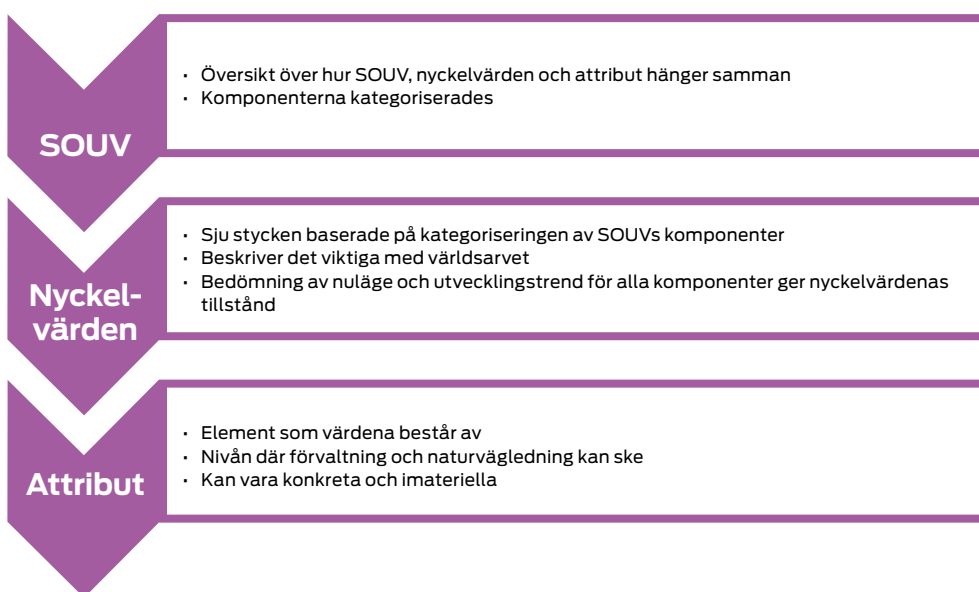
- Istidens spår
- Landhöjningen och havets påverkan
- Kontrasterande landskap, högt möter lågt
- Ekologiska processer kopplade till landhöjningen
- Samhälleliga interaktioner (med världsarvsvärden)
- Upptäckten av landhöjningsfenomenet och forskningen
- Bevarande och förvaltning

Attribut

För varje nyckelvärde finns flera olika **attribut**. Attributen kallas särdrag eller världsarvsvärden i naturvägledningsplanen. Attributen är påtagliga element av nyckelvärdena, men kan både vara pågående processer och spår av tidigare

processer. De flesta attribut är konkreta och sådana som förvaltningen kan arbeta med. Det finns också en del attribut som är på en övergripande landskapsnivå och några immateriella attribut. Dessa är viktiga för helhetsbilden och stöder ofta kommunikation om världsarvet.

För nyckelvärde Bevarande och förvaltning listas inte attribut som beskriver området. Istället listas förvaltningsattribut som är en följd av världsarvsstatusen. De behövs för att följa upp nyckelvärdenas tillstånd och ha en ändamålsenlig förvaltning.

Översikt över hur SOUV, nyckelvärden och attribut hänger samman.

Bakgrund

I projektet LYSTRA hölls workshopar med svenska och finska geologer för att få fram några av de viktigaste attributen att förvalta och visa upp. De tidigare förvaltningsplanerna i Höga Kusten och Kvarkens skärgård tar upp ett flertal attribut som till stor del återfinns listade i CVI-rapporten. I CVI-processen listades ett 50-tal attribut. Utgående från den listan har några strukits och några skrivits om, så antal attribut som tas upp i förvaltningsplanen är ca 40. Världsarvets naturvågledningsplan och dokumentet *Högt möter lågt – Fakta om världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård*, samt SGU:s rapport nr 2039 om förvaltning och klassificering av världsarvets geologiska naturvärden har också använts för att ta fram dessa attribut och nivåindelning.

I den periodiska rapporteringen till Unesco 2022-2023, var en av frågorna att beskriva tillstånd för de viktigaste attributen i världsarvet, med mellan fem och femton attribut. För att få fram en lämplig mängd attribut till den periodiska rapporteringen, och för att peka ut de viktigaste attributen att ta med gjorde Höga Kustens världsarvssamordnare och Kvarkens skärgårds världsarvskoordinator en uppdelning av attributen som tas upp i förvaltningsplanen i tre olika kategorier.

Den prioritering som görs här är med utgångspunkt i ett skydds- och förvaltningsperspektiv och ser därför annorlunda ut än en prioritering som görs utifrån ett naturväglednings- eller kommunikationsperspektiv.

Klassificering av attribut

Nivå 1 är de attribut som bedömts som de viktigaste att ta med i den periodiska rapporteringen till Unesco. Här har till exempel de flesta attribut som har GIS-skikt med inventeringar och klassificeringar av attributet hamnat. Det bör tas fram sådana GIS-skikt för alla attribut i nivå 1.

Attributen i nivå 2 är också viktiga, men bedömningen gjordes att de inte ska vara med i den begränsade mängd attribut som kan listas i den periodiska rapporteringen. Attributen på denna nivå bör också ha GIS-skikt där de inventerats och klassificerats.

Nivå 3 har attribut som antingen är på en landskapsnivå, som beskriver kontraster i landskapen eller som är mer av historiebetraktelser. Dessa går inte att påverka i en förvaltningsorganisation, men är viktiga för att beskriva världsarvet. Här behövs förmodligen inte några GIS-skikt med klassificering av dessa attribut. Däremot kan de behöva beskrivas på annat sätt, eftersom beskrivningar av dessa attribut är viktiga i naturvägledning och kommunikation för att ge en helhetsbild av världsarvet.

Sedan finns det några som prioriterats ned för att de inte ansetts lika viktiga som andra attribut ur ett skydds- och bevarandeperspektiv, och för dessa finns en motivering med i texten under respektive attribut i tabellen nedan.

Nivå 1

Attribut som beskriver nyckelvärdet Istidens spår

- Förekomst av De Geer moräner på land och under vatten
- Förekomst av ribbmoräner på land och under vatten
- Blockterräng
- Förekomst av rundhällar och isräfflor
- Geologiskt sammanhang av istida avlagringar och formationer som uppkommit under olika avsmältningsperioder

Attribut som beskriver nyckelvärdet Landhöjningen och havets påverkan

- Förekomst av högsta kustlinjen och kalottberg
- Bildning och förekomst av tunnelgrottor
- Bildning och förekomst av klapperfält
- Bildning och förekomst av avsnörda havsvikar, flador och glon
- Bildning och förekomst av svallgrusavlagringar
- Bildning och förekomst av strandvallar
- Geologiskt sammanhang av landhöjningsspår från den högsta kustlinjen till dagens pågående geologiska processer

Attribut som beskriver nyckelvärdet Ekologiska processer kopplade till landhöjningen

- Ekologiska processer beroende av avsnörningsprocessen från havsvik till sjö
- Strandsuccession och landhöjningsskogar

Nivå 2

Attribut som beskriver nyckelvärdet Istidens spår

- Förekomst av andra moränformationer på land och under vatten
- Flyttblock

Attribut som beskriver nyckelvärdet Landhöjningen och havets påverkan

- Bildning och förekomst av raviner i sediment
- Bildning och förekomst av kalspolade hållar

Attribut som beskriver nyckelvärdet Ekologiska processer kopplade till landhöjningen

- Mångfald av olika habitat skapat av geologiska processer
- Istidsrelikter
- Svallgrusavlagringar med skalsediment som påverkar floran

Istidsrelikter kan ses som ett exempel på attributet *Ekologiska processer beroende på avsänkning från havsrik till sjö*. Mångfald av habitat beror främst på landskapet som sådant och är inte en följd av landhöjningen, därför hamnar den inte högst upp.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Samhälleliga interaktioner (med världsarvsvärden)

- Kulturhistoria med exempel på hur människor anpassat sig till landhöjning från stenåldern och framåt

Attribut som beskriver Upptäckten av landhöjningsfenomenet och forskning

- Nyckelområde för att förstå landhöjningsprocesser och hur inlandsisar smälter

Nivå 3

Attribut som beskriver nyckelvärdet Istidens spår

- Jordarten morän
- Det nötta, nerslipade landskapet

Morän som jordart är extremt vanlig och är därför inte lika viktig i ett skydd- och bevarandeperspektiv. Det nötta nerslipade landskapet är en generell beskrivning som är en följd av istiderna, men inget attribut som är mer förekommande eller särskilt utmärkande just för världsarvsområdet.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Landhöjningen och havets påverkan

- Landskapets kontinuerliga förändring på grund av landhöjningen
- Den pågående landhöjningen ger upphov till dynamiska geologiska processer
- Bildning av nya öar

- Området har bland de högsta landhöjnings-hastigheterna i världen med 9 mm/år
- Landhöjningsrekord med en landhöjning på 290 m sedan inlandsisen smälte bort för 10 500 år sedan

Landskapets kontinuerliga förändring är en beskrivning som inte är särskilt utmärkande för världsarvsområdet, utan gäller alla områden med isostatisk landhöjning. De dynamiska processerna finns representerade som separata attribut. Hastigheten och landhöjningsrekordet är fakta och inget att förvalta. Däremot viktiga i kommunikation och naturvägledning. Bildning av nya öar är en pågående process, men också väl långsam för att kunna förvalta på ett meningsfullt sätt.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Kontrasterande landskap, högt möter lågt

- Skillnader i landskapen i Höga Kusten och Kvarkens skärgård, som beror på geologiska utvecklingen i jordskorpan för hundratals miljoner år sedan
- Utmärkande för landskapet i Höga Kusten: höga öar, branta kuster, släta klippor, djupa vikar med avsnörda havsvikar, djupt hav
- Utmärkande för landskapet i Kvarkens skärgård: flacka öar, grunda vikar, moränryggar, blockterräng, flador och glon, grunt hav
- Landhöjningsattribut som kompletterar varandra, vissa finns både i Höga Kusten och i Kvarkens skärgård, andra bara i ett delområde.

Alla attribut för kontrasterande landskap hamnar här under nivå 3. Detta beror på att det är beskrivningar av kontraster mellan Höga Kusten och Kvarkens skärgård. De attribut som ingår i dessa kontraster kommer in under nyckelvärdena Istidens spår och *Landhöjningen och havets påverkan*.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Ekologiska processer kopplade till landhöjningen

- Växt- och djurliv anpassat till kontinuerliga förändringar i landskapet

Detta attribut är bara ytterligare en nivå av landskapsförändringar, som finns beskrivet i nyckelvärdet Landhöjningen och havets påverkan. Dessutom en generell och abstraktare beskrivning av attributen *Ekologiska processer beroende på avsnörning från havsvik till sjö* och *Strandsuccession och landhöjningsskogar* som båda prioriterats på nivå 1.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Samhälleliga interaktioner (med världsarvsvärden)

- Äldre bebyggelse placerad utgående från de förutsättningar landhöjningen skapat
- Jordbruksmark på bördiga områden skapade av istiden och landhöjningen
- Förekomsten av goda fiskevatten beroende av geologiska formationer
- Lokalbefolkningen och de sommarboende har en stark koppling till platsen

Äldre bebyggelse är ett exempel på kulturhistoria med människor som anpassat sig till landhöjningens effekter.

Attribut som beskriver Upptäckten av landhöjningsfenomenet och forskning

- Nyckelområde för att studera moränformationer
- Viktigt område i vetenskapshistorien tack vare insikten om landhöjning på 1800-talet

Landhöjningsprocesser och isavsmältning är ett bredare ämne än moränformationer, och moränformationer kan tolkas att ingå i det förstnämnda. Därför prioriteras moränformationerna ned. Vetenskapshistorien är en historiebeteckning och inget som går att förvalta och följa upp.

Nyckelvärde Bevarande och förvaltning

Bevarande och förvaltning skiljer sig från de andra nyckelvärdena eftersom det inte beskriver området utan är en följd av världsarvsstatusen. Det som ingår här är ändå viktiga komponenter i världsarvets OUV och behövs för att kunna följa upp världsarvsvärdenas tillstånd och ha en ändamålsenlig förvaltning.

Attribut som beskriver nyckelvärdet Bevarande och förvaltning

- Samrådsgrupp som diskuterar gränsöverskridande ämnen
- Gemensam förvaltningsstrategi för världsarvet
- Förvaltning i samarbete med andra aktörer i området
- I området ingår skyddsområden som bidrar till att bevara världsarvets OUV
- Nationell lagstiftning samt områdesplanering ska garantera att världsarvet OUV bevaras

Referenslista

Högt möter lågt – fakta om världsarvet Höga Kusten/Kvarkens skärgård

<https://highcoastkvarken.org/sv/document/hogt-moter-lagt-varldsarvsfakta/>

Naturvägledningsplan för världsarvet Höga Kusten / Kvarkens skärgård – att

kommunicera istid och landhöjning. [https://highcoastkvarken.org/sv/document/](https://highcoastkvarken.org/sv/document/naturvagledningsplan-for-varldsarvet-hoga-kusten-kvarkens-skargard/)

[naturvagledningsplan-for-varldsarvet-hoga-kusten-kvarkens-skargard/](https://highcoastkvarken.org/sv/document/naturvagledningsplan-for-varldsarvet-hoga-kusten-kvarkens-skargard/)

Schoning, Kristian & Lundqvist, Lena (2020). SGU Rapport 2020:39

Förvaltning och klassificering av geologiska naturvärden i världsarvsområdet Höga

kusten *Sveriges Geologiska Undersökning* [https://highcoastkvarken.org/sv/document/](https://highcoastkvarken.org/sv/document/forvaltning-och-klassificering-av-geologiska-naturvarden-i-varldsarvsområdet-hoga-kusten/)

[forvaltning-och-klassificering-av-geologiska-naturvarden-i-varldsarvsområdet-](https://highcoastkvarken.org/sv/document/forvaltning-och-klassificering-av-geologiska-naturvarden-i-varldsarvsområdet-hoga-kusten/)

[hoga-kusten/](https://highcoastkvarken.org/sv/document/forvaltning-och-klassificering-av-geologiska-naturvarden-i-varldsarvsområdet-hoga-kusten/)

UNESCO: High Coast /Kvarken Archipelago Statement of Outstanding

Universal Value <https://whc.unesco.org/en/list/898>

Bilaga 8: Förteckning över skyddade områden

Skyddade områden i Höga Kusten

I tabellen över skyddade områden i Höga Kusten ingår alla naturreservat och Skuleskogens nationalpark. Små områden, som biotopskyddsområden och andra skyddsformer har lämnats utanför förteckningen.

Naturreservat		Attribut av världsarvsvärden									
Namn	Areal	Beskrivning	Högsta kustlinjen/ Kalott	Klapper	Svallade Grottor	Avsnörd havsvik	Rundhällar och isräfflor	Svallgrusavlagringar	Strandvallar	Geologiskt sammanhang	
Balesudden	918	Vacker udde i rosa nordingrågranit som genom årtusendena blivit kraftigt bearbetad av havet. Flera mindre klapperfält och stränder med postglacial sand.		X	X		?	X			
Bråtan	70	Kraftigt svallad sydostsluttning med kalkrik berggrund som ger förutsättningar för rik flora.			X						
Fanön	83	Tack vare landhöjningen är Fanön sedan 800 år tillbaka inte längre någon ö, utan en udde. Udden domineras av kalspolade hållmarker med gammal tall och några klapperfält.		X				X	X		
Fjärdingsöarna	706	Fjärdingsöarna har höga marina värden, med stora blästängsförekomster. Reservatet är även viktigt för kustfåglar som roskarl och sillgrissla. Här finns klapperstränder och svallgrusavlagringar.		X			X	X	X		
Gnäggen	28	Fågelö med kala renspolade hållar.					X				
Halsviksravinen	79	Arttrikt reservat med sydliga växter. Kraftigt svallad morän som i högre partier är helt bortspolad. Förekomst av strandvallar och postglaciala avlagringar av sand i de lägre partierna.						X	X		
Herrestaberget	9	Ett av världsarvets artrikaste sydväxtberg.									
Hummelvik	253	Höglänt vackert reservat präglat av kalspolade hållar och flera klapperfält med tydliga strandvallar.		X			X	X	X		
Högbonden	347	Tre karga öar i yttersta havsbandet. Högbonden med högt belägen fyrplats 60 meter över havet. Ursvallade grottor och klapperfält finns på alla tre öarna.		X	X				X		
Höglintan	78	Utsiktsberg just under högsta kustlinjen. Ett av världens högst belägna klapperfält som bildades för över 9000 år sedan. Ett totalt urbergsgrottor finns här.		X					X		
Mjältön	148	Sveriges högsta ö. Har många världsarvsattribut: Kalspolade bergssidor, tunneldgrottan Mjältögrottan, den avsnörda Baggjärnen samt flera klapperfält.		X	X	X	X	X	X	X	
Norrfällsviken	174	Udde med kalspolad nordingrågranit och mäktiga klapperfält som fortfarande bildas av havet.		X			X	X	X	X	

Attribut av världsarvsvärden

Naturresevat

Namn	Areal	Beskrivning	Högsta kustlinjen/ Kalott	Klapper	Svallade Grottor	Avsnörd havs vik	Rundhällar och Isräfflor	Svallgrusav- lagringar	Strandval- lar	Geologiskt sammanshang
Omneberget	30	Kanske Norrlands mest intressanta sydväxtberg med rik och sydligt prglad flora på nedspolad näringsrik vittringsfjord.								
Ramoberget	50	Ramoberget har diabasberggrund, vilket ger området en rik flora. I sydöstra delen, nära stranden finns en tunnelgrotta och en kalspolad spricka. I närheten finns även Dansarhällarna, plana stenhalter som polerats av havet.	X	X	X		X		X	
Rotsidan	116	Ett av världsarvets populäraste besöksmål. En fyra kilometer lång kuststräcka med diabashällar som släpats lena av is och hav. Här finns även flera klapperfält.		X			X			
Skuleberget	226	Välkänd bergssilhuett med världsrekord i landhöjning. Mest kända kalottberget. Den välkända Kungsgrottan är en ursvallad grotta. Nedanför bergväggen finns höga botaniska värden. Här ligger även naturum Höga Kusten, världsarvets besökscenter.	X	X	X					
Stormyrar, Ulvön	90	Fyra myrar som snördas av från havet för mer än 2000 år sedan. Idag finns här en rik flora, delvis tack vare förekomst av skalsediment.		X				X	X	
Storsand	12	Populär badstrand med postglacialt avsatt sand i skyddat läge. Mindre klapperfält samt en del grusvittad nordgrågranit.		X			X	X	X	
Storön	310	Vacker ö präglad av spännande geologi och kulturhistoria. Under 1800-talet gav fiskarna upp kampen mot landhöjningen och övergav fiskeläget som funnits på ön åtminstone sedan medeltiden.		X		X		X	X	
Trysunda	1052	En av ostkustens vackraste öar där namnet vittnar om landhöjningen. En av Höga Kustens vackraste stränder med ett klapperfält som fortfarande nybildas, omgivet av kalslipade klippor. Ön har även intressant bergsgeologi.		X			X	X	X	
Ulvöhavet	6632	Höga Kustens största naturreservat. Utgörs av Södra Ulvöns naturskogar och det oexploaterade havsområdet utanför Ulvöarna.		X		X		X	X	
Villmyran	5	Litet reservat med hela 11 olika orkidéarter. Den rika floran förklaras av skatiska sediment i gamla strandvallar ovanför reservatet.						X	X	
Ögetjärn	74	Kommunalt reservat med rik flora, utvecklat stignat och fin utsikt.								
Skuleskogens Nationalpark	3062	Världsarvetsområdets kronjuvel. Geologiskt nyckelområde för studier av landhöjningen med kalottberg, kalspolningszoner, klapperfält, strandvallar och spricksystem.	X	X		X	X	X	X	X

Skyddade områden i Kvarkens skärgård

Inom världsarvsområdet finns ett stort antal skyddsområden och många områden hör till flera skyddsprogram, till exempel hör en stor del av områdena som ingår i strandskyddsprogrammet också till Natura 2000-nätverket. En stor del av skyddsområdena är privata skyddsområden. 55% av världsarvets finska delar hör till Natura 2000-nätverket. I tabellen finns de viktigaste skyddsområdena och -programområdena som helt eller delvis omfattas av världsarvsområdet. På grund av överlappningarna ingår inte Natura 2000 i tabellen.

Attribut av världsarvsvärden													
Skyddsområde eller -program													
	Namn	Land (ha)	Vatten (ha)	Totalt (ha)	Status	Beskrivning	De Geer-moräner	Ribbmoräner	Blockterräng	Rundhällar och Isräfflor	Geologiskt sammanhang	Ekologiska processer kopplat till flada/glo	Strandsuccesion och landhöjningsskogar
Mickelsörarnas skärgård	546	11450		11996	Strandskyddsprogram	Endast en liten del av skyddsområdet ingår i världsarvsområdet. Den delen domineras av steniga öar.	X	X				X	X
Mickelsörarna	1950	20159		22109	Statsrådets principbeslut	Omväxlande skärgårdsområde med stora och små öar och skär, skapat av olika moränformationer i flera lager. De flesta öarna är skogsbeklädda, förutom Rödgrännarna som domineras av klippor.	X	X		X	X	X	X
Kvarkens skärgård	2819	14796		17615	Strandskyddsprogram	Björköyttre och inre skärgård, domineras av hur De Geer-moränerna formar landskapet. Rikt på olika biotoper, inklusive vårdbiotoper med bete över lång tid.	X	X		X	X	X	X
Finnvekan-Rudskärsfjärden	271	243		514	Program för skydd av fågelrika sjöar och havsvikar	Flackt område med små vikar, våtmarker och strandskogar. Viktigt område för sjöfåglar, vadare och lekande fisk. Litet vattenutbyte.	X					X	X
Torgrunds skärgård	720	9116		9836	Strandskyddsprogram	Mellan- och ytterskärgård med grandominerade skogar och hedar.	X			X		X	X
Halsön-Rönnskär-Norrskär	2578	68752		71330	Strandskyddsprogram	Till största delen ytterskärgård, viktigt för både flyttande och häckande fåglar. Halsöns vikar, som ingår i programmet för skydd av fågelrika sjöar och havsvikar, finns i södra delen av detta strandskyddsprogramområde. Rönnskär är ett EMMA-område.		X	X	X	X	X	X
Valsörarna-Björkögrunden	650	14350		15000	Privatägt naturskyddsområde	Örkt område format av ribbmoräner. Viktigt för både flyttande och häckande fåglar och för lekande fisk. Inom området förekommer både fårbete och naturvårdsbränning.	X	X		X	X	X	X
Snipan-Medelkallan	1	3259		3260	Statligt naturskyddsområde	Sålskyddsområde utan öar. Steniga grund omgivna av sand- och grusbotten.	X	X		X	X	X	X

Bilaga 9: Förvaltningsplanens åtgärder och Agenda 2030-målen för hållbar utveckling

Tolv av FN:s Globala mål för hållbar utveckling och de specifika målen som finns listade under dem har beröringspunkter med förvaltningsplanens fokusområden. Här listas vilka specifika mål som förvaltningen av världsarvet kan bidra till i förverkligandet av den här planen, samt kortfattat på vilket sätt världsarvet kan bidra.

3.4 Minska antalet dödsfall till följd av icke smittsamma sjukdomar och främja mental hälsa

Tillgängligheten till naturen ökar genom förbättrad fysisk tillgänglighet, vilket kan leda till att mer tid tillbringas ute i naturen. Detta ger positiva hälsoeffekter. Dessutom bör en ökad digital tillgänglighet också göra att fler kan hitta ut i naturen.

4.1 Avgiftsfri och likvärdig grundskole- och gymnasieutbildning av god kvalitet

4.7 Utbildning för hållbar utveckling och globalt medborgarskap

Inom fokusområdet Kunskap och kompetensutveckling i förvaltningsplanen finns aktiviteter som utvecklar det pedagogiska material som världsarvet tagit fram till hjälp för skolornas arbete. Dessutom erbjuder världsarvets besökscentra guidningar och program för skolor. Kostnadsfria fortbildningsdagar för lärare är till exempel en aktivitet som positivt påverkar mål 4. Många av våra aktiviteter riktade mot allmänheten kan påverka det specifika målet 4.7 positivt.

5.5 Säkerställ fullt deltagande för kvinnor i ledarskap och beslutsfattande

I arbetet med fokusområdet Deltagande och engagemang är det viktigt att främja jämställdhet, genom att ge alla möjlighet att delta och genom medveten fördelning av talturer. Världsarvets aktörer uppmuntras att beakta jämställdhet tex då man utser representanter till olika grupper.

8.6 Främja ungas anställning, utbildning och praktik

8.9 Främja gynnsam och hållbar turism

Det specifika målet om hållbar turism är något världsarvet kommer arbeta mycket med genom denna förvaltningsplan. Höga Kusten har tagit fram en handlingsplan för hållbar platsutveckling, vars aktiviteter integrerats i denna förvaltningsplan. Besökscentren ska även fortsättningsvis vara goda arbets- och praktikplatser för unga, som här kan få en första anställning inom offentlig förvaltning.

10.2 Främja social, ekonomisk och politisk inkludering

Genom att visa upp goda exempel och ha en aktiv roll i utbytet mellan olika världsarv kan Höga Kusten/Kvarkens skärgård göra skillnad för detta specifika mål. Tillgänglig information och tillgängliga besöksplatser främjar också målet.

11.4 Skydda världens natur- och kulturarv

11.A Främja nationell och regional utvecklingsplanering

Det specifika målet 11.4 är centralt för hela förvaltningsplanen och att ta fram en gränsöverskridande regional förvaltningsplan kommer även bidra till målet 11.A.

12.2 Hållbar förvaltning och användning av naturresurser

12.B Utveckla och implementera verktyg för övervakning av hållbar turism

Övervakning av hållbar turism ingår i en av åtgärderna inom fokusområdet Skydd och förvaltning. Att främja en hållbar förvaltning och användning av naturresurser genomsyrar det mesta av den utåtriktade verksamheten hos världsarvsförvaltningen och ingår i våra myndigheters grunduppdrag.

13.2 Integrera åtgärder mot klimatförändringar i politik och planering

13.3 Öka kunskap och kapacitet för att hantera klimatförändringar

Resultaten från projektet Klimatsårbarhetsindex för Höga Kusten/Kvarkens skärgård (CVI) har bidragit till denna förvaltningsplan. Kunskapen från projektet kan bidra till det specifika målet 13.2 och genom att sprida kunskap om hur klimatförändringarna påverkar Höga Kusten och Kvarkens skärgård bidrar världsarvsförvaltningen till mål 13.3.

14.2 Skydda och återställ ekosystem

14.5 Bevara kust- och havsområden

I förvaltningsplanen finns en åtgärd för att ta fram relevanta indikatorer för världsarvets värden. Att värna om världsarvets värden bidrar till en bättre havsmiljö, vilket indirekt kan påverka de specifika målen 14.2 och 14.5 positivt.

15.1 Bevara, restaurera och säkerställ hållbart nyttjande av ekosystem på land och i sötvatten

15.5 Skydda den biologiska mångfalden och naturliga livsmiljöer

15.9 Integrera ekosystem och biologisk mångfald i nationell och lokal förvaltning

Även här påverkar framtagandet av relevanta indikatorer positivt. Dessutom kommer åtgärder som syftar till att skapa en hållbar platsutveckling och turism påverka mål 15 positivt.

16.6 Bygg effektiva, tillförlitliga och transparenta institutioner

16.7 Säkerställ ett lyhört, inkluderande och representativt beslutsfattande

Världsarvsförvaltningen vill i förvaltningsplanen bland annat ta steg mot att bättre inkludera lokalsamhällena i förvaltningen än hittills. Att inkludera lokalsamhället är också något Unesco anser väldigt viktigt. Många av åtgärderna i fokusområdet Delaktighet och engagemang kommer göra skillnad inom mål 16.6 och 16.7.

17.16 Stärk det globala partnerskapet för hållbar utveckling

17.17 Uppmuntra effektivt partnerskap

De specifika delmålen 17.16 och 17.17 innefattas i förvaltningsplanens åtgärder om att vara delaktiga i olika internationella nätverk samt genom att sprida best practices från vårt världsarv, till exempel genom att översätta en sammanfattning av förvaltningsplanen till engelska.

**höga kusten
kvarkens
skärgård**
VÄRLDSARV

<http://highcoastkvarken.org>